

"Ik kan het!"

Oplossingsgericht werken in de RT

Noor Gremmen
mei 2010

Titelpagina

“Ik kan het!”

Oplossingsgericht werken in de remedial teaching

Praktijkwerkstuk in het kader van het Fontys Opleidingscentrum voor Speciale Onderwijszorg

Opleidingstraject: RTD2

Lesplaats: Utrecht

Begeleid door: Nettie Veeninga-Mulder

Studentnummer: 2135300

Naam: Noor Gremmen

Adres: Jan van den Doemstraat 97

3515 XP

Utrecht

Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg Fontys Hogescholen Tilburg

Mei 2010

Samenvatting

Dit onderzoek gaat over oplossingsgericht werken binnen remedial teaching. Door middel van het onderzoek wil ik aspecten van oplossingsgericht werken/coachen integreren in de RT op de Gertrudisschool. Ik denk dat het zinvol is om op deze manier aan te sluiten bij de hedendaagse ontwikkelingen binnen de school en onderwijs in het algemeen.

Onderzoeksvraag en deelvragen

Welke aspecten van oplossingsgericht werken zijn toepasbaar binnen de RT op de Gertrudisschool en hebben een positief effect?

- Wat is de visie achter oplossingsgericht werken en sluit deze visie aan bij mijn eigen ideeën?
- Zijn er scholen die het oplossingsgericht werken al toepassen binnen de RT? Zo ja, hoe gaat dat en wat zijn de ervaringen?
- Wat is het effect op de motivatie en betrokkenheid van de leerlingen?
- Welke technieken zijn te gebruiken in de RT?
- Moeten er aanpassingen voor jonge kinderen worden gemaakt? Zo ja, welke?
- In hoeverre is oplossingsgericht werken toe te passen bij moeilijk lerende kinderen?
- Heeft de aanpak invloed op de resultaten?

Theorie

Uit literatuur blijkt dat de visie van oplossingsgericht werken aansluit bij de hedendaagse ontwikkelingen binnen het onderwijs. De benadering is uitgewerkt in 7 aspecten. De wijze van gespreksvoering is een belangrijk onderdeel. Door op de juiste manier met het kind in gesprek te gaan, krijgt het inzicht in en wordt het betrokken bij zijn eigen leren.

De basisregels van oplossingsgericht werken zijn als volgt:

- Als iets niet (goed genoeg) werkt, stop er dan mee, leer ervan EN doe iets anders.
- Als iets goed genoeg werkt, ga er mee door.
- Als iets (beter) werkt, doe er meer van.
- Als iets werkt, leer het (van) een ander.
- T.E.A.M – Together Each Achieves More.

Aanpak

Ik ben op de volgende manier te werk gegaan:

- Ik heb in overleg met leerkrachten en ouders 7 kinderen bij het onderzoek betrokken.
- In de sessies met deze kinderen heb ik verschillende aspecten en (gespreks)technieken van oplossingsgericht werken uitgeprobeerd.
- Door middel van een vragenlijst ben ik van de leerkrachten te weten gekomen wat zij aan veranderingen zagen op het gebied van motivatie, betrokkenheid en zelfvertrouwen.
- Ik heb een interview gehouden met een professional.
- Ik heb gekeken hoe andere RT'ers, op andere scholen, werken via deze aanpak.
- Gedurende het onderzoek heb ik een logboek bijgehouden.

Onderzoeksuitkomsten

Uit mijn onderzoek is gebleken dat er bij de kinderen die ik heb betrokken bij het onderzoek een duidelijk effect te zien was. Er was verbetering zichtbaar in de algehele houding van de kinderen en met name in de motivatie, de betrokkenheid en het zelfvertrouwen. Bij enkele kinderen was er ook een grote verbetering in het resultaat te zien.

Conclusie en aanbevelingen

Alle aspecten van oplossingsgericht werken kunnen toegepast worden op de Gertrudisschool. De ervaringen en effecten waren positief.

- contact leggen
- context verhelderen
- doelen stellen
- zoeken naar krachtbronnen
- complimenten geven
- het probleem anders bekijken (differentiatie)
- toekomstoriëntatie

Het is goed om oplossingsgericht werken eens uit te proberen. Het is een eenvoudige aanpak waarbij met name de houding van de RT'er van belang is.

Eigenschappen van de oplossingsgerichte RT'er:

- een open houding
- kunnen luisteren
- de ander als jouw gelijke kunnen zien
- af kunnen wijken van hoe je het altijd doet
- kunnen kijken naar de sterke kanten van de ander (wat gaat er goed)
- respect tonen
- feedback kunnen geven

Tot slot een aantal bruikbare technieken:

- cirkeltechniek
- doelen door het kind laten bedenken
- handen omtrekken
- mirakelvraag
- nuttigheidsvraag
- observatie in de klas waarbij alleen wordt gelet op de positieve dingen
- schaalvraag

Erkentelijkheidspagina

Levy, Jip, Verena, Nathalie, Cato, Marit en Anne

Lieve proefkonijnen, door jullie enthousiasme, betrokkenheid en inzet heb ik met enorm veel plezier aan dit onderzoek gewerkt. Bedankt!

Niels

Mijn vriendje, die ik veel te weinig aandacht heb gegeven de laatste maanden, maar toch geduldig heeft afgewacht tot het eindelijk klaar was. Hou ZV van jou!

Tanja

Het opperhoofd van mijn kritische vrienden, die volgens mij wel 100 keer mijn stukken heeft doorgelezen als ik weer eens twijfelde. Bedankt voor al je tips, ideeën en aanwijzingen dat het beknopter kon. Zonder jou was het me niet gelukt.

Mijn kritische vrienden

Bedankt voor de feedback, het overleg en de steuntjes in de rug. Samen staan we sterker!

Nettie

Mijn begeleidster, die net zo enthousiast werd als ik van mijn onderwerp. Na de bijeenkomsten kreeg ik altijd meteen zin om verder te gaan met het onderzoek. Bedankt voor al je positiviteit.

Louis Cauffman

Door zijn boek en de masterclass raakte ik enorm geïnspireerd. Bedankt daarvoor.

Anja Donkers

Ook door haar raakte ik geïnspireerd. Zij heeft veel ideeën en tips gegeven die ik meteen kon uitproberen. Bedankt voor het delen van je kennis.

De RT'ers bij wie ik mocht kijken

Het was fantastisch om te zien hoe jullie het deden. Bedankt voor het vertrouwen.

Mijn collega's van de Gertrudisschool

Altijd kon ik rekenen op jullie medewerking: als ik het rooster weer eens omgooide, de proefkonijnen extra nodig had, als er een vragenlijst ingevuld moest worden, als ik een luisterend oor nodig had voor mijn enthousiaste verhalen. Ik ben blij met jullie!

Kamilla

Geduldig en creatief. Lieve Kamil, bedankt voor het maken van mijn mooie voorkant!

Mijn familie en vrienden

Jullie moeten af en toe gek van me zijn geworden als ik weer eens een enorm verhaal over oplossingsgericht werken aan het houden was. Of als ik weer eens afbelde, omdat ik 'er net lekker in zat'. Of als ik even gauw kwam eten en daarna weer achter de laptop kroop. Bedankt voor jullie geduld en luisterende oren. Ik maak het goed!

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 – Introductie	1
1.1 Het onderwerp	1
1.2 Waarom dit onderwerp?	1
1.3 Doel van het onderzoek	2
1.4 Onderzoeksvragen en deelvragen	2
1.5 Verwachtingen	3
1.6 Terugblik en vooruitblik	3
 Hoofdstuk 2 – Theoretische achtergrond	 4
2.1 Het ontstaan van de oplossingsgerichte aanpak	4
2.2 De basis	6
2.2.1 Het systemische model	6
2.2.2 Het cliëntgerichte model	7
2.2.3 Het resource-georiënteerde model	7
2.2.4 Het model van de veerkracht	8
2.2.5 Zwermintelligentie	8
2.2.6 De trias: cognitie – emotie – gedrag	9
2.3 De basisregels	10
2.4 De zevenstappendans	11
2.4.1 Contact leggen	11
2.4.2 Context verhelderen	12
2.4.3 Doelen stellen	13
2.4.4 Krachtbronnen ontdekken	14
2.4.5 Complimenten geven	14
2.4.6 Uitzonderingen zoeken	15
2.4.7 Toekomstgerichtheid	16
2.4.7.1 De mirakelvraag	16
2.5 Tussentijdse opmerking	18
2.6 Oplossingsgerichte gespreksvoering	19
2.6.1 Luisteren	19
2.6.2 Uitnodigend taalgebruik	19
2.6.3 Wat werkt nog steeds?	20
2.6.4 Hoe stopt het probleem?	20
2.6.5 Oplossingsgerichte vragen	20

2.7 Internationalisering – Finland	22
2.7.1 Beschrijving van Kids' Skills	22
2.7.2 Ben Furman	23
2.8 Zorg op de Gertrudisschool	24
2.8.1 "Leerlingzorg: uitgaan van de mogelijkheden van een kind"	24
2.8.2 Remedial teaching op de Gertrudisschool	24
2.9 Terugblik en vooruitblik	25
Hoofdstuk 3 – Onderzoeksmethode	26
3.1 Onderzoeksvragen en subvragen	26
3.2 Onderzoeksvorm	26
3.3 Methoden en middelen	27
3.3.1 De kinderen	28
3.3.2 Aspecten en gesprekstechnieken	29
3.3.3 Vragenlijst voor de leerkrachten	29
3.3.4 Interview met een professional	29
3.3.5 Kijkje nemen op andere scholen, bij andere RT'ers	30
3.3.6 Logboek	30
3.4 Betrouwbaarheid	30
3.5 Ethische aspecten	31
3.5.1 De kinderen en hun ouders	31
3.5.2 De leerkrachten	31
3.5.3 De professional	31
3.5.4 De andere scholen en RT'ers	31
3.6 Terugblik en vooruitblik	32
Hoofdstuk 4 – Datapresentatie	33
4.1 De mening van een ervaringsdeskundige: interview met Anja Donkers	33
4.1.1 Anja Donkers	33
4.1.2 Samenvatting van het interview: de visie van Anja Donkers	34
4.1.3 Terugblik	35
4.2 Hoe doen anderen het? Een kijkje in de keuken bij twee RT'ers	36
4.2.1 RT'er 1	36
4.2.2 RT'er 2	37
4.2.3 Terugblik	38
4.3 De proefkonijnen: wie hebben er mee gewerkt aan het onderzoek?	39
4.3.1 Onderbouw	39
4.3.2 Bovenbouw	39

4.3.3 Moeilijk lerend (midden- en bovenbouw)	40
4.3.4 Vooruitblik	41
4.4 Uitproberen: wat werkt?	42
4.4.1 De gebruikte technieken	42
4.4.2 De gespreksvoering	43
4.4.3 Aanpassingen	43
4.5 Het logboek: wat viel op tijdens de sessies?	45
4.5.1 Samenvatting van het logboek per leerling	45
4.6 Mijn ervaringen en het succes van oplossingsgericht werken	53
4.6.1 Aan welke aspecten heb ik gewerkt en hoe ging dat?	53
4.6.2 Een verrassing: Joep	62
4.6.3 Het succes van oplossingsgericht werken	63
4.7 De leerkrachten: zijn zij ook enthousiast?	64
4.8 Terugblik en vooruitblik	65
Hoofdstuk 5 – Conclusies	66
5.1 Antwoorden op mijn onderzoeksvragen	66
Hoofdstuk 6 – Aanbevelingen, toekomst en reflectie	68
6.1 De houding	68
6.2 Technieken	69
6.3 Hoe ga ik mijn aanbevelingen delen met anderen?	80
6.4 Terugblik op het onderzoek	80
6.5 Hoe zie ik mezelf als RT'er?	82
6.6 Mijn competentieontwikkeling	83
6.7 Een kijkje in de toekomst	84
Literatuurlijst	86
Bijlagen	
1. Categorieën en bijbehorende vragen	
2. Vragen die specifiek gericht zijn op kinderen	
3. Lege vragenlijst voor de leerkrachten	
4. Brief voor de ouders	
5. Interview met Anja Donkers	
6. Observaties van de RT'ers	
7. Complete logboek van Levy (uit Parnassys)	
8. Complete vragenlijst leerkrachten	

Hoofdstuk 1 – Introductie

“Succesvol onderwijs is gebaseerd op de belangstelling van de leerlingen, hun motivatie en hun eigen activiteit.”

Bengt-Erik Andersson – Professor in de Ontwikkelingspsychologie en Pedagogiek aan het Stockholm Onderwijs Instituut

1.1 Het onderwerp

Al tijdens het eerste jaar van de opleiding tot remedial teacher werd ons gevraagd na te denken over een onderwerp voor het afstudeeronderzoek. Ik had veel ideeën in mijn hoofd en wisselde regelmatig van onderwerp. In het begin van dit schooljaar vond ik eindelijk het onderwerp dat echt bij mij past: ‘Oplossingsgericht werken in de remedial teaching’. De uitspraak bovenaan de bladzijde sluit perfect aan bij dit onderwerp. In de paragraaf hieronder leg ik uit waarom dat zo is.

1.2 Waarom dit onderwerp?

Dit schooljaar geef ik voor het eerst RT op de school waar ik ruim 4 jaar aan het werk ben. Dit doe ik 3 hele dagen. Op vrijdag sta ik nog een dag voor groep 6/7.

Het lijkt me interessant en zinvol om te onderzoeken op welke manier oplossingsgericht werken toe te passen is binnen de remedial teaching op mijn school. Ik denk dat het een meerwaarde kan zijn voor de school, aangezien het aansluit bij de ontwikkelingen. We doen mee aan project afstemming, waarin kinderen en ouders betrokken worden bij de zorg die het kind nodig heeft. Ook zijn we een daltonschool ‘in wording’. De visie van daltononderwijs; het bevorderen van verantwoordelijkheid, zelfstandigheid en samenwerking, sluit helemaal aan bij oplossingsgericht werken. Kinderen denken actief mee over hun eigen onderwijsbehoeften.

Behalve voor RT'ers, kan het ook voor het managementteam, de intern begeleiders en leerkrachten een toevoeging zijn. Ik denk dat het goed is om te weten hoe je op een andere manier kunt kijken naar en werken met kinderen, een team en ouders. Het onderwerp kwam als het ware op mijn pad. Aan het eind van vorig schooljaar is er in het zorgoverleg tussen de leerkrachten en de IB'ers een voorlopig overzicht gemaakt van de kinderen die de eerste periode RT zouden krijgen. Met deze kinderen ben ik aan het werk gegaan, terwijl er nog geen handelingsplannen op

papier stonden. Hierdoor wist ik bij veel kinderen nog niet precies waar ik aan zou gaan werken. Ik ben met de kinderen in gesprek gegaan: besproken wat hun verwachtingen zijn, wat ze graag willen bereiken, hoe ze graag leren, waar ze specifiek hulp voor willen krijgen. Hier kwamen fantastische gesprekken uit en het viel me op dat alle kinderen, ook de jongere, heel goed weten wat ze willen en welke manier van werken ze prettig vinden, wat volgens hen zal werken. Vervolgens bedacht ik me dat dit erg zinvol is om mee aan de gang te gaan in het onderzoek. Ik denk dat het motiverend werkt om kinderen te betrekken bij hun eigen leren. Wat ik hierboven heb beschreven, sluit aan bij de aspecten van oplossingsgericht werken. De positiviteit, het samen zoeken naar wat wel werkt, naar doelen en oplossingen, spreken me erg aan.

1.3 Doel van het onderzoek

Door middel van dit onderzoek wil ik aspecten van oplossingsgericht werken/coachen integreren in de RT op de Gertrudisschool. Het is een manier van werken die, naar mijn idee, goed bij mij past. Daarnaast denk ik dat het goed aansluit bij de hedendaagse ontwikkelingen binnen mijn school en onderwijs in het algemeen. Natuurlijk hoop ik ook dat ik collega's kan inspireren om iets nieuws uit te proberen.

1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen

Welke aspecten van oplossingsgericht werken zijn toepasbaar binnen de RT op de Gertrudisschool en hebben een positief effect?

- Wat is de visie achter oplossingsgericht werken en sluit deze visie aan bij mijn eigen ideeën?
- Zijn er scholen die het oplossingsgericht werken al toepassen binnen de RT? Zo ja, hoe gaat dat en wat zijn de ervaringen?
- Wat is het effect op de motivatie en betrokkenheid van de leerlingen?
- Welke technieken zijn te gebruiken in de RT?
- Moeten er aanpassingen voor jonge kinderen worden gemaakt? Zo ja, welke?
- In hoeverre is oplossingsgericht werken toe te passen bij moeilijk lerende kinderen?
- Heeft de aanpak invloed op de resultaten?

1.5 Verwachtingen

Ik weet dat mijn huidige omgang met kinderen aansluit bij de oplossingsgerichte aanpak. Ik probeer altijd al het positieve in kinderen te zien en ze te betrekken bij hun (leer)ontwikkeling. Daarom verwacht ik dat mijn gedrag, omgang en manier van communiceren met kinderen niet radicaal anders zal worden. Ik hoef me niet geforceerd 'anders' te gaan gedragen

Ik zou graag handreikingen, tips en ideeën krijgen voor de praktische uitvoering. Ik wil deze in een overzicht zetten, zodat ik mijn collega's concreet kan laten zien wat er mogelijk is op het gebied van oplossingsgericht werken. Dit wil ik realiseren door me te verdiepen in literatuur en te spreken met mensen die (meer) gespecialiseerd zijn in het onderwerp.

Ik geloof dat deze manier van omgaan met kinderen een positief effect heeft op het zelfvertrouwen, de motivatie en betrokkenheid van de meeste kinderen. Ik ga er vanuit dat dit in mijn onderzoek duidelijk zal worden.

Ik verwacht dat ik aanpassingen moet maken wanneer ik met jongere kinderen werk. Ik denk dat dit met name zal spelen op het gebied van gespreksvoering. Of er nog meer aanpassingen nodig zijn, zal ik nader onderzoeken.

Het bovenstaande geldt ook voor het werken met moeilijk lerende kinderen. Ik denk dat ik zeker onderdelen van oplossingsgericht werken kan toepassen bij deze kinderen. Ik ben benieuwd in hoeverre zij actief kunnen meedenken over hun eigen leerproces. Het kan zijn dat ik de gesprekken meer moet sturen.

Tot slot hoop ik dat deze manier van werken invloed zal hebben op de leerresultaten. Natuurlijk kan men verwachten dat een kind vooruitgang boekt als het RT krijgt. Toch denk ik dat wanneer een kind actief betrokken is bij zijn eigen leerproces, er sneller en duidelijker een verbetering in de leerresultaten tot stand kan komen.

1.6 Terugblik en vooruitblik

In dit hoofdstuk heb ik verteld over het onderwerp en hoe die keuze tot stand is gekomen. Ik heb aangegeven wat ik graag zou willen bereiken door middel van dit onderzoek. Dit heb ik verwoord in de onderzoeksvraag en de deelvragen. Tot slot heb ik mijn verwachtingen genoemd.

In het volgende hoofdstuk zet ik de theorie van oplossingsgericht werken uiteen. Hoe is het ontstaan, wat is de visie en hoe is het toe te passen in de praktijk?

Hoofdstuk 2 – Theoretische achtergrond

In dit hoofdstuk beschrijf ik de theorie over oplossingsgericht werken. Naar mijn idee is het belangrijk om te weten hoe de aanpak is ontstaan en zich heeft ontwikkeld. Er komen veel vaktermen aan bod die ik zo duidelijk mogelijk uitleg. Daarbij gebruik ik voorbeelden uit mijn eigen praktijksituatie. Voor de volledigheid van de praktijksituatie vertel ik in de laatste paragraaf kort over de zorgstructuur en de RT op mijn school. Dit onderdeel past eigenlijk niet bij de theorie, maar hoort wel thuis in dit hoofdstuk.

2.1 Het ontstaan van de oplossingsgerichte aanpak

Steve de Shazer en zijn vrouw Insoo Kim Berg, beide psychotherapeuten, ontwikkelden begin jaren tachtig in de Verenigde Staten de *solution focused approach* (oplossingsgerichte aanpak). Zij wilden hun cliënten niet onnodig lang laten lijden en daarnaast waren zij geïnteresseerd in een nieuwe, positievere aanpak bij het psychotherapeutische proces. Zij kwamen er achter dat het probleem van de cliënt op bepaalde momenten niet of minder aanwezig was. Door op respectvolle wijze met de cliënt in gesprek te gaan, veel vragen te stellen en samen doelen te stellen, werd er gewerkt aan een oplossing. Op deze manier stond niet het probleem centraal, maar de oplossing. In plaats van hard proberen te begrijpen waarom iets niet werkt, werd de aandacht gericht op het uitvinden en toepassen van wat wel werkt. Het klinkt simpel en dat is het eigenlijk ook. De uitspraak hieronder van Steve de Shazer geeft kernachtig de kracht van de oplossingsgerichte aanpak aan.

"It's good to know what doesn't work, but it's really helpful to know what does."

Steve de Shazer (25 juni 1940 – 11 september 2005)

Tien jaar later werd deze aanpak verder ontwikkeld in Europa. Tegenwoordig wordt er steeds meer gewerkt volgens de zienswijze van de oplossingsgerichte aanpak. Dit gebeurt natuurlijk in de hulpverlening, maar ook in het onderwijs en het bedrijfsleven.

Louis Cauffman en Dick J. van Dijk leveren een grote bijdrage aan de ontwikkeling en verspreiding van het oplossingsgerichte denken in Europa. Samen schreven zij recentelijk het *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs*. Dit boek is een grote bron van informatie geweest voor het tot stand komen van dit onderzoek.

Aangezien ik ook een zeer leuke en nuttige masterclass heb gevolgd bij Louis Cauffman, vertel ik hieronder wat meer over hem.

Drs. Louis Cauffman (1958) komt uit België.

Hij is klinisch psycholoog en heeft veel uiteenlopende therapeutische opleidingen gedaan. Daarnaast is hij bedrijfseconoom. Deze dubbele achtergrond is terug te zien in de diversiteit van het werk en de projecten waar hij zich mee bezig houdt.

Al vele jaren, sinds hij met zijn toenmalig team Steve de Shazer naar Europa heeft gehaald (1987), geeft hij opleiding in de oplossingsgerichte benadering, in binnen- en buitenland. Hij gebruikt het oplossingsgerichte denken en werken in de meest diverse settings. Dit gaat van werken met kinderen tot interventies in de ouderenzorg, van ambulant werken over begeleid wonen tot residentiële zorg, van individuele begeleiding over koppels, families en sociale netwerken tot teambegeleiding, van bijzondere jeugdzorg tot zorginstellingen voor mentaal gehandicapten.

Hij is medeoprichter van het Korzybski Instituut in België, een opleidings- en onderzoekscentrum voor oplossingsgerichte cognitieve therapie. In die hoedanigheid begeleidt hij vele (non-)profitorganisaties bij het implementeren van de oplossingsgerichte benadering in zowel België als Nederland.

Ook heeft hij een eigen adviespraktijk. Hij heeft veel ervaring als spreker, consultant en interim-manager. Daarnaast is hij onder meer gasthoogleraar in de psychologie en bestuurslid van verschillende instituten in binnen- en buitenland.

2.2 De basis

In deze paragraaf staan de modellen beschreven waarop het oplossingsgerichte denken is gebaseerd.¹ De uitleg is toegespitst op het onderwijs. Per model volgt een kort voorbeeld uit mijn eigen praktijk.

2.2.1 *Het systemische model*

Intrinsieke kwaliteiten, vaardigheden, of het gebrek daaraan, vormen maar een deel van de complexe werkelijkheid waarin de mens functioneert. Hij is een schakel in zijn eigen relatiernetwerk; omgevings- en contextfactoren bepalen voor een groot deel wie hij is of kan zijn. Een gevolg hiervan is het belang van de (werk)relatie tussen de onderwijskracht en de leerling (of een collega, ouders) in hun op dat moment relevante context. De onderwijskracht is nooit een neutrale toeschouwer, maar maakt altijd deel uit van een veelvoud aan systemen. Kortom: de leerling (of collega, ouder) moet altijd worden gezien in zijn of haar relevante context.

Een collega gaf aan hulp te willen met betrekking tot een leerling. Deze jongen heeft erg veel moeite zich te concentreren op zijn werk. Ik ben met hem in gesprek gegaan om te bekijken hoe we hem kunnen helpen. Hierin kwam vooral naar voren dat hij het moeilijk vindt om in de pauze samen te spelen met andere kinderen. Hij wil graag dat dit wel goed gaat en zou dit willen leren. In overleg met de leerkracht ben ik met hem aan de slag gegaan. Dit hield hem nu, op dit moment, bezig. En: hij wilde er zelf aan werken.

Door deze interventie creëerde ik een goede werkrelatie met hem en heb ik de hulp geboden die op dat moment nodig en gewenst was.

Het mooie is dat de vaardigheden van het samenspelen ook doorwerkten in de klas. Het jongetje zit beter in zijn vel, voelt zich begrepen en gesteund. Zijn omgang met andere kinderen is verbeterd, wat hem rust geeft. Door deze rust lukt het hem beter om zich te concentreren op zijn werk.

¹ Bron: Louis Cauffman & Dick J. van Dijk (2009). *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs* (1ste druk). Amsterdam: Boom Onderwijs.

2.2.2 Het cliëntgerichte model

Het handelen van de onderwijskracht moet afgestemd zijn op de ziens- en zijnswijze van de leerling. Het gaat niet om een bepaalde techniek, maar om inlevingsvermogen en respect. Het succes hangt samen met een goede werkrelatie.

Louis Cauffman zei in zijn masterclass: *“Bejegening gebeurt niet in techniekjes. Bejegening gebeurt in de taal van de cliënt.”*

In de RT kreeg ik een leerling die het technisch lezen moest verbeteren. Hij vond lezen moeilijk en (daardoor) niet leuk. Hij las alleen een boek als het moest, bijvoorbeeld vanwege een boekbespreking. Ik ben met hem in gesprek gegaan over lezen en heb hem veel gevraagd. Het kwam er op neer dat hij heel graag beter wilde leren lezen. Hij schaamde zich omdat hij niet vloeiend las. Samen met hem ben ik haalbare doelen voor de korte termijn gaan stellen. Iedere keer als een doel bereikt werd, was hij enorm trots. Hij gaat nu iedere week naar de bibliotheek en gaat met sprongen vooruit. Laatst vertelde hij vol trots dat hij in een week drie boeken van Dolfje Weerwolfje uit had gelezen.

2.2.3 Het resource-georiënteerde model

De kunst is te kijken naar de mogelijkheden, aandacht te besteden aan wat goed gaat, de krachtbronnen te gebruiken waarover de ander, los van eventuele problemen, altijd nog beschikt. Het blijkt dat de oriëntatie op de krachtbron een nuttiger basishouding is dan de oriëntatie op wat er niet is.

Hier komt het jongetje dat het samenspelen wilde oefenen weer ter sprake. Het samenspelen ging niet goed, maar er was iets wat hij wel goed kon. Namelijk het geven van complimenten. Deze krachtbron zijn we gaan uitbuiten tijdens het spelen. Het jongetje ging bewust nadenken over het geven van complimenten. Hij ging beter kijken naar het gedrag en samenspel van andere kinderen. Vervolgens gaf hij een compliment op wat hij had gezien. Hierdoor kreeg hij een positievere plek in de klas.

2.2.4 Het model van de veerkracht

De overgrote meerderheid van de mensen functioneert naar tevredenheid en heeft geen extra aandacht nodig om uit de 'verf' te komen. Het is goed om in je achterhoofd te houden dat iedereen zijn eigen niveau van veerkracht heeft en dat die veerkracht niet weg is als iemand tegen een blokkade op loopt. Het gaat erom de ander op zo'n moment zijn eigen veerkracht te laten (her)ontdekken.

Hier beschrijf ik een situatie die ik zelf heb meegemaakt. Vorig jaar was een heftig jaar op school. Ik had een grote combinatiegroep met veel zorgleerlingen. Daarnaast was ik bezig met het eerste jaar van de opleiding tot RT'er. Op een bepaald moment was het allemaal te veel. Ik kon weinig hebben, was snel geïrriteerd en emotioneel. Ik wilde het in de klas goed doen, ging er 100% voor en ook de opdrachten die ik voor de opleiding moest doen, wilde ik goed afronden, ging minstens voor de 8. Dit was allemaal niet haalbaar. Ik ben toen een aantal keer naar een psycholoog gegaan om te bekijken hoe ik het anders kon aanpakken. Hierdoor zijn me veel dingen duidelijk geworden. Door mijn enthousiasme wilde ik alles perfect doen. Ik wilde mijn enthousiasme niet verminderen. Ik heb geleerd af en toe dingen uit te stellen en aan te geven als het teveel wordt.

Als ik er nu op terug kijk, was vorig jaar inderdaad heftig. Toch ben ik er sterker uitgekomen. Ik geef het nu eerder aan als me iets dwars zit, als ik vind dat er teveel van het team gevraagd wordt, zeg ik het. Ik ga vaker in tegen de mening van de schoolleider en kom met andere ideeën. Ik durf meer bij mezelf te blijven.

2.2.5 Zwermintelligentie

Zwermintelligentie is een vorm van kunstmatige intelligentie die gebaseerd is op collectief gedrag van gedecentraliseerde, zelforganiserende systemen.²

In lerende netwerken is er meestal samenhang tussen de sociale en cognitieve ruimtes: interacties voeden de gemeenschappelijke interesses en bevorderen het ontstaan van oplossingen voor problemen. En niet alleen het *wat* maar ook het *hoe* van de menselijke gedachte ontstaat in de wisselwerking tussen de leden van de groep. Dit is een indicatie dat mensen elkaar nodig hebben, dat interactie onze hersenen zodanig stimuleert dat we onze intelligentie 'normaal' kunnen ontwikkelen.

² Bron: nl.wikipedia.org/wiki/Zwermintelligentie

Hier geen voorbeeld uit mijn praktijk, maar van ganzen. Louis Cauffman gebruikte dit voorbeeld tijdens de masterclass.

“Ganzen kunnen enorme afstanden afleggen, doordat ze in een formatie vliegen. Alleen zouden ze dit nooit kunnen. Na onderzoek is gebleken dat ganzen de volgende afspraken hebben:

- *zorg dat je niet met elkaar in botsing komt*
- *houd dezelfde snelheid aan als je zwermgenoten*
- *beweeg aanhoudend naar het midden van de zwerm*

Hiervan kunnen we als (school)team veel leren. Namelijk:

- *samen bereik je meer dan alleen*
- *houd elkaar uit de wind, tenminste als je de vaart erin wilt houden*
- *bemoedig je collega's zoveel mogelijk*
- *hoed je voor uitputting en terugval; als het je even teveel wordt, laat dan een ander het voortouw nemen*
- *steun en bescherm elkaar als het tegenzit”*

2.2.6 De trias: cognitie- emotie- gedrag

Ieder mens heeft op elk wakend moment te maken met gedachten, gevoelens en gedrag. Deze trias maakt hem tot mens. Voortdurend zitten er gedachten in ons hoofd, terwijl we daarbij emoties ervaren en iets doen - zelfs als dat nietsdoen is. Cognitie, emotie en gedrag weerspiegelen de gewoontestructuur als een drieledige gestald. Dit basale inzicht schept de mogelijkheid andermans uitingen vanuit diverse invalshoeken tegemoet te treden.

Hier beschrijf ik een meisje uit groep 8. Al jaren heeft zij veel moeite met rekenen. Het gevolg is dat zij erg onzeker werd en een hoge mate van faalangst ontwikkelde bij rekenen. Het vertrouwen dat ze bepaalde vaardigheden onder de knie zou kunnen krijgen, was helemaal weg.

In gesprekken liet ik haar momenten bedenken wanneer het wel goed ging, wanneer ze geen last had van de onzekerheid. Ook bespraken we haar sterke kanten. Ze bedacht dat ze altijd erg haar best doet om iets te begrijpen. Ze maakt haar huiswerk altijd en oefent goed voor toetsen. Ik heb haar laten inzien dat je manier van denken invloed heeft op hoe je je voelt en je gedraagt. Ze kwam toen zelf tot de conclusie dat ze altijd in de war raakt van verschillende manieren van uitleg en tijdens toetsen niet meer rustig na kan denken. Samen hebben we bedacht wat haar zou kunnen helpen. Ze wilde graag een schrift met daarin de verschillende onderdelen van rekenen. Per onderdeel zouden we uitleg met een voorbeeld kunnen zetten die voor haar duidelijk zou zijn. Op deze manier zijn we aan de slag gegaan en het werkt goed. Haar toetsen maakt ze (voorlopig) tijdens de RT tijd, voor haar rust en zelfvertrouwen. Ze is helemaal trots dat ze in 3 sessies heeft leren klokkijken en haar zelfvertrouwen lijkt langzaam terug te komen.

2.3 De basisregels

In paragraaf 2.2 heb ik uitgelegd op welke modellen de visie van het oplossingsgericht werken is gebaseerd. In deze paragraaf vertel ik over de basisregels die erbij horen.

Oplossingsgericht werken is een bepaalde aanpak, een zienswijze. Zoals in de eerste paragrafen al beschreven staat, is het ontstaan vanuit de psychotherapie. Het ook, of misschien wel juist, goed toepasbaar binnen het onderwijs. Dagelijks ben je als leerkracht, RT'er, IB'er, bezig met het zoeken naar allerlei oplossingen. Het model van oplossingsgericht werken bevat geen ingewikkelde theorieën, maar slechts 5 simpele regels.

1. Als iets niet (goed genoeg) werkt, stop er dan mee, leer ervan EN doe iets anders.
2. Als iets goed genoeg werkt, ga er mee door.
3. Als iets (beter) werkt, doe er meer van.
4. Als iets werkt, leer het (van) een ander.
5. T.E.A.M – Together Each Achieves More.

2.4 De zevenstappendans

De interactie tussen leerkracht en leerling(en) is volgens Louis Cauffman te vergelijken met het dansen van een tango. Je probeert zo harmonieus mogelijk samen met je partner te bewegen. Je leidt, je volgt, je danst in verschillende ritmes, zonder op elkaars tenen te staan. In deze paragraaf staan de zeven stappen uitgelegd die horen bij de (dans van de) oplossingsgerichte begeleider. Ook hier staan af en toe voorbeelden uit mijn eigen praktijk. Alleen de eerste stap staat vast, hierna wordt bekeken welke stappen passen bij de leerling en de situatie. Het is immers geen methode, maar een zienswijze. Bij deze 'dans' wordt altijd rekening gehouden met basisregel 2 en 3: *Als iets goed of beter werkt, doe er meer van.*

2.4.1 Contact leggen

Een goede werkrelatie ontstaat op basis van contact. Natuurlijk begin je niet 'zomaar' met het dansen van de tango. Je stelt jezelf voor, maakt een praatje, nodigt iemand uit om te dansen. Zo gaat het ook met je interactie met het kind (de ouder, collega). Het heeft een positieve uitwerking als deze zich gezien en gekend voelt. Iedereen heeft zijn eigen manier van contact maken: een hand geven, goedendag zeggen, interesse tonen, terug komen op iets dat eerder besproken is, etc.

Als ik voor de groep sta, zorg ik dat ik bij de deur sta wanneer de kinderen binnenkomen. Ik zeg goedemorgen tegen iedereen die binnenkomt. Soms spreek ik wat langer met een kind, wanneer dit uitkomt. Als ik weet dat een kind iets bijzonders (positief of negatief) heeft meegemaakt, maak ik hier even tijd voor. Naar mijn idee heeft dit een positief effect op de (werk)relatie.

Ook als ik een kind ga halen voor RT, zorg ik voor een moment van contact. Ik vraag hoe het skaten is geweest, hoe de toets is gegaan, of het oefenen heeft geholpen, of het kind nog een sneeuwpop heeft gemaakt, etc. Iedereen vindt het fijn om even te kletsen. Hierna kom ik altijd even terug op de RT tijd van de vorige keer, om zo de 'nieuwe' RT tijd in te leiden. Zo komt het kind van de leefsfeer in de leersfeer.

2.4.2 Context verhelderen

Hier kan bijvoorbeeld aan het kind worden gevraagd om iets over zichzelf te vertellen. Als dit moeilijk is voor het kind, zullen er meer specifieke vragen moeten worden gesteld. Bijvoorbeeld:

- hoe oud ben je?
- in welke klas zit je?
- hoe vind je het op school?
- wat zijn je hobby's?

Als een kind gesloten of onzeker is en het niet fijn vindt om over zichzelf te praten, kun je ervoor kiezen om het zich te laten verplaatsen in een dier. Over gespreksvoering wordt in later in dit hoofdstuk uitgebreider verteld.

Het is van belang om niet in te gaan op eventuele oorzaken van een probleem, maar achtergrondinformatie te verzamelen. De kans is namelijk groot dat hier krachtbronnen te vinden zijn, die later goed van pas kunnen komen.

Een jongetje vertelde dat hij later geheim agent wilde worden. Deze geheim agenten konden we later als krachtbronnen gebruiken. "Wat kunnen geheim agenten goed?", "Hoe zou een geheim agent dit aanpakken?", "Zullen we alvast een beetje oefenen als geheim agent?"

2.4.3 Doelen stellen

Louis Cauffman formuleerde tijdens zijn masterclass in Tilburg de volgende doelstellingsvraag:

“Wat moeten we vandaag bespreken zodat dit gesprek voor jou nuttig zal zijn?”

Het woord wat is hier gericht op de inhoud en het proces.

Het woord zal is gericht op de toekomst.

De enige doelen die de moeite waard zijn om aan te werken, zijn de doelen van de leerling zelf. Doelen zijn de richtingaanwijzers naar de mogelijke oplossingen.

Vandaar het belang van duidelijke en realistische doelen. Als begeleider helpen we de leerling om een doel te stellen. Dit doe je door vragen te stellen.

Een aantal voorbeelden:

- is het een idee om ...?
- heb je al eens geprobeerd om/te ...?
- ben je het ermee eens om ...?

Door de leerling op deze manier na te laten denken, wordt hij betrokken bij het proces waardoor hij zich serieus genomen voelt.

Nuttige en werkbare doelen zijn:

1. praktisch
2. realistisch
3. realiseerbaar
4. in gedragstermen observeerbaar
5. bij voorkeur van klein naar groot

Het is niet zo dat de oplossingsgerichte denker geen problemen ziet. Het verschil is de definitie. In het oplossingsgericht denken wordt een probleem gezien als een wens tot verandering. Met de juiste doelstelling kan dit een uitdaging worden.

Vandaar dat het formuleren van een goede doelstelling zo enorm belangrijk is. Meer informatie is later in het onderzoek te vinden.

Ik kreeg een meisje uit groep 8 om te begeleiden op het gebied van rekenen. Samen gingen we proberen een doel te stellen. Natuurlijk was het doel in eerste instantie veel te groot. Ze wilde een beter resultaat voor rekenen. Door stap voor stap door te vragen, kwamen we tot een aantal 'deeldoelen'. Het eerste doel was: het begrijpen en kunnen werken met de analoge klok. We hadden hier twee maanden voor gerekend. Na de tweede sessie begreep het meisje hoe het zat met de klok. We hadden samen een oefenklok van papier gemaakt, die ze na schooltijd mee naar huis nam om ook daar te kunnen oefenen. Weer twee weken later was het doel bereikt. Het meisje was natuurlijk trots. Van haar ouders kreeg ze een horloge. Op naar het volgende (realistische) doel!

2.4.4 Krachtbronnen ontdekken

Wat werkt er nog wel ondanks de problemen? Wat zijn de sterke kanten van het kind? Zijn er uitzonderingen, momenten waarop het wel goed gaat? Dit is belangrijk om te weten, zodat de krachtbron(nen) betrokken kunnen worden bij het zoeken naar een oplossing.

Het klinkt eenvoudig, maar dat is het niet altijd. Soms is een kind zo bezig met wat er niet goed gaat, dat het vergeet te kijken naar de eigen krachtbronnen. De taak van de begeleider is het kind te helpen die krachtbronnen terug te vinden. Dit doe je door de juiste vragen te stellen. Hier ga ik paragraaf 2.6 uitgebreider op in, maar alvast een paar voorbeelden:

- Wat deed je anders toen het probleem er niet (of minder) was?
- Wat gaat er nog goed (genoeg), ondanks het probleem?

2.4.5 Complimenten geven

Iedereen is gevoelig voor complimenten. Het geeft een goed gevoel en hierdoor functioneert een mens beter. De voordelen van het geven van een compliment:

- Je toont dat je aandacht hebt voor wat de ander goed doet.
- Je bouwt aan een goede werkrelatie.
- Je verstevigt het zelfbeeld en zelfvertrouwen van de ander.
- Je stuurt de ander naar de oplossing(en), in plaats van te blijven steken in de problemen.
- Je creëert een sfeer van vertrouwen en samenwerking, waardoor de inzet toeneemt.
- Het belangrijkste: je biedt de ander kracht om meer te doen van wat werkt!

Het heeft geen zin om zomaar complimenten rond te strooien, want dan heeft het geen of een averechts effect. Wil je wat bereiken dan zijn er drie voorwaarden:

1. Complimenten moeten gemeend, authentiek en respectvol zijn.
2. Complimenten moeten relevant zijn voor de situatie en gebaseerd zijn op de realiteit.
3. Overdrijven heeft geen zin, het compliment wordt dan niet serieus genomen.

Het geven van een compliment werkt als een boemerang: hoe meer je er geeft, hoe groter de kans dat je er een terugkrijgt. Een logisch gevolg is dat je zelf als leerkracht (RT'er) meer plezier krijgt in lesgeven en er vaardiger in wordt.

Volgens Louis Cauffman: *“Elk compliment betaalt een dividend!”*

2.4.6 Uitzonderingen zoeken

Bij deze stap gaat het om het aanreiken van differentiatiemogelijkheden. Als mensen een probleem hebben, zijn zij geneigd om er zwart-wit naar te kijken. “Niemand luistert naar me, niemand vindt me aardig, ze pesten me altijd, het lukt me nooit.”

Door genuanceerder naar het probleem te kijken, los je het niet op. Wel kun je het op een andere manier en minder zwart-wit zien, wat kan helpen tot een oplossing te komen.

Hoe bied je differentiatie aan?

Ten eerste kun je de ander laten proberen het probleem te relativeren. Als dit werkt, is het mooi. Werkt het niet, dan doe je wat anders.

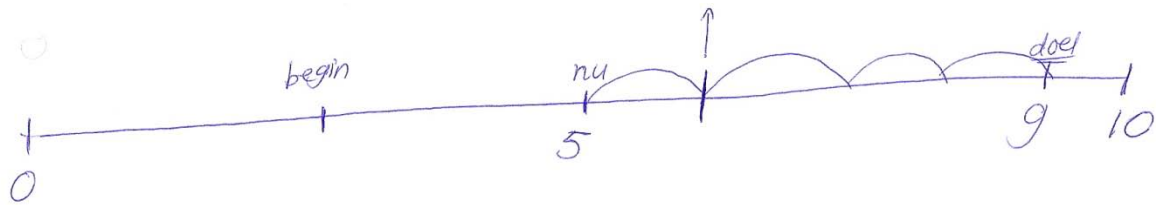
De volgende mogelijkheid is het aanbrengen van nuanceringen. Dit kan door oplossingsgerichte vragen te stellen:

- Wanneer ging het een klein beetje beter dan nu?
- Wat was er toen anders?
- Wat deed jij toen anders?
- Hoe reageerden anderen toen?

De antwoorden op dit soort vragen geven veel informatie. Daarnaast bestaat er de kans op het ontdekken van een (nieuwe) krachtbron.

Tot slot kan er gebruik worden gemaakt van de schaalvragen.

Het gaat hier om een schaal van 0 tot 10. Als de leerling antwoord wil geven op de vragen, moet hij eerst goed en genuanceerd over het probleem nadenken. Vaak wordt de beleving van het probleem dan al anders.

Voorbeeld van schalen

2.4.7 Toekomstgerichtheid

Vanzelfsprekend richt men zich in het oplossingsgerichte denken op de toekomst, het gaat immers om de oplossing. Het verleden is van belang om te kunnen oriënteren op de context en krachtbronnen te vinden. Hiermee kan de aandacht worden gericht op de toekomst, op de oplossing.

Ook bij deze stap gaat het om het stellen van de juiste vragen.

- Hoe kunnen anderen zien dat je al een klein beetje vooruit bent gegaan?
- Wat zul je anders doen?

2.4.7.1 De mirakelvraag

Naast gerichte vragen over de toekomst kan er gebruik worden gemaakt van de *mirakelvraag of wondervraag*. Deze techniek is bedacht door Steve de Shazer. Ik kan me voorstellen dat deze techniek op veel mensen 'zweverig' overkomt. In eerste instantie had ik hetzelfde gevoel. Toch denk ik dat het bij bepaalde kinderen erg goed kan werken. Omdat het een specifiek onderdeel is, heb ik ervoor gekozen de mirakelvraag in deze paragraaf apart toe te lichten.

Door in gesprek te gaan over een mirakel, kan een probleem op een nieuwe manier bekeken worden. Ook kunnen er (concrete) doelstellingen uit worden gehaald.

De mirakelvraag wordt geïntroduceerd met een soort verhaal.

Stel je voor. Je bent naar school geweest. Na schooltijd ben je gaan trainen voor voetbal. Moe van het rennen ga je naar huis om te eten. 's Avonds kijk je nog even TV of je doet een spelletje op de computer. Op een gegeven moment moet je naar bed. In bed lees je nog even in je lievelingsboek, maar al snel val je in slaap. En dan gebeurt het. Stel je voor dat er, terwijl je slaapt, een mirakel gebeurt. Jij merkt het niet, want je slaapt. In dat mirakel wordt het probleem waar jij eerder over hebt verteld, voldoende opgelost om er geen last meer van te hebben. Jij hebt het dus niet in de gaten, want je slaapt lekker door totdat 's ochtends de wekker gaat.

Na deze vrij in te vullen introductie, komen de vragen. Een aantal voorbeelden:

- Hoe zou je merken dat er een mirakel is gebeurd?
- Wat zou je anders doen?
- Zou je op een andere manier uit je bed komen?
- Zouden je ouders/broer/zusje merken dat er iets is gebeurd?
- Zou je op een andere manier, met een ander gevoel, naar school gaan?

Hoe komt het dat de mirakelvraag werkt?

Louis Cauffman beschrijft in zijn boek acht elementen:

1. Het woord 'veronderstel, of stel' bevordert het imaginaire denken.
2. Het woord 'mirakel' geeft de leerling de ruimte om over alle mogelijkheden na te denken. In een mirakel kan immers alles.
3. De vraag voorkomt weerstand. Er is geen ruimte voor rationele argumenten.
4. De antwoorden leiden naar een toekomst waarin de leerling minder last heeft van het probleem.
5. Het gesprek kan de leerling helpen duidelijke doelen te verwoorden.
6. Door door te vragen, kan er informatie boven komen waar eerder niet aan is gedacht.
7. De toekomst zonder het probleem wordt steeds concreter. De 'route' naar de oplossing wordt duidelijker.
8. In de route naar de oplossing ontstaan kleine, realistische en haalbare stappen. Door hierover te praten, bedenkt de leerling bijna (van)zelf nuttige doelen om tot de oplossing te komen.

2.5 Tussentijdse opmerking

De belangrijkste gedachten van het oplossingsgericht werken zijn nu uitgelegd. In paragraaf 2.6 ga ik er dieper op in. Met name het voeren van gesprekken en het stellen van de juiste vragen staan dan centraal. Dan wordt nog duidelijker hoe het in de praktijk kan worden toegepast.

Bron: Louis Cauffman & Dick J. van Dijk (2009). *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs* (1ste druk). Amsterdam: Boom Onderwijs.

De informatie uit paragraaf 2.1 t/m 2.4 is voor het merendeel afkomstig uit het boek van Louis Cauffman en Dick J. van Dijk. Het grootste deel van de tekst staat in mijn eigen woorden beschreven. Toch heb ik er voor gekozen enkele zinnen letterlijk over te nemen, aangezien deze naar mijn idee precies zo in het onderzoek moesten komen te staan. Bij deze zinnen heb ik geen aparte bronvermelding genoemd, omdat ik dit ten koste vond gaan van de duidelijkheid.

2.6 Oplossingsgerichte gespreksvoering

Als je met mensen werkt, is een goede communicatie van groot belang. In deze paragraaf worden de twee belangrijkste vaardigheden, luisteren en spreken, verder uitgediept.³

2.6.1 Luisteren

Luisteren betekent in staat zijn te horen wat anderen zeggen, zonder die informatie door je eigen (voor)oordelen te vervormen. Dit klinkt eenvoudig, maar is het zeker niet.

De oplossingsgerichte onderwijskracht luistert anders dan de probleemgerichte onderwijskracht. Je luistert en probeert te zoeken naar krachtbronnen, uitzonderingen en doelen. Zonder het probleem te negeren, probeer je je focus te verplaatsen naar (een glimp van) een oplossing. Door te luisteren kun je leerlingen beter tot hun recht laten komen. Mensen reageren positief als anderen belangstelling tonen. Ze voelen zich gewaardeerd en serieus genomen. Het verbetert de onderlinge verhouding. Daarnaast ontvang je meer informatie dan wanneer je praat. Kortom: luisteren is een zeer belangrijke vaardigheid.

2.6.2 Uitnodigend taalgebruik

De taal die de oplossingsgerichte onderwijskracht gebruikt, is eerder uitnodigend dan sturend. Door op een tolerante manier te communiceren, reageert de ander flexibeler, zal hij eerder bereid zijn tot samenwerking en minder weerstand tonen.

Voorbeelden van uitnodigend taalgebruik:

- Wat zou je er van vinden als...?
- Wat denk je dat er zal gebeuren als je...?
- Misschien zou je eens willen nadenken over...?

Het komt vooral door termen als 'misschien', 'zou het kunnen dat...' en 'mogelijk' dat deze aanpak effectief blijkt.

³ Bronnen:

1. Louis Cauffman & Dick J. van Dijk (2009). *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs* (1ste druk). Amsterdam: Boom Onderwijs.
2. Fredrike Bannink (2007). *Oplossingsgerichte vragen – Handboek oplossingsgerichte gespreksvoering* (2de druk). Amsterdam: Harcourt Assessment.

2.6.3 Wat werkt nog steeds?

Wanneer je oplossingsgerichte taal gebruikt, concentreer je je op het positieve, ondanks het probleem dat speelt. Door interesse te tonen in wat wel goed gaat, zullen kinderen nadenken over hun krachtbronnen en hoe ze deze zouden kunnen gebruiken om tot een oplossing te komen. Door te vragen wat er wel goed gaat, zal de focus zich verplaatsen en wordt het probleem minder zwart-wit bekeken. Daarnaast zijn deze uitzonderingen al een begin van een mogelijke oplossing.

2.6.4 Hoe stopt het probleem?

Als je je richt op een oplossing, kan blijken dat het veel simpeler is dan van te voren werd gedacht. Na onderzoek is gebleken dat een probleem niet wordt opgelost, of zelfs kan verergeren wanneer er de nadruk op wordt gelegd. Hieronder staat een voorbeeld.

Twee kinderen uit de klas hebben ruzie. Vooral op het schoolplein gaat het mis. Je kunt gaan praten over de oorzaak van de ruzie, maar dan wordt het waarschijnlijk de mening van het ene kind tegen de mening van het andere kind. Als je de vraag stelt hoe de ruzie kan stoppen, wie er dan wat anders zou doen en bij voorkeur hoe, dan krijg je informatie die veel nuttiger is. In de meeste gevallen wordt de ruzie op deze manier sneller opgelost.

2.6.5 Oplossingsgerichte vragen

Binnen de oplossingsgerichte gespreksvoering is het stellen van (de juiste) vragen een belangrijke vaardigheid. Oplossingsgerichte vragen helpen oplossingen te realiseren. Dit staat in contrast met probleemgerichte vragen; deze vragen hebben de neiging problemen te accentueren en soms zelfs aan te dikken.

Het stellen van vragen heeft veel voordelen ten opzichte van het benoemen van 'zekerheden':

- Mensen stellen vragen om informatie te ontvangen. De oplossingsgerichte denker gaat nog een stap verder. Hij stelt vragen die de leerling helpen om het probleem anders te bekijken en het gesprek leiden naar mogelijke oplossingen.
- Het stellen van vragen is een uitnodigender manier van communiceren dan de deskundige of de strenge juf spelen.

- Iedereen vindt zijn eigen mening belangrijk. Door de leerling goede vragen te stellen laat je zien dat je zijn mening ook op prijs stelt en waardevol vindt. Het is een goede manier om de motivatie te versterken.
- Door vragen te stellen laat je de ander eigenaar zijn van de oplossingen. Door de ander te stimuleren creatief na te denken over een oplossing, schep je een band en verantwoordelijkheid.
- Vragen stellen helpt je om niet teveel over jezelf te praten. Het scherpt de concentratie van de leerling.
- De leerling zal eerder geneigd zijn te doen wat hij zélf heeft bedacht dan wat iemand anders hem heeft voorgezegd en -geschreven.

Er zijn al veel voorbeelden van vragen genoemd. Toch heeft iedere vraag een andere uitwerking. Door een bepaalde vraag te stellen, stuur je de leerling als het ware al in een bepaalde richting. Louis Cauffman en Dick J. van Dijk hebben de vragen verdeeld in 10 categorieën.

1. verduidelijkingsvragen
2. continueringsvragen
3. doelstellende vragen
4. veranderingsvragen
5. differentiatievragen
6. vragen gericht op krachtbronnen
7. uitzonderingsvragen
8. toekomstgerichte vragen
9. triangulaire of relationele vragen
10. suggestieve vragen

Deze categorieën en de bijbehorende vragen zijn te vinden in bijlage 1. Op deze manier staan ze allemaal bij elkaar en zijn ze makkelijk te gebruiken in de praktijk. In bijlage 2 is nog een overzicht van vragen te vinden, die specifiek gericht zijn op kinderen.

2.7 Internationalisering – Finland

Oplossingsgericht werken heeft zich voor een groot deel ontwikkeld in de Verenigde Staten. Ik vertelde eerder dat het in Europa ook steeds meer in opkomst is. De methode Kids' Skills is hier een goed voorbeeld van.

In deze paragraaf vertel ik over de inhoud van de methode Kids' Skills, ontwikkeld door de Finse psychiater Ben Furman. Het belangrijkste uitgangspunt van de methode is dat problemen kunnen worden omgezet in vaardigheden. Deze gedachte sluit aan bij oplossingsgericht werken: blijf niet hangen in problemen, maar kijk naar de toekomst, wat wil je bereiken?

2.7.1 Beschrijving van Kids' Skills

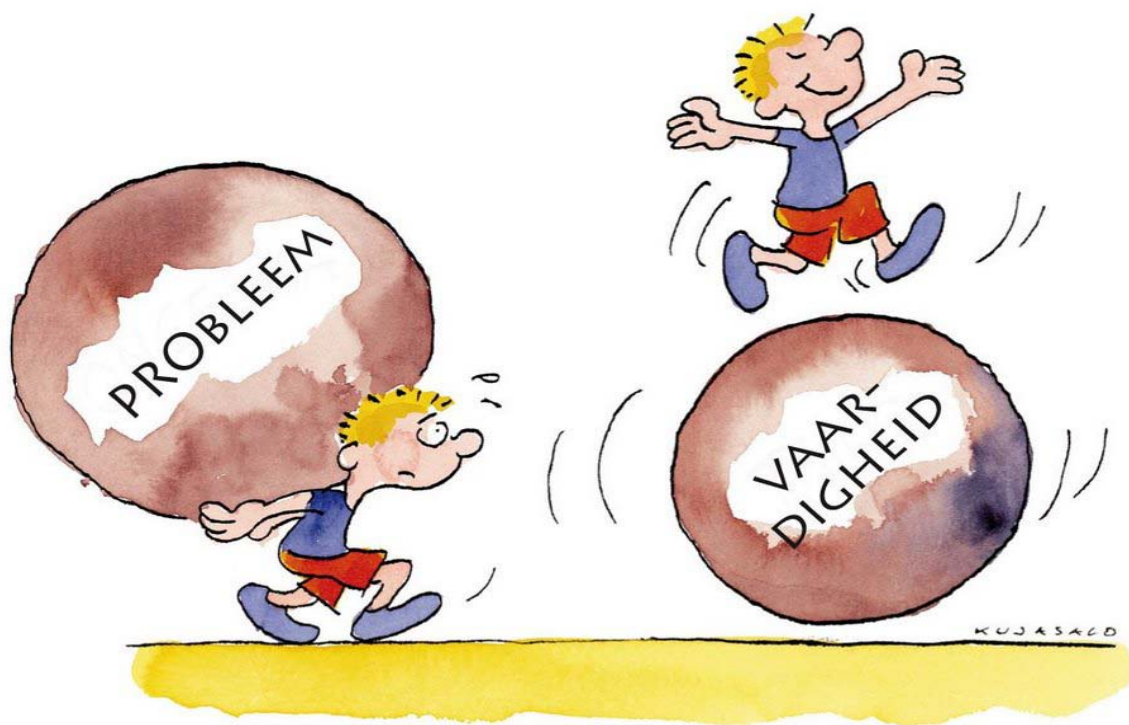
De methode Kids' Skills is een speelse, praktische benadering voor het oplossen van moeilijkheden waarmee kinderen worden geconfronteerd. Centraal staat één heel belangrijk idee: praktisch alle problemen kunnen worden opgevat als vaardigheden die nog ontwikkeld moeten worden.

Kids' Skills geeft kinderen of ouders niet de schuld van problemen. En het neemt ook niet de behoefte weg aan deskundige hulpverleners voor kinderen. Het stelt wel traditionele opvattingen over de rol van 'deskundigen' ter discussie.

De vijftien eenvoudige stappen waaruit de methode van Kids' Skills bestaat, maken duidelijk hoe je problemen in vaardigheden kunt omzetten. Door deze praktische stappen ontstaat een dynamische, speelse samenwerking tussen verzorger en kind. Deze methode nodigt het kind uit om actief mee te werken aan het opbouwen van vaardigheden en het zoeken van oplossingen.⁴

Kids' Skills is oorspronkelijk ontwikkeld in Finland, op de kleuterschool voor kinderen van vier tot zeven jaar in Keula, maar al spoedig bleek dat deze aanpak ook bij oudere kinderen werkt. Eigenlijk hebben de principes van Kids' Skills weinig met leeftijd te maken. Met enige aanpassing kan deze methode ook voor tieners en zelfs volwassenen die daarvoor openstaan een hulpmiddel zijn om hun problemen op te lossen.

⁴ Bron: Ben Furman (2007). *De methode Kids' Skills* (2de druk). Soest: Uitgeverij Nelissen.

2.7.2 Ben Furman

Ben Furman is psychiater en psychotherapeut en een zeer productief schrijver; zijn boeken zijn over de hele wereld vertaald. Hij is mededirecteur van het Helsinki Brief Therapy Institute en hij heeft een eigen talkshow op de Finse televisie over onderwerpen die met psychologie te maken hebben. Hij treedt internationaal op als docent en deskundige op het gebied van oplossingsgerichte therapie, probleemoplossen, kindervraagstukken, teamontwikkeling, systeemdenken en persoonlijke ontwikkeling.

2.8 Zorg op de Gertrudisschool

In deze paragraaf zet ik uiteen hoe wij op school omgaan met de leerlingzorg. Daarnaast ga ik dieper in op de manier waarop de remedial teaching vorm gegeven wordt. Samen met de eerder genoemde voorbeelden vormt dit een completer beeld van mijn praktijksituatie.

2.8.1 *“Leerlingzorg: uitgaan van de mogelijkheden van een kind”*

“De individuele behoeften van het kind vormen het uitgangspunt voor onze omgang met de kinderen op school. Door deel te nemen aan het project ‘Afstemming’ wordt het team hierin getraind. We leren om steeds te handelen vanuit de vraag: ‘Wat moeten we dit kind op dit moment bieden om het de volgende stap te laten zetten in zijn of haar ontwikkeling?’. Belangrijk is daarbij een positieve benadering: altijd uitgaan van de mogelijkheden van het kind; niet van de belemmeringen.

Ook houden we steeds beter rekening met verschillen tussen de kinderen. In en om de klas bieden we de leerlingen zoveel mogelijk zorg op maat; begeleiding afgestemd op de individuele capaciteiten van het kind.”

Bovenstaande informatie komt uit de schoolgids.

2.8.2 *Remedial teaching op de Gertrudisschool*

De lijn in de leerlingzorg loopt bij ons op school altijd via de intern begeleiders. Tijdens het zorgoverleg tussen de leerkrachten de IB’ers, wordt vast gelegd welke kinderen RT nodig hebben. Deze gesprekken vinden vier keer per jaar plaats: in het begin van het schooljaar en vervolgens na iedere periode.

Vervolgens bespreken de IB’ers met de twee RT’ers welke kinderen er voor welk vakgebied in de RT komen. De leerkrachten maken de handelingsplannen. We streven ernaar dit in overleg met RT en eventueel IB te doen. De RT’ers spelen met name een rol in het kiezen van geschikt remediërend materiaal en het vaststellen van de instructieprincipes. Daarnaast help ik regelmatig met het stellen van haalbare, realistische doelen.

Op donderdagochtend hebben mijn collega RT’er en ik sinds kort ons vaste overlegmoment. We bespreken dan kinderen, remediërende materialen, websites, onderzoeken en aanpakken.

Als de leerkrachten rapportgesprekken voeren, zijn wij ook aanwezig. Ouders die daar behoefte aan hebben, kunnen langskomen voor een gesprek.

2.9 Terugblik en vooruitblik

In dit hoofdstuk heb ik uitgelegd op welke modellen het oplossingsgericht denken is gebaseerd. Ik heb verteld wat de basisregels zijn en welke aspecten er zijn. Het laatste heb ik uitgelegd aan de hand van de zogenoemde zevenstappendans.

Ik heb het belang van de vaardigheid luisteren genoemd en de onderdelen van oplossingsgerichte gespreksvoering op een rij gezet.

Ik heb kort verteld over de methode Kids' Skills, ontwikkeld door de Finse Ben Furman. Ik heb veel voorbeelden genoemd uit mijn eigen praktijksituatie. Deze heb ik aangevuld met een paragraaf over de leerlingzorg en RT op de Gertrudisschool.

In hoofdstuk 3 vertel ik over het daadwerkelijke onderzoek, waarbij ik me richt op de toepassing van oplossingsgericht werken in de RT.

Hoofdstuk 3 – Onderzoeksmethode

In dit hoofdstuk beschrijf ik hoe mijn onderzoek is opgebouwd. Ik benoem de onderzoeksvragen en subvragen nog een keer en leg uit voor welke onderzoeksvorm ik heb gekozen. Vervolgens beschrijf ik op welke manier ik data ga verzamelen en welke keuzes ik hierin gemaakt heb. Ik sluit af met de ethische kwesties waar ik mee te maken zal krijgen.

3.1 Onderzoeksvraag en subvragen

Welke aspecten van oplossingsgericht werken zijn toepasbaar binnen de RT op de Gertrudisschool en hebben een positief effect?

- Wat is de visie achter oplossingsgericht werken en sluit deze visie aan bij mijn eigen ideeën?
- Zijn er scholen die het oplossingsgericht werken al toepassen binnen de RT? Zo ja, hoe gaat dat en wat zijn de ervaringen?
- Wat is het effect op de motivatie en betrokkenheid van de leerlingen?
- Welke technieken zijn te gebruiken in de RT?
- Moeten er aanpassingen voor jonge kinderen worden gemaakt? Zo ja, welke?
- In hoeverre is oplossingsgericht werken toe te passen bij moeilijk lerende kinderen?
- Heeft de aanpak invloed op de resultaten?

3.2 Onderzoeksvorm

Om een beslissing te kunnen nemen over een geschikte vorm voor mijn onderzoek, heb ik het boek *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*⁵ gelezen. Ik kwam tot de conclusie dat het onderzoek dat ik voor ogen had, niet binnen één specifieke vorm past. Een actieonderzoek staat in het boek als volgt beschreven: *“Actieonderzoek is een strategie voor het systematisch onderzoeken van de eigen praktijksituatie door de direct betrokkenen, met de uitdrukkelijke bedoeling de kwaliteit van het handelen te verbeteren vanuit een meer gefundeerd inzicht in de*

⁵ Door o.a. Ton Kallenberg (2007). *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren* (eerste druk). Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.

situatie. Het verbeteringsproces staat daarbij primair, het onderzoek is bijkomstig, of wel incrementeel, het wordt ingevoegd daar waar het echt nodig is. Om het te verbeteren te ondersteunen wordt de onderzoeksinformatie tijdig en op transparante wijze teruggevoerd in het verbeteringsproces. □ (p. 93)

Het gaat bij mijn onderzoek inderdaad om het verbeteren van de eigen praktijksituatie. Ik verwacht dat oplossingsgericht werken een positief effect heeft. Ik denk dat de resultaten van RT kunnen verbeteren wanneer er op deze manier wordt gewerkt. Tijdens het onderzoek probeer ik verschillende technieken uit en zal deze bij meer kinderen toepassen als ik merk dat het werkt.

De kenmerken van een casestudy of gevalsstudie sluiten voor een deel ook aan bij mijn onderzoek. *“Het is kenmerkend voor een casestudy dat je kennis opdoet die alleen betrekking heeft op dat geval dat je onderzoekt. Je onderzoeksresultaten hebben dus geen algemene geldigheid. Wel kun je door een geval nauwkeurig te onderzoeken op het spoor komen van inzichten waarvan je mag verwachten dat ze ook gelden voor vergelijkbare gevallen. Je kunt bijvoorbeeld kiezen voor een casestudy wanneer je geen verbanden wilt toetsen, maar inzichtelijke kennis in een specifiek stukje onderwijs of een bepaalde leerling wilt krijgen.” (p. 62)*

Ik ga onderzoeken welke aspecten en technieken ik kan toepassen in de RT. RT is een specifiek stukje onderwijs te noemen. Daarnaast probeer ik het uit bij een beperkt aantal leerlingen en vakgebieden. De resultaten hebben dus geen algemene geldigheid. Wel denk ik na afloop van mijn onderzoek aanbevelingen te kunnen doen die RT'ers en leerkrachten op iedere school kunnen gebruiken.

3.3 Methoden en middelen

Om meer over het onderwerp te weten te komen, heb ik literatuur bestudeerd. De uitwerking hiervan staat beschreven in hoofdstuk 2. Daarnaast heb ik een masterclass gevolgd van Louis Cauffman. Dit was een goede en vooral praktische aanvulling. Mede hierdoor kreeg ik veel zin om het oplossingsgerichte werken zelf te gaan toepassen in de RT. Om meer diepgang te krijgen en antwoord te kunnen geven op mijn leervragen, onderneem ik de volgende stappen in mijn onderzoek. Na de opsomming volgt een toelichting.

- Bepalen welke kinderen ik betrek bij het onderzoek.
- In de sessies met deze kinderen verschillende aspecten en gesprekstechnieken van oplossingsgericht werken uitproberen.
- Een vragenlijst opstellen voor de betreffende leerkrachten.
- Een interview houden met een professional.
- Een kijkje nemen bij andere RT'ers.
- Gedurende het onderzoek houd ik een logboek bij.

3.3.1 *De kinderen*

Ik heb er voor gekozen om kinderen uit verschillende bouwen te volgen. Ik wil ervaren of bepaalde aspecten en technieken beter passen bij het jonge of oudere kind. Daarnaast verwacht ik dat ik de manier van gespreksvoering moet aanpassen. Ook dit wil ik ervaren om het uiteindelijk mee te kunnen nemen in de aanbevelingen. Om te komen tot een goede keuze heb ik overlegd met de leerkrachten en toestemming gevraagd aan de kinderen en hun ouders.

Met deze gedachte in mijn achterhoofd heb ik twee kinderen uit groep 3 gekozen. De betreffende leerkrachten hebben aangegeven in welk vakgebied deze kinderen begeleiding kunnen gebruiken. Toch heb ik er voor gekozen dit nog niet van te voren vast te stellen. Ik ben namelijk benieuwd of de kinderen zelf kunnen bedenken waarvoor zij RT nodig hebben. Ik wil hier met hen over praten en pas dan een beslissing nemen over het vakgebied. Hoe dit verliep is te lezen in hoofdstuk 4. Ik begeleid met name kinderen uit de bovenbouw, dus ik had al een idee welke kinderen ik graag zou willen betrekken bij het onderzoek. Na overleg heb ik gekozen voor drie kinderen, uit groep 6, 7 en 8.

Hiernaast wil ik bekijken in hoeverre oplossingsgericht werken toe te passen is bij moeilijk lerende kinderen. Op school hebben wij een aantal kinderen die qua intelligentie beter passen op het SBO. Toch hebben we samen met de ouders besloten ze bij ons op school te houden. Deze kinderen krijgen allemaal extra begeleiding binnen en buiten de klas. Twee ervan, uit groep 5 en 7, neem ik mee in het onderzoek.

Een beschrijving van de kinderen is te vinden in hoofdstuk 4.

3.3.2 Aspecten en gesprekstechnieken

In het onderzoek wil ik ervaren of er aspecten zijn die meer of minder geschikt zijn voor een bepaalde groep kinderen. Hierbij zal ik gebruik maken van verschillende (gespreks)technieken. Deze staan onder meer beschreven in paragraaf 2.6

‘Oplossingsgerichte gespreksvoering’.

Tijdens de sessies zal ik steeds de vijf basisregels in mijn achterhoofd houden.

3.3.3 Vragenlijst voor de leerkrachten

Natuurlijk betrek ik ook de leerkrachten van de betreffende kinderen bij het verzamelen van gegevens. Door middel van een vragenlijst, die terug te vinden is in bijlage 3, hoop ik meer informatie te krijgen. Ik ben vooral benieuwd of zij veranderingen zien in het zelfvertrouwen, de motivatie en de betrokkenheid.

Voor ik het onderzoek ben gestart, heb ik al met hen gesproken over de keuze van de kinderen.

De vragenlijst voor de leerkrachten houd ik bewust kort. Ik weet dat de werkdruk hoog is bij ons op school en dat het vervelend is als er extra zaken bijkomen.

3.3.4 Interview met een professional

Ik wilde heel graag in gesprek gaan met een professional, iemand die echt thuis is in oplossingsgericht werken met kinderen. Via een studiegenoot kwam ik terecht bij Anja Donkers. Zij werkt bij een onderwijsbegeleidingsdienst en werkt al jaren volgens de werkwijze van het oplossingsgerichte denken. Ook organiseert zij het RT netwerk in Utrecht.

Door middel van dit interview hoop ik antwoord te kunnen geven op enkele leervragen. Daarnaast zou ik handreikingen willen krijgen voor het toepassen van oplossingsgericht werken in mijn RT sessies.

3.3.5 Kijkje nemen op andere scholen, bij andere RT'ers

Ten slotte leek het me zinvol om eens te kijken hoe andere RT'ers het aanpakken. Via het RT netwerk in Utrecht ben ik in contact gekomen met twee RT'ers die de cursus '*Oplossingsgericht werken in de RT*' hebben gevolgd. Deze cursus is ontwikkeld door Anja Donkers. Bij hen ga ik een kijkje nemen om te zien hoe zij het oplossingsgericht werken toepassen. Bij dit bezoek hoop ik te kunnen zien aan welke aspecten zij met de kinderen werken. Met deze aspecten bedoel ik de onderdelen uit de zevenstappendans. Bijvoorbeeld het samen doelen stellen en het zoeken naar uitzonderingen. Daarnaast ga ik letten op het gebruik van de technieken, zoals de schaalvraag en de mirakelvraag. Ten slotte observeer ik de manier van gesprek voeren en vragen stellen (de houding van de RT'er) en de werkhouding van de kinderen. Na afloop ga ik met beide RT'ers kort in gesprek om nog meer te weten te komen over hun aanpak .

3.3.6 Logboek

De ervaringen die ik opdoe tijdens de sessies zal ik bijhouden in een logboek. Per kind houd ik bij aan welke aspecten we hebben gewerkt, welke technieken ik hierbij heb gebruikt en of ik aanpassingen heb moeten maken in bijvoorbeeld de gespreksvoering. Ik noteer de reacties en uitspraken van de kinderen en geef aan of er opvallende zaken zijn.

Ik zal met name gaan letten op de houding van de kinderen: de motivatie, de betrokkenheid, het zelfvertrouwen en het verantwoordelijkheidsgevoel.

3.4 Betrouwbaarheid

De resultaten die ik door middel van dit onderzoek verzamel, hebben geen algemene geldigheid. Het doel voor mij is om te ervaren welke aspecten en technieken van oplossingsgericht werken een toevoeging zouden kunnen zijn in de RT bij mij op school. Ik hoop door middel van adviezen en tips meer RT'ers en leerkrachten kennis te laten maken met oplossingsgericht werken.

3.5 Ethische aspecten

Hieronder beschrijf ik hoe ik omga met de ethische aspecten.

3.5.1 De kinderen en hun ouders

Nadat ik voor mezelf een keuze had gemaakt in welke kinderen ik zou willen meenemen in het onderzoek, heb ik dit eerst met deze kinderen zelf besproken. Ik heb uitgelegd waarom ik een onderzoek doe en wat ik precies ga onderzoeken. Vervolgens heb ik hun eventuele rol binnen dit onderzoek uitgelegd. De kinderen reageerden allemaal positief en vonden het zeer interessant om 'proefkonijn' te zijn. Ik heb een brief meegegeven voor de ouders waarin ik vroeg om hun toestemming. Daarnaast stond er meer informatie over mijn opleiding, het onderzoek en de rol van hun kind. Ook heb ik aangegeven dat het mogelijk is de naam van het kind te figneren, mochten de ouders of het kind dit prettig vinden. De complete brief is te lezen in bijlage 4.

3.5.2 De leerkrachten

Aangezien ik met deze leerkrachten een goede band heb en tussendoor regelmatig de kinderen met hen bespreek, weet ik zeker dat ik de vragenlijst van iedereen terug zal krijgen. Ik zal hun namen niet noemen, dus zij kunnen naar alle vrijheid de vragenlijst invullen.

3.5.3 De professional

In paragraaf 3.3.5 heb ik beschreven hoe ik in contact ben gekomen met Anja Donkers. Zij vond het goed om door mij geïnterviewd te worden en op deze manier mee te werken aan mijn onderzoek. De uitwerking van het interview zal ik aan haar mailen, zodat ze veranderingen en aanvullingen aan kan brengen. Hierdoor kan het interview, ethisch gezien, in zijn geheel in het onderzoek op worden genomen.

3.5.4 De andere scholen en RT'ers

Ik heb de RT'ers die ik ga bezoeken uitgelegd dat het mij vooral gaat om beeldvorming. Ik ga geen oordeel vellen over de manier waarop zij het oplossingsgericht werken uitvoeren. Immers: iedereen doet het op zijn/haar eigen manier. Het lijkt mij vooral een goede aanvulling op mijn eigen ervaringen. Tijdens de bezoeken probeer ik zo objectief mogelijk te beschrijven wat ik zie.

Deze beschrijving zal ik achteraf met hen bespreken, zodat ook zij eventuele aanpassingen en aanvullingen kunnen doen.

De wijk en de populatie hebben naar mijn idee invloed op de sfeer en de aanpak binnen een school. Vandaar dat ik dit meeneem in een objectieve beschrijving van de scholen. Ik denk dat deze informatie belangrijk is voor de volledigheid. Aangezien er meer scholen in de wijken staan, geloof ik niet dat dit invloed zal hebben op de veiligheid en de anonimiteit van de RT'ers.

Over de RT'ers geef ik geen persoonlijke informatie, zodat zij zichzelf kunnen zijn tijdens mijn bezoek.

3.6 Terugblik en vooruitblik

De opzet van het onderzoek is nu duidelijk. Voor de duidelijkheid heb ik de onderzoeksvragen nog een keer genoemd. Ik heb uitgelegd welke gegevens ik ga verzamelen en op welke manier ik te werk ga. Ik heb aangegeven hoe ik de betrouwbaarheid van de verzamelde gegevens zie en hoe ik omga met de ethische aspecten.

Ik het volgende hoofdstuk presenteer ik de gegevens.

Hoofdstuk 4 – Datapresentatie

In dit hoofdstuk presenteer ik de gegevens die uit mijn onderzoek naar voren zijn gekomen. Per onderdeel beschrijf ik mijn bevindingen en noteer in een schema of samenvatting de belangrijkste punten.

In de eerste paragraaf staat de samenvatting van het interview met Anja Donkers. Ik heb bewust gekozen om hiermee te starten. Naar mijn idee wordt het vervolg van het hoofdstuk duidelijker nadat ik een uiteenzetting heb gegeven van het interview.

Hierna beschrijf ik wat ik bij de andere RT'ers heb gezien.

Na het interview en de observaties beschrijf ik de kinderen die ik bij het onderzoek heb betrokken. Ik vind het belangrijk dat de lezer een beeld krijgt van de kinderen die ik betrokken heb bij het onderzoek.

Ik geef aan welke aspecten en (gespreks)technieken van oplossingsgericht werken ik heb uitgetoetst tijdens de sessies. Ik probeer mijn ervaringen, observaties en reacties van de kinderen zo duidelijk mogelijk uiteen te zetten.

Ten slotte geef ik een samenvatting van de gegevens die uit de vragenlijsten voor de leerkrachten zijn gekomen.

4.1 De mening van een ervaringsdeskundige: interview met Anja Donkers

Voor het complete interview verwijs ik naar bijlage 5.

In deze paragraaf geef ik een samenvatting met de naar mijn idee belangrijkste punten.

4.1.1 Anja Donkers

Anja Donkers is al sinds 1985 in het onderwijs werkzaam. Achtereenvolgens was zij leerkracht, intern begeleider en remedial teacher. Op dit moment werkt ze als onderwijsadviseur en orthopedagoog bij Eduniek, een onderwijsbegeleidingsdienst voor scholen in Midden Nederland. Anja Donkers doet binnen deze dienst de leerlingzorg. Ze komt op veel scholen waar ze advies geeft en onderzoek doet.

Daarnaast organiseert ze samen met een collega het RT netwerk. Ten slotte geeft ze cursussen op het gebied van oplossingsgericht werken.

4.1.2 Samenvatting van het interview: de visie van Anja Donkers

Het mooie van oplossingsgericht werken:

- je kijkt naar wat er (wel) kan
- je bevordert een goede (werk)houding
- de leerling zoekt actief mee naar een oplossing
- je werkt samen
- je bent sneller gericht op een oplossing en blijft minder (lang) hangen in problemen
- het geeft handvatten om het anders te doen op een eenvoudige manier
- het kind krijgt inzicht in waar hij aan werkt

Oplossingsgericht werken heeft effect op:

- de motivatie
- het zelfvertrouwen
- het resultaat
- de verantwoordelijkheid voor het eigen leren

De favoriete technieken⁶ van Anja Donkers zijn:

- de cirkeltechniek
- de observatie in de klas
- de schaalvraag
- de wondervraag
- het kind zelf de doelen laten bedenken

Aanpassingen voor jonge kinderen:

- afstemming in de vragen
- de vormgeving van de technieken

⁶ In hoofdstuk 6 is meer informatie te vinden over de verschillende technieken.

Werken met een groepje:

- minder aspecten, houd het kleiner
- samen bespreken wat ze willen bereiken
- voor elkaar oplossingen bedenken
- wel uitproberen: uitzoeken wat werkt

Eigenschappen van de oplossingsgerichte RT'er:

- een open houding
- kunnen luisteren
- de ander als jouw gelijke kunnen zien
- af kunnen wijken van hoe je het altijd doet
- kunnen kijken naar de sterke kanten van de ander (wat gaat er goed)
- respect tonen
- feedback kunnen geven

Wanneer werkt het niet/minder goed?

- als het probleem te complex is
- als er sprake is van een lager intelligentieniveau
- als het kind verbaal minder sterk is
- als er te weinig betrokkenheid is vanuit de school
- let op: probeer het wel, je merkt vanzelf wat wel/niet werkt, je bereikt altijd iets.

Waarom zal oplossingsgericht werken steeds meer toegepast gaan worden?

- het kost minder tijd
- het kost (dus) minder geld
- mensen zijn mondiger
- het sluit aan bij vernieuwingen binnen het onderwijs

4.1.3 Terugblik

Ik heb heel veel gehad aan het interview met Anja Donkers

Ik heb veel (nieuwe) ideeën en handreikingen gekregen die ik tot uitvoering ga brengen in mijn eigen praktijksituatie.

Mijn leerervaringen heb ik verwerkt in de conclusies en aanbevelingen.

4.2 Hoe doen anderen het? Een kijkje in de keuken bij twee RT'ers

Dankzij de bijeenkomst van het RT netwerk heb ik twee RT'ers gevonden bij wie ik mocht gaan kijken. Hieronder geef ik in een schema weer welke aspecten en technieken van oplossingsgericht werken ik heb gezien. De complete observatie heb ik toegevoegd als bijlage 6.

4.2.1 RT'er 1

Deze RT'er heeft veel ervaring. Ze is jarenlang werkzaam in het onderwijs en heeft verschillende functies gehad. Ze vindt de functie van RT'er erg leuk en blijft zich professionaliseren door cursussen te volgen.

Aspecten van oplossingsgericht werken
• <i>Contact leggen – Hier besteedde de RT'er veel aandacht aan. Er was een goede relatie tussen de RT'er en de leerling.</i> • <i>Doelen stellen – Samen met de leerling stelde de RT'er het eind- en tussendoel vast. Daarbij liet ze de leerling nadenken over wat ze zou moeten kunnen om een stap vooruit te kunnen gaan.</i> • <i>Differentiatie – Door de schaalvraag te gebruiken, stelden ze vast op welk punt het kind zat en waar het graag zou willen komen. Ook liet ze de leerling bepalen op welk niveau ze zouden starten.</i> • <i>Toekomstoriëntatie – De RT'er stelde regelmatig vragen die gericht waren op de toekomst. Het kind oriënteerde zich zelf ook op de toekomst, door te vertellen dat ze haar vader goede zinnen wilde leren maken.</i> • <i>Complimenten geven – De RT'er gaf specifieke complimenten die waren gericht op de houding van het kind. Ze benadrukte dat het kind zelf voor de oplossing had gezorgd.</i>

Technieken van oplossingsgericht werken

- *Competenties bekrachtigen – De RT'er benadrukt dat de leerling zelf voor de oplossing had gezorgd.*
- *Complimenten geven – De RT'er gaf relevante en eerlijke complimenten.*
- *Coöperatie – De RT'er handelt op basis van samenwerking. Ze heeft een goede werkrelatie opgebouwd.*
- *Doelen stellen – De RT'er stelde samen met het kind praktische en haalbare doelen.*
- *Doelstellingsvraag – De RT'er vroeg: "Wat wil je vandaag bereiken zodat je een stap vooruit gaat?"*
- *Herhalen – Ze herhaalde de opmerking van het kind over de moeilijkheid van het vierkantje en bevestigde deze moeilijkheid.*
- *Krachtbronnen – De RT'er benoemde de krachtbronnen van het kind (zelf oplossingen kunnen bedenken).*
- *Oplossingsgerichte feedback – Zie krachtbronnen.*

4.2.2 RT'er 2

Deze RT'er is erg enthousiast. Ze heeft een open houding en vindt het leuk om nieuwe dingen uit te proberen. Ze geeft aan dat ze zich graag meer zou willen verdiepen in oplossingsgericht werken.

Aspecten van oplossingsgericht werken

- *Contact leggen – De RT'er maakte goed contact met de leerlingen. Vooral tijdens de individuele RT sessie was dit duidelijk te zien.*
- *Doelen stellen – Met de individuele leerling stelde de RT'er de doelen samen met hem vast. Tijdens de sessie liet ze hem nadenken over hoe ver hij al was met betrekking tot de vastgestelde doelen.*
- *Differentiatie – De RT'er gebruikte bij beide sessies de schaalvraag.*
- *Toekomstoriëntatie – De RT'er liet alle leerlingen nadenken over het einddoel.*
- *Complimenten geven – De RT'er gaf specifieke complimenten die waren gericht op de houding van het kind. Ze gebruikte hiervoor kaartjes van het Kwaliteitspel.*

Technieken van oplossingsgericht werken

- *Competenties bekrachtigen – De RT'er benoemde sterke kanten van de kinderen.*
- *Complimenten geven – De RT'er gaf relevante en eerlijke complimenten.*
- *Coöperatie – Met name tijdens de individuele sessie viel op dat de RT'er en de leerling samen gezamenlijk werkten aan de doelen. Ze liet hem actief meedenken.*
- *Doelen stellen – De RT'er had samen met de individuele leerling doelen gesteld.*
- *Herhalen – Ze kwam terug op de gestelde doelen en gemaakte afspraken.*
- *Krachtbronnen – De RT'er benoemde de sterke eigenschappen van de kinderen door middel van kaarten uit het Kwaliteitenspel.*
- *Oplossingsgerichte feedback – Zie krachtbronnen.*

4.2.3 Terugblik

Ik vond het een toevoeging om te mogen kijken bij deze RT'ers. Het was interessant om te zien aan welke aspecten zij werkten, welke technieken ze gebruikten en hoe ze communiceerden met de kinderen. Hierdoor heb ik een goed beeld gekregen van hoe andere RT'ers oplossingsgericht werken toepassen in hun praktijk.

Ik was oprecht verrast hoe ver RT'er 1 kwam met de kleuter. Dit meisje uit groep 2 kon het doel heel goed benoemen en wist precies waarom het nuttig was dat ze juist aan dit doel werkten. Ze wilde het ook aan haar vader gaan leren. Dit sluit helemaal aan bij basisregel 4 van oplossingsgericht werken: *Als iets werkt, leer het (van) een ander.*

4.3 De proefkonijnen: wie hebben er mee gewerkt aan het onderzoek?

Hieronder geef ik een beschrijving van de kinderen die betrokken waren bij het onderzoek.

4.3.1 Onderbouw

Cato - 6 jaar - groep 3

Vakgebied: rekenen

Cato is een jonge leerling. Ze zit sinds dit jaar bij ons op school. Het vorige schooljaar woonde ze met haar ouders en broertje in Italië, vanwege het werk van vader. Haar taalontwikkeling verloopt goed, ondanks het jaar in Italië. Het is een sociaal meisje dat goed in de groep ligt. Ze wil het graag heel goed doen op school, maar is wat onzeker. Haar werktempo ligt laag, aangezien ze heel nauwkeurig en netjes werkt. Daarom krijgt Cato een aangepaste taak. Het lezen kwam moeizaam op gang, maar ze gaat nu met sprongen vooruit. Thuis leest ze veel. Met rekenen heeft ze meer moeite, wat vooral lijkt voort te komen uit onzekerheid. Ze krijgt extra hulp in de klas. De leerkracht denkt dat wanneer haar zelfvertrouwen toeneemt, ze de leerstof beter aan zal kunnen.

Marit - 6 jaar - groep 3

Vakgebied: rekenen

Marit is een rustig meisje dat niet erg opvalt in de klas. Ze kwam binnen in groep 3 als een verlegen en stil meisje, maar lijkt zich steeds meer op haar gemak te voelen. Ze vertelt regelmatig in de kring en heeft vriendinnetjes. Ze zoekt vooral rustige kinderen op om mee te spelen. Opvallend is dat Marit heel graag alles zelfstandig doet. Zo vindt ze het niet prettig wanneer haar moeder mee naar de klas loopt, ze vertelt zelf aan de leerkracht als er bijzonderheden zijn en ze gebruikt geen hulpmiddelen bij rekenen. Tegelijkertijd vraagt ze vooral tijdens het werken wel om bevestiging. Ze lijkt soms onzeker te zijn over haar vorderingen, terwijl ze het prima doet. Ze houdt van tekenen, knutselen en kleuren.

4.3.2 Bovenbouw

Levy - 10 jaar - groep 6

Vakgebied: lezen

Levy is een jongen die houdt van plezier maken met zijn vrienden. Hij speelt graag en veel buiten. Hij is stoer en competitief ingesteld. Kinderen kijken tegen hem op en willen graag 'bij hem horen'. Hierdoor vormen zich groepjes rondom Levy en ontstaan er soms conflicten. Toch kan Levy ook onzeker zijn. Onlangs is bij hem dyslexie vastgesteld, waar hij zich een periode erg voor heeft geschaamd. Op het moment krijgt hij RT voor spelling en lezen. Hij vindt het belangrijk om goede resultaten te halen op school. Vooral rekenen en topografie vindt hij leuk.

Jip - 11 jaar - groep 7**Vakgebied: spelling**

Jip is een lief meisje dat altijd oog heeft voor anderen. Ze houdt van gezelligheid en is enthousiast tijdens groepsactiviteiten. Kinderen spelen en werken graag met haar. Jip doet erg haar best op school. Ondanks meerdere jaren RT bleef ze een achterstand houden in spelling. Vorig jaar vond er een onderzoek plaats waaruit bleek dat Jip dyslectisch is. Dit gaf haar rust; eindelijk werd duidelijk waar de moeilijkheden vandaan kwamen. Aanpassingen, zoals het vergroten van teksten, helpen haar.

Verena - 12 jaar - groep 8**Vakgebied: rekenen**

Verena is een vriendelijk, sociaal en creatief meisje. Ze kan erg mooi tekenen en zou hier in de toekomst graag mee verder gaan. Op leergebied is ze onzeker en heeft ze meer moeite met het zich eigen maken van de stof dan het gemiddelde kind. Uit onderzoek is gebleken dat met name haar performale intelligentieniveau laag ligt. Hier valt alles onder wat met visueel-ruimtelijke vaardigheden te maken heeft. Verena ervaart vooral moeilijkheden op het gebied van rekenen, wat zich uit in faalangst. Zo kan ze volledig blokkeren bij toetsen. Ze neemt informatie beter op wanneer ze het voor zich ziet.

4.3.3 Moeilijk lerend (midden- en bovenbouw)**Anne - 8 jaar - groep 5****Vakgebied: begrijpend lezen**

Anne is een meisje dat houdt van een vast stramien. Als iets anders gaat dan anders, vindt ze het lastig om dit te accepteren. Dit uit zich niet in boosheid, maar je merkt het wel aan haar. Ze gedraagt zich dan een beetje zenuwachtig. Ze heeft vaste vriendinnen, met wie ze al sinds de kleutergroep veel omgaat. Haar ontwikkeling verloopt langzamer dan bij andere kinderen. In groep 5 kreeg ze steeds meer moeite met het volgen van de leerstof en is ze onderzocht. Hier kwam uit dat Anne een IQ heeft van 78. Toch kon ze, waarschijnlijk door haar wilskracht, altijd redelijk meekomen. De doelen zijn bijgesteld en Anne krijgt hulp binnen en buiten de groep. Ze vindt het erg fijn om complimenten te krijgen.

Nathalie - 12 jaar - groep 7

**Vakgebieden: rekenen,
sociaal-emotioneel**

Nathalie is een vrolijk en lief meisje dat haar vriendinnen erg belangrijk vindt. De omgang met andere kinderen is soms moeilijk voor haar. Ze trekt zich het gedrag van anderen altijd erg persoonlijk aan en kan hier lang in blijven hangen. Haar ouders en de leerkrachten proberen haar hier zo goed mogelijk in te begeleiden. Ze heeft twee keer een Sovatraining gevolgd, wat haar veel steun gaf.

Nathalie heeft een IQ van 82 en heeft vooral moeite met het leggen van verbanden en leren in contexten, zoals bij (realistisch) rekenen en begrijpend lezen. Iets uit haar hoofd leren kan ze goed, maar de kennis zakt snel weg. Ze rekent uit Maatwerk, aangevuld met onderdelen als klokkijken en breuken. Taal, begrijpend lezen en spelling doet Nathalie op het niveau van groep 6, wat goed te realiseren is in een combinatiegroep. De zaakvakken doet ze op het niveau van groep 7, maar de toetsen hoeft ze niet te doen. In plaats daarvan wordt door middel van een gesprekje bekeken of ze de belangrijkste leerdoelen behaald heeft.

4.3.4 Vooruitblik

In paragraaf 4.4, 4.5 en 4.6 beschrijf ik hoe het werken met deze groep kinderen is gegaan. Ik vertel over mijn ervaringen en de ervaringen van de kinderen. Ik benoem de aspecten waar ik aan gewerkt heb, welke technieken ik hierbij heb gebruikt en welke aanpassingen ik heb moeten maken. Ik vertel in paragraaf 4.6 ook over een jongen die ik van te voren niet had opgenomen in het onderzoek, maar met wie ik een paar weken geleden een aantal hele goede sessies had. Ik wil dit graag toevoegen, omdat ik zelf verbaasd was over het resultaat. In paragraaf 4.5 geef ik per kind een samenvatting van het logboek.

4.4 Uitproberen: wat werkt?

4.4.1 De gebruikte technieken

In deze paragraaf noem ik een aantal technieken die komen uit het boek van Louis Cauffman. Daarnaast heb ik gebruik gemaakt van de cirkeltechniek. Deze is ontwikkeld door Arnoud Huibers, een psycholoog die werkt volgens de oplossingsgerichte uitgangspunten. Anja Donkers heeft deze techniek van hem overgenomen en via haar kwam ik er mee in aanraking.

Onderstaande technieken bleken te werken. Een uitwerking van deze technieken komt terug bij de aanbevelingen in hoofdstuk 6, waar ik ze ook verder beschrijf.

Ik benoem de technieken die ik gebruikt heb op alfabetische volgorde.

- afsluiting
- alternatieven
- brug
- cirkeltechniek
- competenties bekrachtigen
- complimenten geven
- doelen stellen
- doelstellingsvraag
- herhalen
- 'hoe' in plaats van 'waarom'
- krachtbronnen
- kracht van de stilte
- mirakelvraag
- nuttigheidsvraag
- oplossingsgerichte feedback
- ouderparticipatie
- presession changes
- samenwerking
- schaalvraag
- uitzonderingen
- utilisatie

4.4.2 De gespreksvoering

In hoofdstuk 2 heb ik al uitgebreid verteld over oplossingsgerichte gesprekstechnieken. Het grootste deel van mijn persoonlijke ervaringen beschrijf ik in paragraaf 4.5 en 4.6. De gesprekstechnieken zullen dan ook aan bod komen.

Ik vertel in deze paragraaf dan ook alleen hoe ik de gespreksvoering als losstaand onderdeel heb ervaren.

Ik merkte dat ik me veel bewuster werd van hoe ik vragen stelde en wat het effect van een bepaalde formulering was.

Voordat ik het onderzoek startte, sprak ik al vaak met een oplossingsgerichte bril op met kinderen. Hier kwam ik achter toen ik me verdiepte in de literatuur.

Ik vond het heel interessant om hier meer over te weten te komen en te ervaren dat de manier van gespreksvoering echt heel veel invloed heeft. Het heeft invloed op de relatie met het kind, op de houding van het kind, het proces van doelen stellen, het zelfvertrouwen. Ik denk zelf dat de invloed op de houding en het zelfvertrouwen het grootst is. Het is ongelooflijk wat je kunt bereiken door een zin anders te formuleren. Ook was het goed voor mij om te werken met de jongere kinderen. Ik heb ervaren dat je, door je manier van spreken aan te passen, vaak net zo ver komt als met oudere kinderen. Hier vertel ik de volgende paragraaf meer over.

4.4.3 Aanpassingen

Één van mijn onderzoeksvragen was welke aanpassingen ik zou moeten/kunnen maken wanneer ik werk met jongere kinderen en moeilijk lerende kinderen. Ik kwam er al snel achter dat het vooral te maken heeft met de wijze van gesprekken voeren. Daarnaast merkte ik dat ik bij jonge en moeilijke lerende kinderen grotendeels dezelfde aanpassingen heb gemaakt. De onderstaande aanpassingen vond ik goed werken:

- Taalgebruik aanpassen aan de taal van het kind, dus uitkijken met moeilijke woorden en regelmatig controleren of het kind je nog begrijpt.
- Kleinere stappen nemen in met name je uitleg en het stellen van doelen.
- Soms iets meer een sturende rol nemen.
- De technieken aanpassen. Bij de schaalvraag bijvoorbeeld geen gebruik maken van getallen, maar van een verdrietig en blij gezichtje.
- Meer visueel maken. De krachtbronnen bijvoorbeeld laten tekenen.

- Meer doen. Dit staat los van oplossingsgericht werken. De spanningsboog is bij jonge kinderen meestal wat korter, dus afwisseling in werkvormen is belangrijk.
- Soms bewuster nadenken bij het gebruik van technieken. De mirakelvraag kan een brug te ver zijn. Natuurlijk hoeft dit niet zo te zijn. In de meeste gevallen kun je zelf inschatten of het zal werken of niet.

Ik ben er van overtuigd dat je altijd zoveel mogelijk moet uitproberen. Soms kom je echt voor verrassingen te staan. Ik heb het zelf ervaren.

4.5 Het logboek: wat viel op tijdens de sessies?

In deze paragraaf geef ik een samenvatting van het logboek. Met ieder kind heb ik na de sessies een oplossingsgericht gesprek gevoerd waarbij ik terugkwam op de motivatie, betrokkenheid en het zelfvertrouwen. Dit waren immers de onderdelen waarvan ik verwachtte dat ze het meest zouden veranderen. Ik sluit af met mijn mening over het effect van oplossingsgericht werken.

4.5.1 Samenvatting van het logboek per leerling

Cato - 6 jaar - groep 3

Vakgebied: rekenen

Cato was de eerste 5 minuten verlegen, maar was daarna helemaal zichzelf. Ze voelde zich op haar gemak en zei me altijd heel enthousiast gedag als ik haar tegenkwam in de gang.

Ze vond het in het begin een beetje gek om te vertellen waar ze goed in was, maar toen ze eenmaal op gang was, kon ze heel veel benoemen. Ze heeft haar hand omgetrokken en in iedere vinger zette ik iets waar ze trots op was. Uiteindelijk waren de vingers vol en moesten we de rest van de hand ook gebruiken. Cato heeft de hand daarna versierd. Deze staat op de voorkant van het onderzoek. De sessie daarna heb ik haar door middel van de cirkeltechniek laten vertellen wat goed en minder goed ging bij rekenen. Cato koos zelf het rekenen boven de 10 uit om aan te gaan werken. Door middel van de schaalvraag heeft ze aangegeven hoe ze zich voelde als ze sommen boven de 10 moest maken in de klas. Ook heeft ze aangegeven hoe ze zich graag zou willen voelen: het doel. Ze heeft verwoord wat ze zou willen kunnen als ze op het gewenste punt zit. Dit kon ze prima. Ze gaf aan dat ze getallen sneller zou willen splitsen, zodat het rekenen met grote getallen sneller zou gaan en ze zich fijner zou voelen als ze deze sommen moest maken in de klas.

Ik ben toen materiaal gaan verzamelen uit remediërende rekenmethodes als Maatwerk en Met sprongen vooruit. Hier zijn we tijdens de vervolgsessies mee aan de slag gegaan.

Ik merkte aan Cato dat het splitsen na de derde sessie al veel vlotter ging. Na een compliment hierover straalde ze helemaal. Haar zelfvertrouwen verbeterde zichtbaar. Ze gaf eerder aan dat ze rekenen niet zo leuk vond (schaalvraag), maar tijdens de RT vond ik haar wel enthousiast. Ik zei dat tegen haar en ze gaf aan dat ze rekenen ook wel ietsje leuker begon te vinden. Stap vooruit! Ze gaf toen ook aan dat het oefenen in splitsen haar hielp. Ze merkte in de klas ook dat het beter en sneller ging. Er was dus ook verbetering in het resultaat merkbaar, in ieder geval voor Cato zelf.

We hebben nu 6 sessies gehad, want natuurlijk viel de RT af en toe uit doordat ik moest vervangen. In het afsluitende gesprek vroeg ik aan Cato hoe zij deze manier van werken heeft ervaren. Ze vertelde dat ze het fijn vond om samen te beslissen wat en hoe we gingen oefenen: er was duidelijk sprake van betrokkenheid. Ook vindt ze het leuker om te rekenen dan eerst. Soms maakt ze zelfs meer sommen dan ze met de juffen af heeft gesproken.

De sommen die ze moeilijk vond, gaan nu steeds beter. Het lukt haar om sommen wat sneller te maken en dat vindt ze fijn. Ze vond het leuk om af en toe een rekenspelletje te doen op internet. Thuis doet ze deze spelletjes nu ook wel eens. De motivatie is dus toegenomen. Ze heeft het idee dat ze beter is geworden in rekenen: haar zelfvertrouwen is gegroeid. Ze vond het fijn om tips van mij te krijgen en merkte dat het oefenen echt hielp. Ze is blij dat we nog een paar keer samen gaan werken!

Marit - 6 jaar - groep 3

Vakgebied: rekenen

Bij Marit had ik een ander idee. Van de leerkracht begreep ik dat Marit extra ondersteuning kon gebruiken op het gebied van technisch lezen. Ik was benieuwd of Marit dit zelf ook kon bedenken. De eerste sessie heb ik hetzelfde aangepakt als bij Cato. Vervolgens ben ik met haar in gesprek gegaan over wat ze goed vond gaan op school en wat minder goed. Hierbij heb ik gebruik gemaakt van de cirkeltechniek. Marit benoemde toen dat ze graag extra zou willen oefenen in rekenen, want dat ging niet zo goed. Ik koppelde dit terug naar de leerkracht en zij was erg verbaasd. Rekenen ging namelijk prima. We hebben toen samen besloten dat ik hier wel mee aan de slag zou gaan. We hoopten dat Marit dan zelf in zou gaan zien dat rekenen inderdaad goed ging en meer zelfvertrouwen zou krijgen op dit gebied. Opnieuw heb ik de cirkeltechniek gebruikt. In de binnenste cirkel noteerden we type sommen die goed gingen, in de buitenste het type sommen die Marit niet goed vond gaan. We kozen uiteindelijk het splitsen van grote getallen en tellen met sprongen. Ook nu verzamelde ik materiaal en zijn we aan de slag gegaan. Na de tweede sessie, nadat ik Marit sommen op groep 4 niveau had gegeven, besepte ze dat rekenen eigenlijk wel goed ging. Ze had het pas door toen ik vertelde dat de sommen die ze net (goed) gemaakt had eigenlijk pas in groep 4 komen. Ze straalde en was echt trots.

Ik heb dus ervaren dat het niet altijd werkt als je kinderen helemaal zelf laat bepalen aan welk vakgebied er gewerkt gaat worden. Toch vond ik het positief dat Marit nu wel echt heeft ervaren dat ze het kan. We hebben nu een doel opgesteld voor lezen: woorden sneller achter elkaar kunnen lezen. We moeten nog beginnen met de sessies.

Het is duidelijk dat Marits zelfvertrouwen ten aanzien van rekenen is verbeterd. Of het resultaat is verbeterd, kan ik niet zeggen. Het niveau was immers al in orde.

In het afsluitende gesprek vroeg ik aan Marit hoe ze de RT vond. Wat is er nu anders?

Ze moest een beetje lachen en bleef even stil. Ik liet haar even denken en vroeg hoe ze het bijvoorbeeld had gevonden om zelf te bedenken waar ze aan wilde werken. Ze gaf aan dat ze het fijn vond dat ze zelf mocht beslissen, maar dat ze het moeilijk vond om precies te zeggen wat ze moeilijk vond aan rekenen. Dit lukte beter toen we het rekenboek erbij pakten. Ze kon toen aanwijzen welke sommen ze moeilijk vond. Ze vond het dus fijn om betrokken te worden, maar ook wel lastig. Ik vroeg haar hoe ze het nu vond om te rekenen. Marit vertelde dat ze sommige sommen leuk vindt en andere niet. Ze vindt het soms vervelend dat ze de hele som in haar schrift op moet schrijven, want dat duurt zo lang.

Ze vond het rekenen tijdens RT wel leuk. De motivatie voor rekenen in de klas lijkt dus niet toegenomen. Tijdens RT vond ik haar wel gemotiveerd en dat zegt ze zelf ook.

Tot slot pakte ik haar cirkels er bij en vroeg hoe het rekenen nu ging. Ze zei dat de sommen die we in de buitenste cirkel hadden gezet (die zij dus moeilijk vond) eigenlijk wel in de binnenste cirkel mochten staan. We hebben ze er meteen bij gezet. Ik vroeg hoe ze zich nu voelde over rekenen, had ze het idee dat het beter ging dan eerst? Marit kwam meteen terug op de sommen uit groep 4. Ze gaf aan dat ze het leuk vond dat ze die sommen al kon maken. Ik vroeg of ze daar trots op was. Ze lachte een beetje en knikte. Haar zelfvertrouwen is iets toegenomen, maar ze blijft het lastig vinden om volmondig te zeggen dat ze goed is in rekenen.

Levy - 10 jaar - groep 6

Vakgebied: lezen

Ik heb al veel verteld over Levy. Daarom beschrijf hier alleen het afsluitende gesprek en voeg de complete sessie-evaluaties toe als bijlage 7.

Met Levy heb ik veel gesprekken gevoerd. Tijdens het afsluitende gesprek heb ik de punten betrokkenheid, motivatie en zelfvertrouwen met hem besproken aan de hand van de schaalvraag. Ik heb drie lijnen getrokken en Levy per punt (na uitleg van de termen) laten vertellen of en hoe het was veranderd.

Levy stelde vast dat hij voor wij startten met de sessies weinig betrokken was: hij zat op de 3. Hij gaf aan dat er tijdens eerdere RT sessies geen gesprekken waren over wat hij vond en wilde. Nu zit hij op de 9. Hij vindt dat hij goed meedenkt en zich aan de afspraken houdt die we maken. Hij vindt het fijn om samen te praten over wat hij wil bereiken en ook hoe hij dat kan doen. De betrokkenheid is dus met 6 punten gestegen!

Dan de motivatie. Levy zegt dat hij lezen vroeger echt niet leuk vond: ook een 3 voor motivatie. Nu hij zelf boeken uit mag kiezen, meedenkt en heeft ontdekt dat hij het wel kan, wordt lezen leuker. Hij gaat vaak naar de bibliotheek en leest vaak voordat hij gaat slapen. Nu zit hij op een 9. Ook de motivatie is met 6 punten toegenomen.

Tot slot het zelfvertrouwen. Levy komt terug op één van de eerste gesprekken die we voerden. Hij schaamde zich heel erg en had er weinig vertrouwen in dat het zou lukken om beter te leren lezen. Hij zat toen op 3. Al heel snel merkte hij dat het beter ging als hij rustiger las en lette op de leestekens. Het oefenen helpt echt. In de klas durft hij voor te lezen en is trots als het goed gaat. Hij merkt dat spelling ook beter gaat. In ieder geval zet hij zichzelf nu op de 8, want soms twijfelt hij nog een beetje. Op het gebied van zelfvertrouwen is Levy dus 5 punten vooruit gegaan.

Jip is verbaal sterk en heeft de doelen helemaal zelf bedacht. We zijn al vanaf eind vorig schooljaar samen bezig om spelling te verbeteren. Jip heeft actief meegedacht over hoe we spelling makkelijker kunnen maken voor haar. Samen hebben we het opzoekboek bedacht. We zijn begonnen met alle moeilijke categorieën (gehaald uit de toetsgegevens) op papier te zetten. We hebben de regels erbij gezet en dit aangevuld met voorbeelden, woordenlijsten en schema's.

Dit had meteen een positief effect. Jip gebruikte de map in de klas en vulde zelf aan wanneer ze het nodig vond. Ze gaf zelf ook aan dat ze het erg prettig vond om met de map te werken. Af en toe nam ze hem mee naar huis, om thuis een werkblad te maken of om aan haar ouders te laten zien waar we mee bezig waren. Het effect op motivatie en zelfvertrouwen was groot. De betrokkenheid was er al. In de loop van de eerste periode heeft Jip het einddoel van de periode vastgesteld: niet meer dan twee fouten maken in de mixtoetsen. Hierna zijn we structureel gaan werken met de remediërende spellingmethode Spelling in de lift. We konden snel door de categorieën heen, want Jip werkte in de klas en thuis ook aan de oefeningen. Al na een aantal weken bereikte Jip het doel. Ze wilde het graag vasthouden en bleef goed haar best doen. De resultaten bleven goed. Volgens Jip had dit deels te maken met haar zelfvertrouwen. Ze had het idee dat de regels veel beter in haar hoofd zaten en dat ze het nu ook echt begreep: ze voelde zich zekerder. We hebben besloten om de RT af te ronden en in de klas te blijven oefenen met werkwoordspelling.

Er was een duidelijke verbetering in het resultaat en het zelfvertrouwen zichtbaar. De leerkracht bevestigt dit en vult aan dat ze ook merkt dat Jip meer structuur aanbrengt tijdens het werken.

Als ik Jip ophaal voor het afsluitende gesprek, is ze even verbaasd: we waren toch gestopt met RT? Als ik haar uitleg dat het gaat om een afsluitend gesprek voor mijn onderzoek, is ze meteen geïnteresseerd. Ze vraagt van alles en vindt het leuk om te horen dat het bijna klaar is. Ook Jip schotel ik de schaalvraag voor. Wat zijn haar ervaringen?

Jip geeft aan dat ze spelling altijd al belangrijk vond. Op het gebied van betrokkenheid zat ze op een 7 en nu op een 9. Als ik vraag hoe dat is gekomen, noemt ze het opzoekboek. Ze gebruikt het heel vaak en stopt er zelf dingen bij. Ze vindt het heel handig. Twee punten vooruitgang.

Ze geeft aan dat ze spelling wel veel leuker vindt nu. Ze merkt dat ze andere kinderen kan helpen en de kinderen uit haar tafelgroep pakken haar opzoekboek ook wel eens. Op het gebied van motivatie zat ze eerst op de 5. Ze vond het moeilijk, twijfelde vaak en vond het niet leuk dat ze veel fouten maakte. Nu zit ze op de 9: het is leuker nu het beter gaat. Vier stappen vooruit!

Tot slot het zelfvertrouwen. Jip herhaalt dat ze het eerst moeilijk vond en vaak twijfelde: een 4. Nu zit ze op de 8. Soms vindt ze werkwoordspelling nog moeilijk, maar de andere woorden gaan veel beter.

Verena ervoer het rekenen als een groot probleem. Ik merkte dat dit begon te veranderen nadat het idee van het opzoekschrift op tafel was gekomen. Heel gestructureerd zijn we aan de hand van het rekenboek en met behulp van de opzoekkaarten van Braams⁷ een indeling gaan maken. Iedere keer vulden we wat aan, meestal aan de hand van de rekentaak die op dat moment in de klas aan de orde was.

Het blijft een feit dat Verena erg veel moeite heeft met rekenen. Toch gaf Verena na de eerste periode aan dat ze op de 6 zat, van een schaal van 1 tot 10. Eerst zette ze zichzelf op de 2. Er was dus al vooruitgang. Het nieuwe doel werd de 8. Ze wilde meer structuur, in haar rekenschrift en in haar hoofd en ze wilde dat het rekenen met kommagetallen makkelijker zou gaan. Ze wilde blijven werken aan de hand van de rekentaken in het boek. Ze vond het fijn om de opdrachten te bespreken en tips te krijgen, die ze kon noteren in het opzoekschrift. We zijn er hard mee bezig en Verena heeft veel 'O ja' momenten. Ik zie dat ze soms zo blij is als ze ineens doorheeft hoe een bepaald type som in elkaar zit en hoe ze hem in stappen uit kan rekenen. De toetsresultaten blijven laag, maar in het dagelijkse werk is wel een verbetering te zien. Verena brengt meer structuur aan en maakt minder fouten dan voorheen.

Het belangrijkste effect voor mij is dat Verena meer plezier heeft in rekenen.

Tijdens het afsluitende gesprek gebruik ik de schaalvraag.

Verena vertelt dat de betrokkenheid wel iets omhoog is gegaan. Ze zat eerst op de 5. Op een gegeven moment kon het haar allemaal niet meer zoveel schelen, want het lukte toch niet. Nu ze merkt dat het beter gaat, doet ze meer haar best. Ze zit nu op de 8. Ze heeft veel steun aan het opzoekschrift en de tips die ik haar heb gegeven. Ze gebruikt het schrift ook in de klas.

Deels heeft Verena de motivatie al benoemd. Toch laat ik haar over dit punt nog even nadenken. Ze zegt dat het eigenlijk hetzelfde ging als bij de betrokkenheid. Ze was eerder niet meer zo gemotiveerd (een 5), maar nu wel meer (een 8). Nog steeds komt ze wel eens een som tegen die ze niet begrijpt en denkt dan: laat maar. Toch vindt ze wel dat ze meer gemotiveerd is dan eerst.

Over het zelfvertrouwen moet ze even nadenken. Ze geeft aan dat ze tijdens RT de sommen vaak heel goed begrijpt, maar dat ze in de klas de uitleg soms toch weer vergeten is. Ze kijkt dan wel in het opzoekschrift, maar het lukt niet altijd om de sommen dan goed te maken. Wel is het nu makkelijker om te denken: laat maar, ik hoef niet alle sommen perfect te doen. Voor toetsen is ze nog steeds zenuwachtig. Ze benoemt eerst waar ze nu zit: op de 7. Want in de klas is het 6 en tijdens RT een 8. Ze beredeneert terug: dan zat ze eerst op een 3, want ze maakte zich altijd heel erg druk om rekenen. Ze heeft al veel bereikt, want ze kan nu klokkijken ("Eigenlijk was het helemaal niet zo moeilijk!") en de sommen met breuken en kommagetallen gaan ook al beter dan eerst.

⁷ Voor meer informatie, zie: <http://www.tbraams.nl/hulpmiddelen/opzoekboekje.php>

Van Anne wist ik dat het een doorzetter is. Ik wilde graag uitzoeken of zij zelf kon bedenken wat haar zou kunnen helpen om teksten beter te kunnen begrijpen.

De leerkracht vertelde dat ze vooral uitviel tijdens de lessen van Nieuwsbegrip, een online begrijpend leesmethode, en de zaakvakken. Anne gaf dit zelf ook aan: vooral de zaakvakken vond ze moeilijk. Ze zou het fijn vinden als we tijdens RT de teksten van Nieuwsbegrip en de zaakvakken alvast konden lezen. Dit bedacht ze zelf!

Ik wilde haar leren werken volgens vaste strategieën. Ook leek het me bij haar belangrijk om voorkennis te activeren, zodat het onderwerp wat minder abstract werd.

Tijdens de sessies viel op dat Anne de strategieën goed onthield: ze wist precies hoe ze een tekst het beste kon lezen. Toch deed ze het niet uit zichzelf, ik moest haar er bijvoorbeeld telkens weer op wijzen dat het handig is als je eerst de plaatjes bekijkt en alvast probeert te voorspellen waar het over zou gaan.

Toch gaf Anne zelf aan dat ze wel het gevoel had dat het beter ging: ze vond het nu iets makkelijker, ze begreep teksten beter en het werd leuker.

Ik heb de schaalvraag gebruikt, maar Anne vond het lastig zichzelf in te schalen en aan de hand van de schaal doelen te stellen. Dit ging beter zonder de schaalvraag te gebruiken, dus heb ik hem verder weg gelaten. Ik moest veel doorvragen om haar te helpen een concreet en haalbaar doel te stellen. Toch lukte het wel.

Anne kreeg meer zelfvertrouwen en begon positiever te denken over de zaakvakken en Nieuwsbegrip. Het stimuleerde haar om naar het jeugdjournaal te kijken en onderwerpen met haar ouders te bespreken. Het effect op de resultaten was minder duidelijk te zien, maar we hebben wel ontdekt dat toetsen beter mondeling afgenomen kunnen worden. Dan blijkt dat Anne toch wel delen van de leerstof heeft opgepakt. Het leggen van verbanden blijft moeilijk voor haar, maar dat heeft te maken met haar lage performante intelligentie.

Tijdens het afsluitende gesprek leg ik Anne uit waar ik met haar over wil praten. Ik laat de schaalvraag achterwege, want eerder bleek dat het moeilijk voor Anne was om abstract te denken. Ik leg het begrip 'betrokkenheid' uit: het meedenken over wat en hoe je wil leren.

Anne zegt dat ze dit wel fijn en leuk vindt. Ik vraag of ze dat ook deed voordat ze 'proefkonijn' werd. Anne twijfelt en vindt het duidelijk een moeilijke vraag. Uiteindelijk schudt ze haar hoofd en lacht een beetje. Ze denkt van niet.

Ik vraag aan haar hoe ze begrijpend lezen eerst vond en hoe ze het nu vindt (de motivatie).

Anne vertelt dat ze het eerst wel heel moeilijk vond, vaak begreep ze het niet. Nu gaat het veel beter en (dus) vindt ze het ook leuker. Ze vindt RT heel leuk en vindt het jammer als het niet door kan gaan. Ik vraag aan haar of ik het goed heb begrepen: eerst vond ze begrijpend lezen moeilijk en niet zo leuk, nu gaat het beter en vindt ze het leuker. Dat heb ik goed begrepen.

Ik vraag aan haar of ze zich nu zekerder voelt als ze een tekst moet lezen (zelfvertrouwen).

Ze zegt van wel. Vooral als ze in de klas een tekst moet lezen die we bij RT al een keer hebben besproken. Dat vindt ze fijn.

Tijdens de RT sessies van rekenen, vertelde Nathalie vaak over problemen die ze had met haar vriendinnen. Ze had hier last van, dus besteedde we hier vaak een deel van de sessie aan.

Door middel van het gesprek rond de mirakelvraag kon ze duidelijk maken hoe ze de ideale situatie zag. Hiervoor moest ik veel doorvragen en voorbeelden noemen. Tijdens RT probeerde ik haar vooral anders naar het probleem te laten kijken, te nuanceren. Dit heb ik ook uitgelegd aan haar ouders. Ook zij probeerden Nathalie op deze wijze te steunen. Laatst hadden we een gesprek en we hebben allemaal het idee dat Nathalie iets makkelijker met het 'vriendinnengedoe' omgaat. Natuurlijk heeft ze er nog steeds wel eens last van, maar ze kan er veel beter mee omgaan dan eerst. Nathalie merkt dit zelf ook. Ze vertelt me alles en is trots als het haar is gelukt om het 'probleem' maar gewoon even te laten. Vaak komt het vanzelf wel goed. Het is mooi om te zien dat ze dit nu zelf ervaart. Haar zelfvertrouwen wat betreft omgang met anderen is verbeterd, dit zien de leerkracht en de ouders ook.

Tijdens één van de rekensessies ben ik begonnen met de cirkeltechniek, zodat we duidelijk kregen wat volgens Nathalie goed en minder goed ging. Dit was erg moeilijk voor haar. Ze gaf aan dat ze het rekenen uit het rekenboek altijd erg moeilijk vond, maar dat het rekenen uit Maatwerk wel goed gaat. Welk type som goed en minder goed ging, kon ze niet zeggen. We hebben het hierbij gelaten. Nathalie gaf een paar sessies later aan dat ze al een beetje geoefend had met breuken. Ik vroeg of ze het me wilde laten zien en inderdaad, op Ambrasoft (een softwareprogramma voor scholen) lukt het haar om simpele opdrachten met breuken te maken. Nathalie was duidelijk enthousiast. Ik zei dat ik het erg knap van haar vond dat ze het zelf had uitgevogeld. Ik vroeg of ze meer zou willen leren over breuken. Dat leek haar heel leuk.

Uiteindelijk hebben we geen doelen gesteld, maar afspraken gemaakt over de leerstof. Ik heb delen van de oefenstof van Maatwerk uit haar map gehaald en het aangevuld met oefeningen in breuken en klokkijken, want dat laatste wilde Nathalie ook graag oefenen. Ook spraken we samen af wat ze wanneer in de klas zou doen. Ik merkte dat Nathalie meteen een stuk gemotiveerder werd. Eerst wilde ze altijd het liefst praten over het 'vriendinnengedoe', nu gebeurde dat ineens een stuk minder en wilde ze het liefst meteen aan de slag.

Ook met Nathalie heb ik tijdens het afsluitende gesprek de punten betrokkenheid, motivatie en zelfvertrouwen besproken. We begonnen met rekenen. Na uitleg van de begrippen vroeg ik aan Nathalie hoe ze het vindt om mee te denken over wat en hoe ze wil leren. Ze is meteen enthousiast en zegt dat ze dat heel leuk vindt. Ze begint meteen over de breuken vertelt dat ze met haar vader nog heeft geoefend in de vakantie. Ik geef haar een compliment en zeg dat ik het zo goed vindt dat ze zelf met ideeën komt. Nathalie straalt. Ik vraag haar of ze vroeger ook wel eens meedacht over haar leren. Nee, dat deed ze niet, maar er was ook niemand die er naar vroeg! Dat is waar. Ze zegt nog een keer dat ze het wel heel fijn vindt, ook met taal. Ze heeft veel aan het herhalen van de woorden en het bespreken van moeilijke dingen.

Ik vraag hoe ze rekenen nu vindt. Ze zegt dat ze het veel leuker vindt, nu we met meer dingen bezig zijn en niet alleen met Maatwerk. De motivatie is duidelijk toegenomen.

Uit zichzelf vertelt Nathalie door over haar zelfvertrouwen. Ze zegt dat ze het leuk vindt dat ze nu ook kan rekenen met breuken en dat ze al sommen onder elkaar kan maken. Ik vraag haar of ze er trots op is. Nathalie straalt en zegt volmondig "Ja!" Ik kom nog even terug op het rekenen uit het 'gewone' rekenboek: hoe vond ze dat? Nathalie zegt dat ze dat echt heel lastig vond. Ze begreep de opdrachten vaak niet en durfde dat niet altijd te zeggen. De sommen in Maatwerk gaan veel beter. Soms heeft ze wel een vraag, maar haar maatje kan goed helpen. Nathalie voelt zich een stuk zekerder.

Tot slot spreken we nog even over het omgaan met andere kinderen. Nathalie vertelt dat ze het zich minder aantrekt als er gedoe is met haar vriendinnen. Dan denkt ze: "Laat maar even, het komt wel weer goed." Soms vindt ze het nog wel lastig, maar dan gaat ze gewoon naar de juf. "Dat durfde ik eerst ook niet." Hiermee geeft Nathalie aan dat ze zich zekerder voelt over zichzelf. Haar zelfvertrouwen op dit gebied is gegroeid. Ik vraag haar of ze sowieso meer durft dan vroeger. Dat klopt, ze durft aan te geven wanneer ze iets niet wil en stapt vaker naar andere kinderen toe om te spelen. Ze heeft nu veel meer vrienden en vriendinnen en dat vindt ze heel leuk!

4.6 Mijn ervaringen en het succes van oplossingsgericht werken

4.6.1 Aan welke aspecten heb ik gewerkt en hoe ging dat?

Aan de hand van de zevenstappendans benoem ik de aspecten van oplossingsgericht werken. Ik vertel daarbij over mijn ervaringen, de reacties die ik bij de kinderen zag en voeg een aantal uitspraken toe.

1. Contact leggen

Het onderdeel contact leggen is naar mijn idee het belangrijkste aspect. Door contact te leggen, kun je een goede werkrelatie opbouwen. Als er sprake is van een goede (werk)relatie kun je veel meer bereiken dan wanneer deze er niet is.

Hieronder noem ik de punten die naar mijn idee van belang zijn bij het leggen van contact.

- *kennismaken*

De kinderen kwamen los en vertelden veel over zichzelf. De spanning nam zichtbaar af.

“Ik kan heel goed alleen spelen,” zei Cato tijdens ons eerste gesprek.

- *wederzijds vertrouwen*

Doordat de kinderen zich vertrouwd met me voelden, waren ze heel open over hun gevoelens, gedachten en ideeën.

“Ik schaam me er voor dat ik niet goed kan lezen,” zei Levy.

- *een goede luisterhouding*

Doordat ik liet merken dat ik de kinderen hoorde, voelden ze zich betrokken en serieus genomen en zag ik bij een aantal van hen de motivatie sterk toenemen.

“Ik vond het fijn dat ik mee mocht beslissen,” zei Anne.

- *niet (ver)oordelen*

Tijdens de gesprekken veroordeelde ik niet. Ik liet de kinderen in hun waarde. Ik zag dat de kinderen zich hierdoor op hun gemak voelden en zich zekerder begonnen te voelen.

Nathalie zei: “Ik durf nu veel beter naar andere kinderen te gaan om te vragen of ze met me willen spelen.”

- *rapport maken*

Ik probeer op dezelfde golflengte met het kind te komen. Dit gaat meestal vanzelf, een enkele keer moet ik er wat bewuster mee omgaan. Ik moet dan meer nadenken over wat en hoe ik dingen zeg.

Ik merkte dat kinderen zich hierdoor veiliger voelen en meer betrokkenheid en motivatie laten zien.

“Wil je nog een keer zo’n som voordoen? Ik snap het toch niet helemaal...” vroeg Verena tijdens een sessie.

- *kijken naar positieve eigenschappen*

Door positieve eigenschappen te noemen, voelden de kinderen zich gesterkt en nam hun zelfvertrouwen toe.

Jip zei: “Kinderen willen graag met me samenwerken, omdat ik goed kan overleggen.”

- *samenwerken*

Door duidelijk te maken dat we samenwerken tijdens de RT, betrok ik de kinderen bij hun leren en merkte ik dat ze actief mee gingen denken.

“Het lukt toch niet om 4 keer te oefenen in de klas, want dan krijg ik mijn taak niet af. Ik denk dat 3 keer wel gaat lukken,” gaf Levy aan.

- *enthousiasme uitstralen*

Mijn enthousiasme had bij een aantal kinderen effect op de motivatie. Het leek of ze mijn enthousiasme overnamen en zich realiseerden dat leren ook leuk kan zijn.

Anne zei: “Doordat ik het nu beter snap, vind ik het ook steeds leuker worden!”

- *inleiden*

Ik merkte dat de kinderen het fijn vonden om even te kletsen voordat we startten met werken. Door terug te komen op de vorige keer en/of op een afspraak, kwamen ze er weer in.

Marit vertelde: “In de klas hebben we ook dat leuke spelletje met splitsen gedaan. Gaan we dat nu weer doen?”

2. Context verkennen

Een deel overlapt het onderdeel ‘contact leggen’. Ik vertel hoe ik de context heb verkend in relatie tot het (leer)probleem.

- *doorvragen en richten op de toekomst*

Hierdoor voelden de kinderen zich serieus genomen en werden ze gedwongen om goed na te denken over wat ze eigenlijk wilden bereiken. Vaak realiseerden ze zich dan pas echt wat hen dwars zat. Ook zagen ze het probleem vaak in een ander daglicht.

“Ik wil graag dat het minder rommelig wordt in mijn hoofd en in mijn schrift, want ik denk dat het dan beter gaat,” zei Verena tijdens één van de eerste sessies.

- *bevestigen en anders formuleren*

Ik benoemde vaak dat ik het me heel goed kon voorstellen dat een kind last had van het probleem. Daarbij probeerde ik de omschrijving van het probleem om te zetten in een doel. Ik merkte dat dit een positieve uitwerking had en we van hieruit al heel snel een doelstelling konden formuleren.

Bijvoorbeeld: “Ik kan me voorstellen dat het fijner zou zijn als het lezen wat beter gaat, zodat je je zekerder voelt. Misschien wordt lezen dan wel leuker voor je.”

Levy antwoordde toen: “Ja, want ik wil wel heel graag goed kunnen lezen.”

3. Doelen stellen

Ik vond het erg leuk om samen met de kinderen doelen te stellen. Het was bijzonder om te merken dat de kinderen heel goed konden verwoorden wat ze graag zouden willen bereiken. Het werkte motiverend voor hen en voor mij om hier samen over na te denken. Ze onthielden heel goed wat we hadden afgesproken en spraken mij er op aan wanneer ik bijvoorbeeld een huiswerkblad nog niet had gekopieerd, terwijl ik dat had beloofd.

Bij het opstellen van doelen lette ik op:

- *haalbare doelen stellen*

Het werkt niet motiverend om aan iets te werken wat niet te realiseren is.

Ik lette er bij het stellen van doelen op dat het qua niveau en tijd haalbaar was.

Ik heb me van te voren verdiept in het leerniveau van de kinderen en met de leerkrachten besproken wat zij realistisch zouden vinden.

“Ik wil dat het splitsen makkelijker gaat, zodat ik de moeilijke sommen sneller kan maken,” zei Cato.

- *tussendoelen stellen*

De kinderen waren heel trots wanneer een tussendoel behaald was en ze weer een stap vooruit waren gegaan.

“Klokkijken is eigenlijk heel makkelijk. Ik heb het in drie weken geleerd!” riep Verena uit.

- *doelen stellen in de taal van het kind*

Door de kinderen na te laten denken over wat ze wilden bereiken, kon ik het doel in hun eigen bewoordingen op papier zetten. Hierdoor wisten ze precies waar we aan werkten en konden ze het ook aan de leerkracht en/of hun ouders vertellen.

“Ik wil niet meer dan drie fouten maken in een mixtoets,” zei Jip.

- *de omgeving betrekken*

Het werkte goed om een betrokken omgeving te hebben, want samen bereik je meer dan alleen. Leerkrachten en ouders gingen vaak mee in het bereiken van het doel, oefenden in de klas of thuis ook. Het sterkte de betrokkenheid en motivatie van de kinderen. Helemaal als er een beloning aan gekoppeld werd.

Anne vertelde: “Ik heb de tekst van Nieuwsbegrip ook thuis met mama gelezen. We hebben naar het jeugdjournaal gekeken en er over gepraat. Toen kon ik er in de klas heel veel over vertellen!”

- *de vraagstelling*

Ik heb veel vragen gesteld die begonnen met: “Wat vind je ervan als we...”, “Vind je het een idee om...”, “Heb je er wel eens aan gedacht om...”. Kinderen voelden zich betrokken en dat heeft effect op de motivatie en het zelfvertrouwen.

Een antwoord van Nathalie: “Ja, ik zou heel graag met breuken willen oefenen, want dan kan ik meedoen met de klas.”

- *de verbale intelligentie*

Een aantal kinderen kon minder goed verwoorden wat ze zouden willen bereiken en hoe. Bij deze kinderen moest ik meer sturende vragen stellen, samenvatten en vaak controleren of ik het juist had verwoord. Ze moesten immers wel betrokken blijven en inzicht hebben in waar we aan werkten.

“Bedoel je dat je graag samen met mij teksten wil lezen en moeilijke woorden wil bespreken, zodat het in de klas makkelijker gaat? Heb ik dat goed begrepen?” vroeg ik aan Anne. “Ja,” zei Anne toen, “Ik denk dat het helpt.”

4. Krachtbronnen benoemen

Toen ik de theorie over het zoeken naar krachtbronnen las, vond ik het af en toe wat ver gezocht. Ik vroeg mezelf af waar dit 'jeukerige' gevoel vandaan kwam. Ik realiseerde me dat ik wel degelijk sterke kanten van kinderen benoem, maar dat ik daar niet zo bij stil sta: het gaat vanzelf. Toch heb ik ervaren dat het goed is om hier bewuster mee om te gaan. Dit deed ik door van te voren te bedenken hoe en welke krachtbron ik zou gaan benoemen. Hierdoor kreeg het kind een goed gevoel en ging bewust gebruik maken van deze krachtbron.

Puntsgewijs noteer ik een aantal manieren waarop ik krachtbronnen heb benoemd:

- *de krachtbron in een compliment verwerken*
- *door middel van de cirkeltechniek; in de binnencirkel komen de krachtbronnen te staan*
- *een observatie doen en achteraf alleen benoemen wat het kind goed deed*
- *'gewoon' een gesprek voeren en krachtbronnen bespreken*
- *kinderen in een groepje elkaars krachtbronnen laten benoemen, tekenen of opschrijven*
- *door middel van handen omtrekken; het kind in de hand(en) laten tekenen, opschrijven wat zijn kwaliteiten zijn*

Ik zei tegen Levy: "De vorige keer heb je heel rustig gelezen en goed gelet op de leestekens. Daardoor las je echt heel mooi."

Levy werd er een beetje verlegen van, maar lette vervolgens tijdens het lezen extra goed op zijn ademhaling, het bewaren van rust en de leestekens. Achteraf zei hij: "Het ging wel goed hè?! Het leest ook fijner als ik op al die dingen let."

5. Complimenten geven

Het voelt goed om complimenten te geven. De uitspraak van Louis Cauffman klopt: “Elk compliment betaalt zijn dividend!”

Het was goed om stil te staan bij het geven van een compliment. Ik merkte dat ik vooral complimenten geef die te maken hebben met de houding van de leerling. Ik heb me gericht op:

- *de motivatie*
- *de zelfstandigheid*
- *betrokkenheid*
- *de verantwoordelijkheid*
- *het samen kunnen werken*
- *het goed kunnen meedenken*
- *het benoemen van krachtbronnen*
- *het goed kunnen verwoorden*
- *een doel bereikt hebben*
- *een goed resultaat behaald hebben*

Het duidelijkst zichtbare gevolg na het in ontvangst nemen van een compliment vind ik een toenemend zelfvertrouwen. Ik heb kinderen zien stralen en groeien nadat ze mijn compliment in ontvangst hadden genomen. Hierdoor bouw je ook verder aan de relatie wat weer een positief gevolg is voor het verdere verloop van de (leer)ontwikkeling en vaak ook voor het gedrag.

Ik vind het mooi om te ervaren dat iets simpels als het geven van een eerlijk en relevant compliment, zoveel effect kan hebben op iemand.

Een compliment aan Jip: “Wat goed en knap van je dat je uit je zelf hebt doorgewerkt in het oefenboekje!”

Jip straalde en had de week er na nog meer extra bladzijden gemaakt.

6. Het probleem anders bekijken (differentiatie)

Ik vond het soms best lastig om een kind anders naar het probleem te laten kijken: hij/zij ervaart het nu eenmaal zo. Toch heeft het wel invloed.

Ik noem hier een aantal voorbeelden van hoe ik kinderen anders naar het probleem heb laten kijken.

- *door middel van een simpele vraag*

Soms lukte het al om een het probleem anders te zien nadat ik bijvoorbeeld had gevraagd: "Denk je dat het echt een vreselijke ramp is dat je minder snel rekent dan andere kinderen?" Door het een beetje te overdrijven en doordat de werkrelatie goed was, kon ik dit zo zeggen.

Cato moest er om lachen en zei: "Nee, zo erg is het niet, maar ik zou het fijn vinden als ik het ietsje sneller kan."

- *nuanceringen aanbrengen*

Door de juiste vragen te stellen en door te vragen, kon ik de kinderen vaak ook anders laten kijken naar het probleem. Ik vroeg bijvoorbeeld: "Wanneer ging het een klein beetje beter dan nu?" "Wat deed jij toen anders?" "Wat deed de juf toen anders?" "Wanneer ging het nog slechter dan nu?" "Wat doe je nu dan anders?" "Als ik aan de juf zou vragen hoe het rekenen gaat, wat zou zij dan zeggen?"

De antwoorden die de kinderen gaven, konden heel bruikbaar zijn voor het vervolg. We konden een plan opstellen en hierin meenemen wat er werkt of heeft gewerkt.

Verena: "Het gaat beter als ik nieuwe sommen vaak doe en als iedereen de sommen op dezelfde manier uitlegt."

- *schaalvragen*

Dit vind ik zelf de meest prettige manier. Door het gebruik van de schaalvraag moet de leerling nog genuanceerder nadenken. Waar zit ik nu, hoe vind ik dat het nu gaat? Wat gaat al goed? Waar zou ik graag willen komen, wat zou ik willen bereiken? Door regelmatig op de schaalvraag terug te komen, maak je het proces zichtbaar. Dit heeft een positief gevolg op het zelfvertrouwen en de motivatie.

Ik heb ervaren dat de kinderen hierdoor in gingen zien dat verandering mogelijk is, ook al gaat het in niet ineens. Ook merken ze dat het fijn is om kleine stapjes te nemen.

“Ik ben al twee stappen vooruit gegaan, want ik lees nu rustiger en ik let op de leestekens,” zei Levy na een aantal sessies.

7. Toekomstoriëntatie

Bij oplossingsgericht werken richt je je eigenlijk vanzelf op de toekomst. Dit heb ik onder andere gedaan door het stellen van de juiste vragen, door het opstellen van (tussen)doelen en te bespreken hoe die doelen bereikt gaan worden. Een zichtbaar effect vond ik de toenemende motivatie en het zelfvertrouwen. De kinderen kwamen met oplossingen en ideeën en wilden die ook echt tot uitvoering brengen. Doordat ze bij het proces betrokken werden, voelden zich mede verantwoordelijk voor het resultaat.

De mirakelvraag, waarbij je je door te fantaseren op de toekomst richt, heb ik als een apart aspect ervaren. Ik heb hem niet bij alle kinderen toegepast, omdat ik soms het idee had dat het niet zou werken. Toch werkte het bij Nathalie heel goed. Door de antwoorden die ze gaf, konden we samen heel goed bespreken wat ze graag zou willen bereiken.

De dag na het ‘mirakel’ zou het op het schoolplein zo gaan volgens Nathalie: “Als ik dan ruzie heb met ..., ga ik gewoon met iemand anders spelen en trek ik het me niet aan.”

4.6.2 Een verrassing: Joep⁸

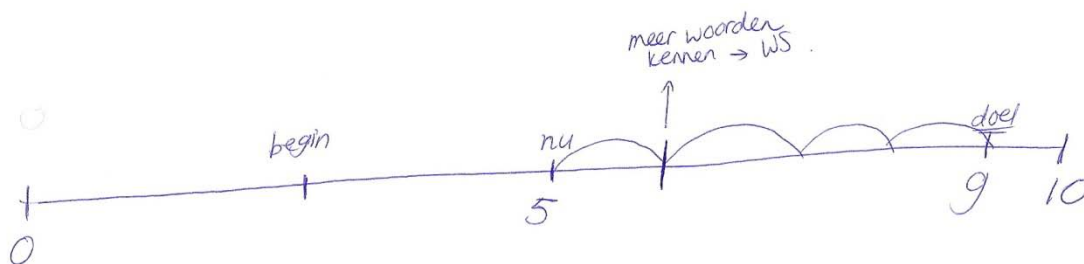
Deze leerling had ik niet betrokken bij het onderzoek. Toch heb ik, zoals bij veel andere leerlingen, het een en ander met hem uitprobeerd.

Hoe dat verliep met Joep was voor mij een grote verrassing.

Hij zit in groep 5 en krijgt RT voor begrijpend lezen. Ik besloot met hem in gesprek te gaan over begrijpend lezen aan de hand van de schaalvraag. Joep kon heel goed benoemen waar hij zat en waar hij zou willen komen. Ook bedacht hij hoe hij dat zou kunnen bereiken: meer woorden kennen.

Ik stond versteld hoe goed Joep dit kon verwoorden. Samen hebben we geschikt materiaal bekeken en hij koos een werkboekje met woordenschatoefeningen. Hij vroeg of hij het boekje dan ook mee naar huis mocht nemen, zodat hij thuis ook af en toe kon oefenen. Ik geloof dat ik een paar seconden stil was, zo verbaasd was ik. Ik heb hem gecompimenteerd over zijn gemotiveerde houding en gezegd dat het natuurlijk alleen maar goed is dat hij ook thuis oefent.

Zo zie je maar, het is altijd goed om aspecten van oplossingsgericht werken uit te proberen. Soms kom je voor de grootste verrassingen te staan!

⁸ Joep is een gefingeerde naam.

4.6.3 *Het succes van oplossingsgericht werken*

Ik heb de afgelopen maanden duidelijk een positief effect gezien bij de meeste kinderen.

Iedereen kreeg meer zelfvertrouwen. Ook de betrokkenheid en motivatie namen toe. Dit was met name bij Levy heel duidelijk te zien. Ik vind dat hij echt een andere, positievere werkhouding heeft ontwikkeld.

Ik vond dat de kinderen zeer actief konden meedenken over de leerdoelen en de manier waarop ze deze wilden bereiken. Een aantal kon dit ook heel goed verwoorden, soms verraste me dit enorm.

Ik heb minder zicht op de verbetering van de resultaten. Ik kan niet met zekerheid zeggen of de resultaten anders waren geweest als ik niet oplossingsgericht gewerkt had.

Samengevat kan ik zeggen dat ik het meeste effect heb gezien in:

- de (werk) houding
 - betrokkenheid
 - motivatie
 - verantwoordelijkheid
 - houden aan afspraken
 - zelf problemen op durven en kunnen lossen
 - inzicht in eigen leren
 - structuur aanbrengen
- het zelfvertrouwen
- het plezier in leren

Daarnaast heb ik bij een aantal kinderen ook effect gezien in:

- de resultaten
- de verbale taalontwikkeling

4.7 De leerkrachten: zijn zij ook enthousiast?

De ingevulde vragenlijsten heb ik samengevoegd in één overzicht. Dit is te vinden als bijlage 8.

In deze paragraaf vermeld ik de belangrijkste punten en geef ik aan wat de leerkrachten precies opgemerkt hebben.

- *De kinderen waren allemaal positief over de RT.*

Ze keken er naar uit en een aantal van hen vertelde aan de leerkracht wat we hadden besproken, welke doelen we hadden opgesteld en wat we hadden gedaan.

- *De leerkrachten hebben allemaal gemerkt dat de kinderen meer zelfvertrouwen kregen.*

Levy durfde voor te lezen voor de hele groep, Verena gaf aan dat ze het nu allemaal snapte (al verzwakte dit naarmate de weke vorderde), Jip ging uitleggen aan andere kinderen, Anne en Nathalie waren zekerder tijdens de klassikale lessen en Cato maakte uit zichzelf meer sommen, was meer zichzelf tijdens de rekenlessen.

- *De leerkrachten zagen ook een toenemende motivatie en enthousiasme.*

Levy heeft meer plezier in lezen gekregen, hij leest vaker, Verena spreekt positiever over rekenen, Jip maakt uit zichzelf meer opdrachten, werkt nog steeds met haar opzoekboek en legt uit aan andere kinderen, Anne heeft meer plezier tijdens de klassikale lessen, Nathalie is uit zichzelf begonnen met breuken en sommen onder elkaar, Cato werkt ook op momenten dat het niet hoeft door aan rekenen, omdat ze het leuk vindt, Marit vertelde vol enthousiasme wat we hadden gedaan tijdens RT.

- *De leerkracht van Jip en Nathalie zag dat de kinderen betrokken waren.*

Jip werkt in de klas verder aan het opzoekboek en geeft tips aan andere kinderen, Nathalie ging in de klas uit zichzelf verder met onderdelen die we in de RT aan het behandelen waren.

- *De leerkrachten van Levy, Cato, Jip en Nathalie zagen een duidelijke verbetering in het resultaat.*
Levy haalde een betere AVI score en leest opvallend minder fouten, Cato maakt haar dagelijkse werk en de toetsen beter, Jip past de spellingregels beter toe en Nathalie maakt in het algemeen grote sprongen vooruit.
- *De leerkracht van Nathalie zag haar sociale houding veranderen. Het lukt Nathalie steeds beter om zelfstandig oplossingen te vinden.*
Nathalie heeft minder hulp van de leerkracht nodig en mailt haar als er iets is. Voorheen liet ze haar ouders contact opnemen met de leerkracht.
- *De leerkracht van Anne zag een verbetering in het resultaat tijdens de lessen, maar niet in toetsen.*
Tijdens de lessen van begrijpend lezen merkt de leerkracht dat Anne de strategieën beter begrijpt.

4.8 Terugblik en vooruitblik

In dit hoofdstuk heb ik de resultaten van mijn onderzoek uiteengezet.

Ik heb veel ervaring opgedaan en ik hoop dat ik iedereen die dit onderzoek heeft gelezen, heb geïnspireerd om zelf ook eens aspecten en (gespreks)technieken van oplossingsgericht werken uit te gaan proberen. Om dit wat makkelijker te maken, heb ik in hoofdstuk 6 een overzicht gemaakt met de ideeën en tips die ik heb gekregen, verzameld en uitgetoetst in de afgelopen maanden.

Eerst geef ik in hoofdstuk 5 antwoord op mijn leervragen.

Hoofdstuk 5 – Conclusies

5.1 Antwoorden op mijn onderzoeksvragen

Welke aspecten van oplossingsgericht werken zijn toepasbaar binnen de RT op de Gertrudisschool en hebben een positief effect?

- contact leggen
- context verhelderen
- doelen stellen
- zoeken naar krachtbronnen
- complimenten geven
- het probleem anders bekijken (differentiatie)
- toekomstoriëntatie

Wat is de visie achter oplossingsgericht werken en sluit deze visie aan bij mijn eigen ideeën?

Het lijkt me duidelijk dat de visie van oplossingsgericht werken aansluit bij mijn ideeën over onderwijs. Het mooiste van oplossingsgericht werken vind ik:

- het samen zoeken naar wat werkt
- de eenvoud
- het effect op de houding van kinderen

Zijn er scholen die het oplossingsgericht werken al toepassen binnen de RT? Zo ja, hoe gaat dat en wat zijn de ervaringen?

Er zijn RT'ers die oplossingsgericht werken op scholen. De ervaringen van de twee RT'ers die ik heb bezocht zijn positief. Allebei willen ze zich nog verder ontwikkelen op dit gebied, omdat ze zien dat het werkt.

Wat is het effect op de motivatie en betrokkenheid van de leerlingen?

Ik vond dat er een duidelijk effect te zien was in met name het zelfvertrouwen en de motivatie. Vooral bij kinderen met weinig motivatie, kun je veel bereiken door volgens deze aanpak te werken. De kinderen waren erg betrokken bij hun leren. Een aantal kinderen was al betrokken, bij anderen heb ik het zien groeien. Het zelfvertrouwen, de motivatie en de betrokkenheid hangen naar mijn idee allemaal met elkaar samen. Zonder het ene kun je het andere niet bereiken.

Welke technieken zijn te gebruiken in de RT?

Mijn voorkeur gaat uit naar de schaalvraag. Deze techniek kan altijd gebruikt worden. Daarnaast zitten er meerdere aspecten in. Je richt je immers op de toekomst, je laat het kind nadenken over wat goed en minder goed gaat en wat het kind zou willen bereiken. Je kunt aan de hand van de schaalvraag afspraken maken en je kunt hem er iedere keer weer bijpakken om de ontwikkeling te bespreken. In mijn aanbevelingen beschrijf ik meerdere technieken.

Moeten er aanpassingen voor jonge kinderen worden gemaakt? Zo ja, welke?

Je moet aanpassingen maken in de vormgeving, zoals bij de schaalvraag. De kans is groot dat je de manier van gespreksvoering aan moet passen en soms meer moet sturen. Toch kunnen jonge kinderen verbaal zeer sterk zijn. Mijn ervaring is dat je er vanzelf achter komt of en wat je moet aanpassen.

In hoeverre is oplossingsgericht werken toe te passen bij moeilijk lerende kinderen?

Eigenlijk geldt hetzelfde als bij jongere kinderen. Ook bij moeilijk lerende kinderen is oplossingsgericht werken toe te passen. Het hangt van het kind af hoever je komt en welke technieken je gebruikt. Ik heb zelf ervaren dat ik de gesprekken meer moest sturen, kleinere stappen moest nemen en voorbeelden moest geven.

Heeft de aanpak invloed op de resultaten?

Anja Donkers gaf aan dat er zeker sprake is van een verbetering in de resultaten. Ik heb zelf ervaren dat het verschilt per kind. Ik heb het idee dat wanneer een kind niet of minder gemotiveerd is, oplossingsgericht werken meer effect heeft op het resultaat. Namelijk: het kind voelt zich betrokken, de houding verbetert, het kind gaat hard werken aan het behalen van het gestelde doel, dus de resultaten gaan omhoog.

Hoofdstuk 6 – Aanbevelingen, toekomst en reflectie

In dit hoofdstuk geef ik aan hoe oplossingsgericht werken uit te voeren is in de praktijk. Mijn onderzoek is gericht op remedial teaching, maar ik weet zeker dat ook groepsleerkrachten er wat aan kunnen hebben. Ik ben er van overtuigd dat er technieken zijn die iedereen kan uitproberen en dat er na afloop gezegd zal worden: “Het werkt!”

Vervolgens geef ik aan op welke manier ik mijn aanbevelingen door wil gaan spelen aan mijn collega's.

Ik sluit af met een beschrijving van hoe ik deze onderzoeksmodule heb ervaren. Ik kom terug op de allereerste module van de opleiding en beschrijf ik hoe ik mijn professionele toekomst zie.

6.1 De houding

Het beginpunt is om eens kritisch te kijken naar je houding. Anja Donkers vindt de volgende eigenschappen van groot belang. Ik sluit me daarbij aan en wil toevoegen dat de meeste eigenschappen te ontwikkelen zijn. Laat je dus vooral niet tegenhouden doordat je denkt: “Ik kan niet afwijken van hoe ik het altijd doe.”
Probeer het eens!

Eigenschappen van de oplossingsgerichte RT'er:

- een open houding
- kunnen luisteren
- de ander als jouw gelijke kunnen zien
- af kunnen wijken van hoe je het altijd doet
- kunnen kijken naar de sterke kanten van de ander (wat gaat er goed)
- respect tonen
- feedback kunnen geven

6.2 Technieken

In deze paragraaf zet ik een aantal praktische technieken op een rij. Waarschijnlijk staat er voor iedereen wel wat bruikbaars tussen. Niet alle technieken zijn specifiek gericht op oplossingsgericht werken, maar kunnen wel nuttig zijn.

Ze staan op alfabetische volgorde.

Afsluiting

Ik heb laatst voor het eerst een reeks sessies afgesloten. Dit was met Jip en ontstond spontaan. We zouden samen een nieuw doel gaan opstellen, omdat het vorige einddoel bereikt was. Jip dacht er over na en kwam toe tot de conclusie dat ze eigenlijk wel tevreden was. Het doel: in een mixtoets (spelling) niet meer dan 3 fouten maken, was behaald. We hebben toen besloten te stoppen met RT en alleen nog door te gaan met de extra instructie voor werkwoordspelling, in de klas. Ik heb toen een diploma voor haar gemaakt en toen ik op vrijdag voor de groep stond, heb ik hem officieel uitgereikt. We hebben met de hele klas een feestje gebouwd om het te vieren. Het was een geslaagde afsluiting.

Afspraken

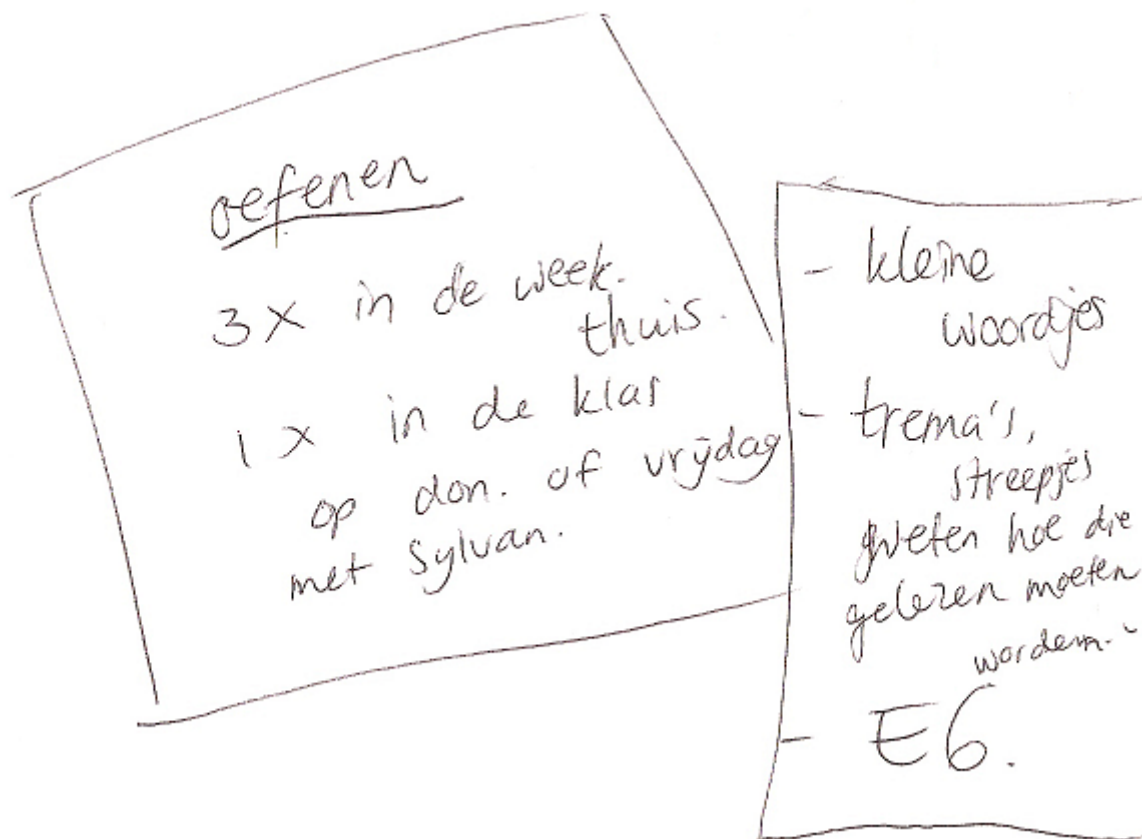
Maak duidelijke afspraken over hoe het doel bereikt gaat worden: wat gaan we oefenen, hoe gaan we dat doen, hoe vaak, welk materiaal gebruiken we, gaan we ook op de computer werken, werkt het kind ook thuis of in de klas?

Het werkt goed als je het kind alternatieven geeft: “Maak je dit blad liever thuis of in de klas af?” Op deze manier voelt hij zich meer verantwoordelijk en is de kans groter dat hij het werk ook echt uitvoert.

Dit geldt ook voor de frequentie in het oefenen. Laat het kind meedenken: wat is haalbaar, waar oefen je dan, heb je daar een maatje bij nodig, wie zou dat kunnen zijn, hoe zou hij je kunnen helpen?

Afwisseling

Zorg voor afwisseling. Sluit bijvoorbeeld regelmatig een sessie af met een spelletje of even op de computer. Hierdoor behoudt (of hervindt) het kind de motivatie.

Afspraken, gemaakt met Levy

Alternatieven

Bij deze techniek gaat het erom de leerling het probleem om te laten zetten in een alternatief. Als voorbeeld noem ik Levy. Hij zei: "Ik vind lezen niet leuk, want ik vind het moeilijk en ik schaam me." Uiteindelijk kon hij dit, na een gesprek, verwoorden als: "Ik wil graag dat het lezen beter gaat, want dan voel ik me zekerder."

Brug

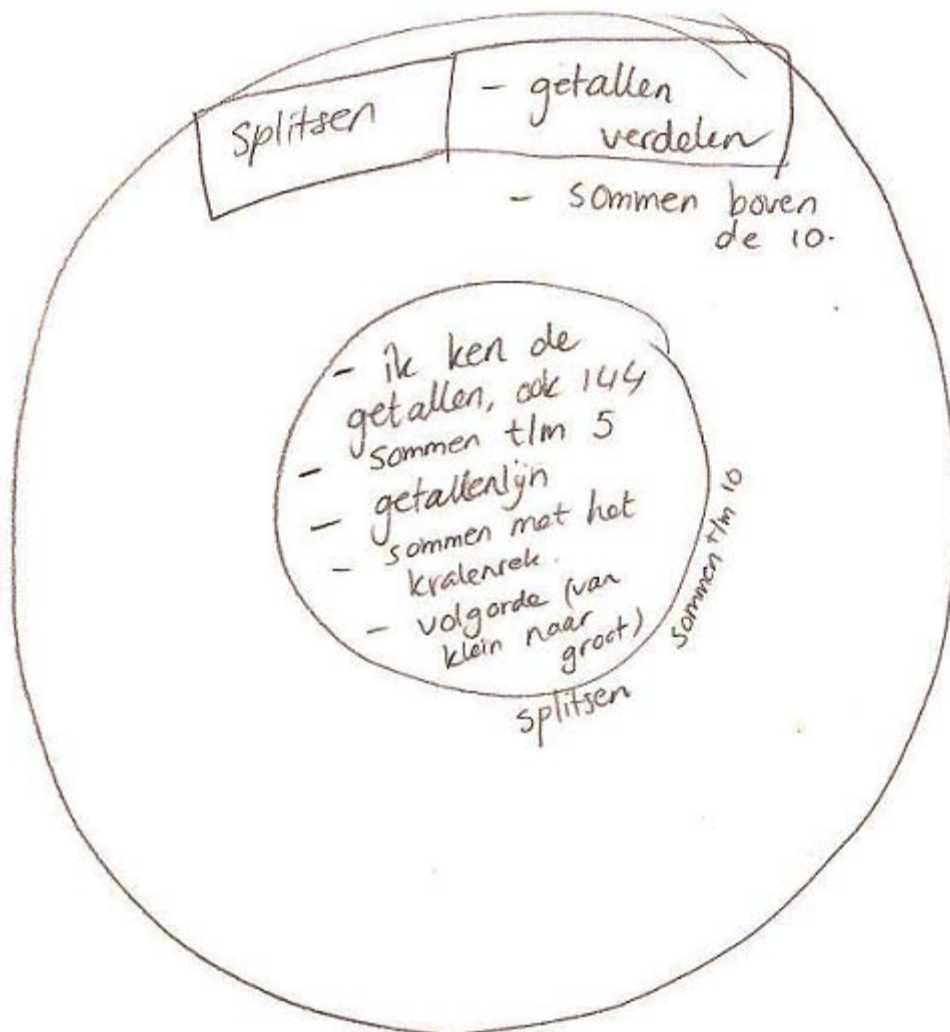
De vorm van feedback waarin je doelen met uitzonderingen, krachtbronnen en specifieke percepties verbindt, noemen we de brug. (Cauffman & van Dijk, 2009, pag. 209)

Ik gebruikte deze techniek bij Verena op de volgende manier: "Ik snap dat het onduidelijk wordt als iedereen een som op een andere manier uitlegt. Ik vindt het idee van een opzoekschrift een goed plan. Dat heb je goed bedacht."

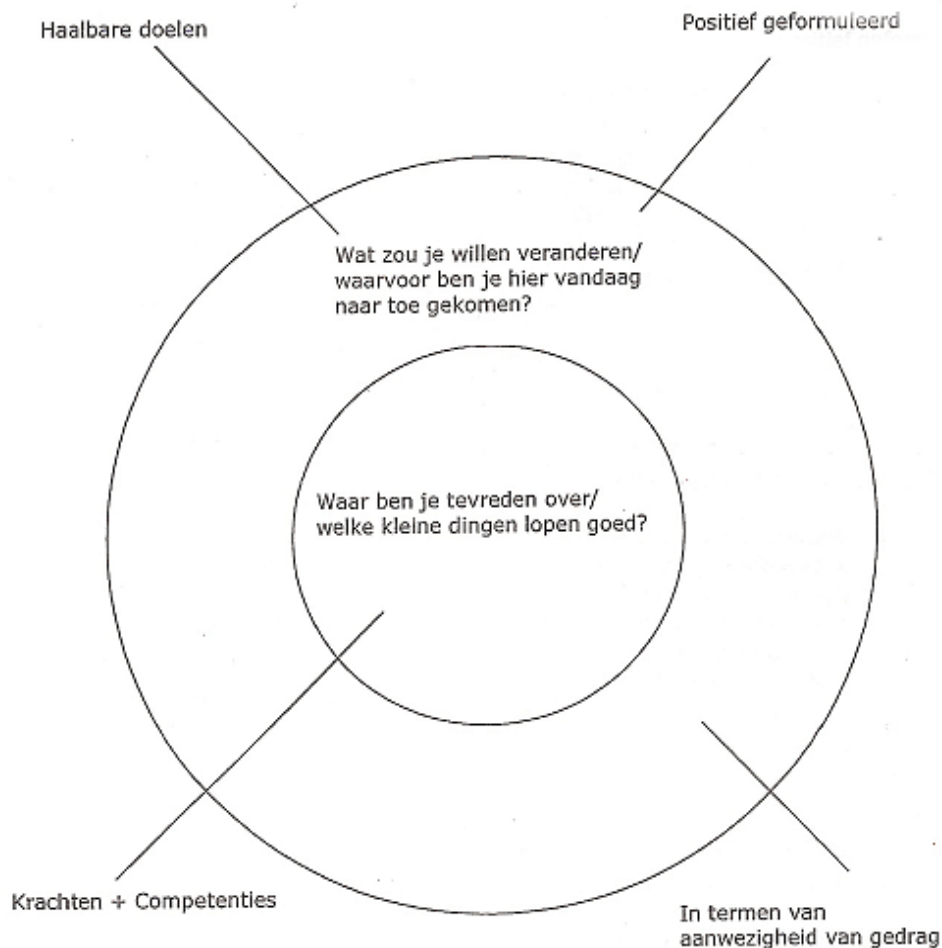
Cirkeltechniek

Ik vond dit een prettige techniek. Hij kan bij iedere leeftijd gebruikt worden.

Je tekent een cirkel. In die cirkel laat je het kind schrijven of tekenen waar het goed in is (met betrekking tot een vakgebied, gedrag of in het algemeen) . Dit kun je toespitsen op een bepaald vakgebied, maar het hoeft niet. Daarna teken je er een cirkel omheen. In deze ruimte laat je het kind schrijven of tekenen wat minder goed gaat. Uit de buitenste cirkel kun je samen een onderdeel kiezen waaraan samen gewerkt gaat worden. Als het nodig is, kun je dit sturen. Formuleer de vraag dan als "Vind je het een idee om...", "Wat denk je er van om...". Op die manier blijft het kind bij het proces betrokken.

De cirkels van Cato

Opbouw van de cirkeltechniek, Anja Donkers

Competenties bekrachtigen

Door je te richten op dingen die (wel) goed gaan, kan een opwaartse spiraal ontstaan. Dit heb ik denk ik bij alle kinderen gedaan, want het gaat bijna vanzelf. Als voorbeeld Cato. Zij gaf aan dat ze het vervelend vindt dat ze zo lang met rekenen bezig is. Ik heb benadrukt dat ze wel heel netjes en precies werkt en daardoor minder snel een fout maakt. Dat beurde haar op.

Complimenten geven

Het geven van eerlijke en gemeende complimenten kan een enorm effect hebben. Je kunt er ook een groepsproject van maken door met elkaar een complimentendoos te ontwikkelen en hier iedere dag of week een activiteit aan de koppelen.

Houd je erbij aan de volgende drie voorwaarden:

1. Complimenten moeten gemeend, authentiek en respectvol zijn.
2. Complimenten moeten relevant zijn voor de situatie en gebaseerd zijn op de realiteit.
3. Overdrijven heeft geen zin, het compliment wordt dan niet serieus genomen.

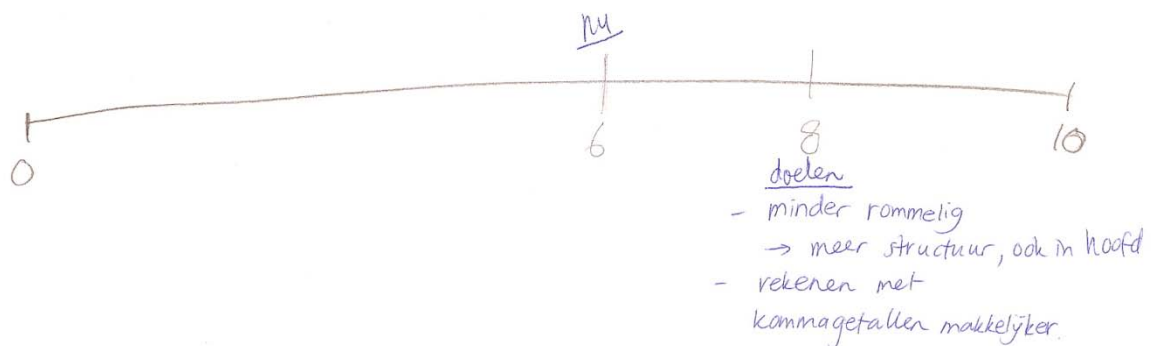
Diploma

Wat is er leuker dan vieren wanneer het doel behaald is? Je kunt heel simpel in een diploma in elkaar zetten met de naam van het kind, de datum en welk doel behaald is.

Doelen stellen

Ook over het stellen van doelen heb ik al veel verteld.

Laat het kind actief meedenken over het doel wat hij wil bereiken. Stuur hem bij als het nodig is. Het doel moet haalbaar en nuttig zijn. Het werkt goed om ook tussendoelen op te stellen, bijvoorbeeld per 1 of 2 sessies. Het geeft het kind (en jezelf) een 'boost' als er weer een doel behaald is.

De doelen van Verena

Doelstellingsvraag

Een goede formulering is belangrijk. Bijvoorbeeld: “Wat wil je bereikt hebben na deze sessie, zodat je kunt zeggen dat het nuttig is geweest?”

Door de vraag op deze manier te formuleren, beseft de leerling dat hij (mede) verantwoordelijk is.

Gespreksvoering

Ik ga hier geen uitgebreid verhaal vertellen. Eigenlijk komt het er op neer dat je je tijdens gesprekken moet opstellen als gelijke. Laat het kind ervaren dat je samen werkt aan de oplossing.

Handen omtrekken

Dit is een techniek die vooral bij jongere kinderen bruikbaar is.

Laat het kind zijn hand(en) omtrekken, of doe het zelf als het niet lukt. Laat het kind beschrijven waar het goed in is, trots op is. Dit kan hij tekenen/schrijven in de handen, of je noteert het zelf. Ondertussen vraag je door, vraag je om voorbeelden, spoor je aan. Het kind zoekt naar zijn eigen krachtbronnen. Op deze manier maak je ze inzichtelijk en kan je ze later gebruiken bij het zoeken naar de oplossing.

Daarnaast kun je de handen er altijd weer bijpakken, als een kind het niet meer ziet zitten. Ook kun je het gebruiken als voorkant van een oefenboekje, als schilderij, als illustratie op het ‘diploma’, etc.

Herhalen

Voor (het behouden van) een goede werkrelatie is het goed om regelmatig te herhalen wat de ander zegt. Op die manier weet je meteen of je het goed hebt begrepen. Ik stelde dan vaak de vraag: “Dus als ik het goed begrijp, vind je...”

‘Hoe’ in plaats van ‘waarom’

Door een vraag te starten met ‘hoe’ zal de leerling minder snel in de verdediging schieten. “Hoe komt het dat je je huiswerk niet gedaan hebt?” klinkt minder aanvallend dan “Waarom heb je je huiswerk niet gemaakt?” Door de vraag te beginnen met ‘hoe’ krijgt de leerling het idee dat je hem wilt begrijpen.

Ik heb het zo aan Levy gevraagd en hij gaf toen aan dat 4 keer per week oefenen niet haalbaar was. We hebben de afspraken bijgesteld en daarna lukte het wel.

Deze jongen kan al goed tekenen en knippen

Krachtbronnen

Ik gaf eerder aan dat ik bewuster naar krachtbronnen ben gaan kijken. Het benoemen van krachtbronnen kan meer effect hebben dan ik van te voren dacht.

Kracht van de stilte

Als je een moeilijke vraag voorgeschiedt krijgt, heb je tijd nodig om na te kunnen denken. Dit is iets wat te trainen is. Het kan soms lastig zijn om stil te blijven, terwijl stilte een vorm van aandacht en respect is.

Mirakelvraag

De mirakelvraag is geen techniek die ik veel heb toegepast. Toch kan het bij bepaalde kinderen heel goed werken. De mirakelvraag kan vooral op het gebied van gedragsproblematiek erg handig zijn. Vraag het kind wat er anders zou zijn nadat er een wonder is gebeurd, nadat je het hebt ingeleid met een verhaal. Wat zou anders voelen, hoe zouden anderen reageren? Hier kun je veel informatie uithalen die je kunt gebruiken bij het stellen van doelen.

Ik heb hem gebruikt bij Nathalie, het meisje dat moeite heeft met sociale interactie. Zij ging er helemaal in mee, bedacht de mooiste dingen en wist precies wat er anders zou zijn na het wonder. Op grond van deze uitspraken wilde ik haar na laten denken over wat ze dan zou willen bereiken. Dit bleek een brug te ver.

Ik vond het bijzonder dat een meisje als Nathalie, dat verbaal niet zo sterk is, toch zo goed kon verwoorden hoe haar droomsituatie er uit zou zien.

Nuttigheidsvraag

Ik ben een grote fan geworden van de nuttigheidsvraag. Vraag af en toe eens aan een kind: "Is het nuttig wat ik je leer?" "Heb je er wat aan?" "Heb je het gevoel dat je nog steeds vooruit gaat?"

Het is fijn om te weten dat het kind de RT als nuttig ervaart, maar het is zeker zo zinvol om te weten wanneer dit niet zo is. Dan kun je namelijk doorvragen: "Wat zou wel nuttig zijn?" en op die manier de werkwijze bijstellen.

Observeren

Als RT'er ken je niet alle kinderen even goed. Als je een nieuw kind in de RT krijgt, weet je als het goed is via de leerkracht of IB'er wat er aan de hand is. Het werkt goed als je het kind, voordat de eerste sessie plaatsvindt, observeert. Probeer te letten op wat het kind goed doet en benoem dat tijdens de eerste sessie. Zo heb je al meteen een goede, positieve basis gelegd.

Oplossingsgerichte feedback

Oplossingsgerichte feedback is gericht op alles wat kan bijdragen aan de oplossing. Dit kunnen complimenten zijn die gericht zijn op de houding, krachtbronnen, en uitzonderingen. "Ik vind het knap dat je zo goed kunt uitleggen hoe je het doel wil bereiken."

Opzoekschrift

Het ontwikkelen van een opzoekschrift, kan veel kinderen meer zelfvertrouwen geven. Je kunt het voor meerdere vakgebieden en onderdelen maken: (werkwoord)spelling, rekenen, zinsontleding, begrijpend lezen (strategieën), woordenschat, etc. Het werkt vooral goed als het kind het schrift zelf maakt, met jouw hulp. Als je een map gebruikt, kunnen er altijd dingen toegevoegd of uitgehaald worden. Dit kan een voordeel zijn.

Ouderparticipatie

Het kan een voordeel zijn als ouders betrokken zijn bij de RT. Ik vond het prettig om van de ouders van Nathalie te horen hoe zij haar thuis begeleiden met rekenen. We konden ideeën uitwisselen en afspraken maken. Zij op hun beurt vonden het fijn om te horen hoe ik met Nathalie bezig was. In hun gesprekken over het 'gedoe' met vriendinnetjes was het handig om te weten hoe ze Nathalie anders naar het probleem konden laten kijken.

Presession changes

Hiermee wordt bedoeld dat het proces zich telkens verder ontwikkelt, ook tussen de sessies in. Als RT'er kun je hier op inhaken door in het begin van de sessie te vragen hoe het in de klas is gegaan. Wat heeft goed gewerkt? Is er al iets veranderd? De informatie die de leerling geeft, kunnen bruikbaar zijn voor het vervolg van de RT.

Samenwerking

Samenwerking vormt de basis van oplossingsgericht werken. Ik heb ervaren dat het erg goed werkt om kinderen te betrekken bij de RT. Samen beslissingen nemen over het doel, de manier waarop er gewerkt wordt aan de doelen, het materiaal, het tijdspad, etc.

Schaalvraag

De schaalvraag heb ik heel veel gebruikt. Het is een simpele en duidelijke techniek, die met aanpassingen in de lay-out bij ieder kind te gebruiken is.

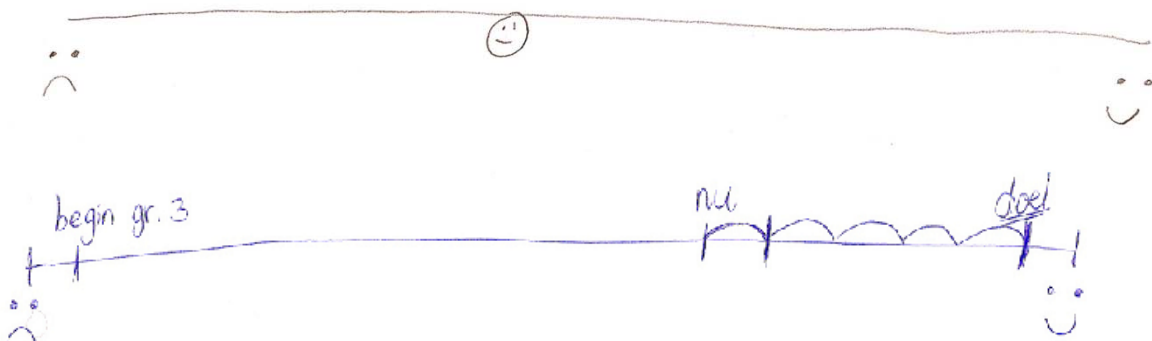
Eigenlijk kun je alles bespreken aan de hand van de schaalvraag: motivatie, verwachting, tevredenheid, vertrouwen, ontwikkeling, vooruitgang, zelfbeheersing, etc. Hoe doe je dat?

Trek een lijn en zet helemaal links een 0 en helemaal rechts een 10. Eventueel kun je in het midden de 5 plaatsen. Bespreek met het kind wat de getallen voorstellen.

De 0 staat voor: het gaat helemaal niet, het lukt me niet, ik voel me niet zeker. De 10 staat voor: het gaat fantastisch, het kan niet beter, ik heb het gevoel ik alles (aan)kan. Heeft het kind nog geen inzicht in deze getallen, werk dan met een verdrietig en blij gezichtje.

Dan laat je het kind nadenken over waar hij zit op de lijn en waarom hij dat vindt.

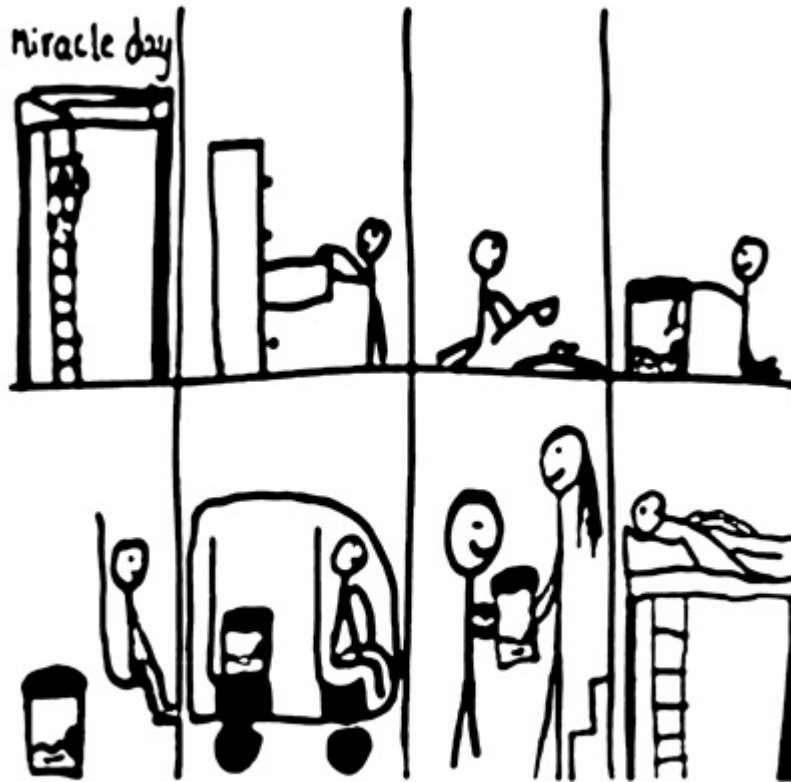
Op deze manier krijg je een duidelijk beeld van hoe het kind het probleem zelf ziet, kun je het probleem eventueel nuanceren en heb je een uitgangspunt voor het stellen van doelen.

De schalen van de kinderen uit groep 3

Tekenen

Sommige kinderen vinden het moeilijk om hun gedachten en gevoelens te verwoorden. Je kunt ze dit ook laten tekenen. De vorm van een stripverhaal heeft vaak succes.

Bron: solution-focused-practice.co.uk

Uitzonderingen

Als een kind als het ware 'vast zit' in het probleem, kan het zoeken naar uitzonderingen goed werken. Het probleem wordt dan genuanceerd, waardoor er sneller een lichtpuntje zichtbaar wordt. Ik heb dit ervaren tijdens de sessies met Verena. Zij was erg onzeker over rekenen en kon niets positiefs bedenken. Ik heb gevraagd wanneer het voor haar gevoel ietsje beter ging. Ze gaf, na lang nadenken, aan dat het hielp als bepaalde sommen regelmatig werden herhaald en ze in haar schrift terug kon zoeken hoe ze het ook al weer aan moest pakken. Zo ontstond het idee van het opzoekschrift.

Utilisatie

Hiermee wordt bedoeld: het benutten van dat wat de ander zelf inbrengt. Eigenlijk is dit onder te brengen bij de techniek *samenwerken*.

6.3 Hoe ga ik mijn aanbevelingen delen met anderen?

Natuurlijk heb ik niet voor niets allerlei tips en ideeën verzameld. Ik deel ze graag met anderen zodat ook zij kunnen ervaren dat oplossingsgericht werken een toevoeging kan zijn.

Op mijn school ga ik binnenkort tijdens een (deel van de) vergadering vertellen over mijn onderzoek. Ik ga niet teveel tijd besteden aan de theorie. Ik wil vooral benoemen wat ik heb ervaren en wat ik aan effecten heb gezien. Van daaruit kan ik uitleg geven over de verschillende technieken en hoop ik dat ik collega's kan inspireren en motiveren om het zelf ook eens uit te proberen. Het zou leuk zijn als we dan al een aantal technieken kunnen uitproberen om met elkaar te ervaren hoe (en dat!) het werkt. Ik heb al het één en ander gedeeld met collega's en ik denk dat er zeker een paar zijn die er mee verder willen gaan. Ik zou het leuk vinden om met hen nog een keer extra af te spreken, zodat we er nog wat dieper op in kunnen gaan.

Daarnaast zou ik het ter sprake kunnen brengen tijdens een bijeenkomst van het RT netwerk, komend schooljaar. Ik denk dat het voor veel RT'ers fijn is om handreikingen te krijgen, zoals ook ik ze heb gekregen van Louis Cauffman en Anja Donkers.

6.4 Terugblik op het onderzoek

Ik vond het erg leuk om me bezig te houden met dit onderzoek. Dit kwam naar mijn idee vooral doordat het onderwerp goed bij mij past. De visie van oplossingsgericht werken sluit precies aan bij de manier waarop ik kinderen benader. Ik heb nu zelf ervaren dat deze manier van werken een positief effect heeft en ik wil me er graag nog verder in gaan ontwikkelen.

Van te voren zag ik op tegen het 'doorploeteren' van de theorie, maar achteraf heb ik dit totaal niet zo ervaren. Met name het boek van Louis Cauffman was leuk om te lezen en erg praktijkgericht. Regelmatig dacht ik: "Dat wil ik eens uitproberen!" Dit werd nog sterker nadat ik zijn masterclass had gevolgd. Louis Cauffman is een erg inspirerende man.

Het opzetten van de onderzoeksmethode ging eigenlijk vanzelf. Ik had precies in mijn hoofd wat ik wilde onderzoeken en hoe ik dat wilde doen. Ik ben dan ook al heel snel dingen gaan uitproberen in mijn praktijksituatie. Ik merkte dat mijn enthousiasme groeide en groeide.

In de loop van het onderzoek ben ik in gesprek gegaan met Anja Donkers. Het was erg prettig om haar visie te horen en mijn enthousiasme met haar te delen. Zij was heel uitgesproken in haar mening en kon deze goed onderbouwen. Het was fijn om te luisteren naar haar ervaringen, die grotendeels overeenkwamen met die van mijzelf.

Het werken met de 'proefkonijnen' gaf me echt een 'boost'. Ik vond het ontzettend leuk om met hen te werken. Het was mooi om te zien dat kinderen zelf gaan nadenken en voor zichzelf doelen leren stellen. Ik heb veel geleerd over bruikbare technieken en het effect van bepaalde formuleringen.

Het verwerken van de gegevens in hoofdstuk 4 vond ik op sommige momenten lastig. Ik wilde eigenlijk alles beschrijven, wat voortkwam uit mijn enthousiasme. Toch moest ik kritischer kijken naar wat nou echt van belang was voor het onderzoek. Met hulp van Tanja, het opperhoofd van mijn 'critical friends', en van mijn begeleidster Nettie, is het gelukt om het een en ander te reduceren.

Ook heb ik ervaren dat ik perfectionistisch ben. Iedere keer las ik stukken opnieuw en paste ik zinnen aan, verplaatste onderdelen om uiteindelijk tot de conclusie te komen dat de eerdere versie beter was. Dit komt ook voort uit mijn neiging tot twifelen. Zal ik het zo doen? Of toch zo? Hierdoor was ik extra blij met de opmerkingen van de critical friends. Het was prettig om met de studiegenoten uit dit groepje ideeën en adviezen uit te wisselen. Ik vind het fijn om samen te werken. Ik heb gemerkt dat ik het moeilijk vind om met meer dingen tegelijkertijd bezig te zijn. Op een gegeven moment liepen er verschillende onderzoeken door elkaar heen, waar ik onrustig van werd. Ik was in mijn hoofd alleen maar bezig met de opleiding en verwaarloosde hierdoor mijn vriend, vriend(inn)en en familie. Dit leverde af en toe een irritatie op die soms uitliep op een fikse ruzie. Gelukkig kon ik het rekenonderzoek vrij soepel afronden, waarna ik me helemaal kon focussen op het afstudeeronderzoek. In de meivakantie heb ik me meerdere dagen opgesloten en alleen maar achter de laptop zitten werken. Hierdoor zat ik er goed in en ging het toch nog sneller dan ik van te voren had verwacht.

Nu het onderzoek op zijn eind loopt, vind ik het eigenlijk wel jammer. Ik mis de bijeenkomsten van de modules nu al. Ik vond het zo fijn en inspirerend om met andere RT'ers te praten en tips te geven/ontvangen. Ik hoop dan ook dat ik met een aantal studiegenoten nog regelmatig af kan spreken, zodat we toch nog onze intervisiemomenten kunnen hebben. Ik merk dan ook dat ik sowieso onderzoekend ben ingesteld, ik ben nieuwsgierig naar hoe anderen het doen, wat er nog meer mogelijk is. Wat dat betreft past mijn karakter erg goed bij de basisregels van oplossingsgericht werken:

- Als iets niet (goed genoeg) werkt, stop er dan mee, leer ervan EN doe iets anders.
- Als iets goed genoeg werkt, ga er mee door.
- Als iets (beter) werkt, doe er meer van.
- Als iets werkt, leer het (van) een ander.
- T.E.A.M – Together Each Achieves More.

6.5 Hoe zie ik mezelf als RT'er?

Als RT'er ben ik heel enthousiast, wat ook een valkuil kan zijn. Ik loop mezelf regelmatig voorbij.

Ik heb ervaren dat ik de meeste leerlingen kan laten nadenken over hun leren. Ik enthousiasmeer en motiveer hen, geef hen zelfvertrouwen.

Het lukt me om een goede werkrelatie op te bouwen. Leerlingen voelen zich veilig en serieus genomen. Ik kan goed luisteren en weet inmiddels hoever ik kan komen door de juiste gesprekstechnieken te gebruiken.

Ik denk dat ik de eigenschappen van een oplossingsgericht RT'er inmiddels allemaal bezit en daar ben ik best een beetje trots op!

Mijn studiegenoot Irene noemde nog mijn uitstraling: mijn kracht zit volgens haar in mijn bevologenheid en enthousiasme. Ik denk dat dit voor een deel wel klopt. Hoewel ik het in het begin van het schooljaar moeilijk vond om de groep los te laten, zie ik het werken als RT'er nu als een echte uitdaging.

Op school merk ik dat mijn collega's mij steeds meer zijn gaan zien als professional. Regelmatig komt er iemand langs voor advies en ideeën. Ik merk aan mezelf dat ik dit een leuke ontwikkeling vind. Deze coachende rol past bij mij.

Daarnaast heb ik het geluk dat ik in een enthousiast en flexibel team werk. Als ik weer eens zat te spuien wat voor leuks ik nu weer had gehoord op de opleiding, werd er vaak over doorgevraagd en veel ideeën werden ook echt in de praktijk gebracht.

6.6 Mijn competentieontwikkeling

Gisteren heb ik mijn allereerste verslag van de RT opleiding er bij gepakt. In dit verslag beschreef ik aan welke competenties ik zou gaan werken. Eerlijk gezegd heb ik hier tijdens het afstudeeronderzoek niet bij stil gestaan. Wat blijkt echter? Het klopt precies!

De leervragen die ik toen heb opgesteld:

Competentie 1: Interpersoonlijk competent

1. Welke gesprekstechnieken bestaan er?
2. Welke techniek pas ik wanneer toe?
3. Hoe pas ik de verschillende technieken toe?
4. Hoe voer ik een diagnostisch gesprek?

Competentie 4: Organisatorisch competent

1. Hoe maak ik een goed individueel handelingsplan?
2. Hoe maak ik een goed groepsplan?
3. Hoe kan ik de zorg binnen mijn groep op een goede en overzichtelijke manier organiseren?

Ik heb in het eerste jaar vooral gewerkt aan de organisatorische competentie. Ook dit jaar liep deze nog door. In de onderzoeksverslagen moest er iedere keer een individueel handelingsplan worden opgesteld. Ik merkte dat dit steeds soepeler ging, naarmate ik het vaker deed. Ik heb ervaren hoe prettig het werkt, als je een goed handelingsplan op kunt stellen.

Op school zijn we dit jaar veel bezig geweest met het opstellen van groepsplannen voor rekenen. Vooral in de rekenmodule kwam dit ook uitgebreid aan bod. Ik merk dat ik hier nu meer over weet en mijn collega's kan adviseren. Het was dus leuk om er achter te komen dat dit één van mijn leerdoelen was en dat ik deze ook bereikt heb.

De interpersoonlijke competentie had ik toegespitst op gespreksvoering. Hier ben ik tijdens dit onderzoek heel veel mee bezig geweest. Ik heb er theorie over gelezen en vooral gesprekken gevoerd tijdens het werken met de kinderen.

Ik weet nu dat juist deze competentie één van mijn krachtbronnen is. Door middel van de juiste vraagstelling, de formulering, heb ik veel kunnen bereiken.

Terugblikkend op dit leerdoel, kan ik dus opnieuw zeggen dat ik het heb behaald.

Het doet me goed om te realiseren dat ik aan het eind van de opleiding zit en precies heb bereikt wat ik van te voren had bedacht, al was dit niet bewust!

6.7 Een kijkje in de toekomst

Ik heb veel plannen en dromen voor de toekomst.

Komend jaar ga ik nog twee dagen RT geven. Ik wil me dan nog verder gaan verdiepen in het oplossingsgericht werken. Ik heb nu ervaren hoe goed het werkt en ik zou er zelf nog meer over willen leren. Ik heb gezien hoe de RT'er op de school in Kanaleneiland te werk ging en ik zou graag vaker bij haar willen kijken. Ik zie haar als een voorbeeld.

Daarnaast lijkt het me een uitdaging om ook in de groep meer te gaan doen op het gebied van oplossingsgericht werken. Ik ga twee dagen werken in groep 5, dus de mogelijkheid is er.

Ik zou het leuk vinden om binnen het team een nog meer coachende rol te krijgen op het gebied van leerlingzorg. Ik heb meer tijd nu de opleiding is afgerond en ik sta er open voor.

Ik heb gedrag altijd boeiend gevonden. Ik hoop dan ook dat ik komend jaar een cursus voor Kanjertraining mag gaan doen. Ik heb het idee dat deze aanpak past bij (bepaalde onderdelen van) de visie van oplossingsgericht werken. Het lijkt me fantastisch om hier binnen de school mee aan de gang te gaan en een specialist te worden op het gebied van sociale vaardigheden van kinderen.

Op de lange termijn ligt het wat ingewikkelder.

Op het moment ligt mijn hart bij het basisonderwijs. Ik vind het fantastisch om te werken met kinderen in deze leeftijdsgroep. Toch denk ik ook wel eens aan lesgeven aan oudere kinderen of studenten. Ik merk aan mezelf dat ik het leuk vind om een coachende rol op me te nemen en dat dit me steeds beter afgaat. Het lijkt me op den

duur goed om een nieuwe uitdaging te hebben. Deze zou ik misschien wel kunnen vinden op een middelbare school of op een PABO.

Het kan ook gebeuren dat ik solliciteer bij een onderwijsbegeleidingsdienst. Ook dan zou ik een adviserende rol hebben en onderzoekend bezig kunnen zijn.

Ik merk dat ik het leuk vind om diepgang te hebben.

Ik denk er ook wel eens over om voor mezelf te beginnen. Ik denk dat er binnen het onderwijs steeds meer freelancers zullen komen die gespecialiseerd zijn in een bepaald (vak)gebied. Ik zou het leuk vinden om op verschillende scholen en instellingen te werken waar ik mijn kennis kan delen.

Kortom: ik heb heel veel ideeën! Welke ik precies tot uitvoering ga brengen, weet ik nog niet. Wel weet ik dat mijn hart ligt bij het ondersteunen van kinderen. Ik vind het fijn om ze te begeleiden en er daarbij voor te zorgen dat ze plezier krijgen/houden in hun leerontwikkeling. De aanpak van oplossingsgericht werken past daar goed bij, dat weet ik inmiddels 100% zeker!

Literatuurlijst

1. Louis Cauffman & Dick J. van Dijk (2009). *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs* (1ste druk). Amsterdam: Boom Onderwijs.
2. Fredrike Bannink (2007). *Oplossingsgerichte vragen – Handboek oplossingsgerichte gespreksvoering* (2de druk). Amsterdam: Harcourt Assessment.
3. Kerstin Måhlberg & Maud Sjöblom (2008). *Oplossingsgericht onderwijzen* (2de druk). Anwerpen/Apeldoorn: Garant.
4. Martine F. Delfos (2000). *Luister je wel naar mij?* (13de druk). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
5. Ben Furman (2007). *De methode Kids' Skills* (2de druk). Soest: Uitgeverij Nelissen.
6. Ton Kallenberg (2007). *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren* (1ste druk). Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
7. Artikelen uit: *Zorgbreed, tijdschrift voor integrale leerlingenzorg. Themanummer Oplossingsgericht werken* (nr. 23, 2009). Antwerpen: Garant-uitgevers
8. <http://www.ksu-gertrudis.nl/>
9. <http://nl.wikipedia.org/wiki/Kanaleneiland>
10. [http://nl.wikipedia.org/wiki/Overvecht_\(wijk\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Overvecht_(wijk))
11. http://www.kwaliteitenspel.nl/index.php?option=com_content&task=view&id=10&Itemid=19
12. <http://www.solution-focused-practice.co.uk/>

Bijlage 1 – Categorieën en bijbehorende vragen

Soms staan er vragen genoemd die (ongeveer) hetzelfde zijn. Je kunt dan zelf bepalen welke vraag het beste bij jou en/of de leerling past.

Verduidelijkingsvragen

- Vertel eens hoe het er in jouw klas aan toegaat?
- Kun je me uitleggen hoe je het aanpakt als je huiswerk hebt?
- Wil je iets zeggen over de groep waar je in zit?
- Heb je enig idee waarom wij dit gesprek voeren?
- Is er iets belangrijks wat ik ben vergeten te vragen, of wat jij bent vergeten te vertellen?

Continueringsvragen

- Waar ben je heel blij mee?
- Waaraan ben je zo gehecht/gewend dat je het niet wil veranderen?
- Wat moet er hetzelfde blijven?
- Wat gaat er zo goed in de klas (of buiten, tijdens gym...) dat je het zo wilt houden?
- In al deze narigheid is vast wel iets dat je niet wilt opgeven. Wat is dat?

Doelstellende vragen

- Wat moeten we vandaag bespreken, zodat dit gesprek voor jou nuttig zal zijn?
- Waar moeten wij het over hebben om straks een beetje tevreden(er) naar huis te gaan?
- Kun je me uitleggen hoe het voelt als het wel zou lukken?

Veranderingsvragen

- Wat is er gebeurd sinds we elkaar de laatste keer hebben gesproken? Heeft het je geholpen?
- Waaraan hebben je klasgenoten kunnen merken dat je je anders gedraagt naar hen toe?
- Hoe anders is het om over deze oplossingen nagedacht te hebben?
- Hoe komt het dat je zoveel beter in je vel zit deze keer?

Differentiatievragen

- Zijn er momenten waarop het probleem minder aanwezig is?
Wat doe jij dan anders?
Wat merken anderen daarvan?
Hoe reageren zij daarop?
- Op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 staat voor 'niets opgelost' en 10 voor 'alles opgelost', waar sta jij dan nu?
Als ik deze vraag aan je moeder/juf/vriendje zou vragen, welk antwoord verwacht je dan dat zij/hij me zal geven?
- Zitten we dichterbij de wolf (boos) of bij de kikker (vrolijk)?
- Hoe sterk voel je je als het gelukt is om een uur lang niks te zeggen?

Vragen gericht op krachtbronnen

- Wat gaat nog steeds goed ondanks alle problemen (met je concentratie/moeder/de juf/dat vriendje)?
- Wat zijn de sterke kanten van jou/school/de klas/de meester?
- Wat maakt dat ... een goede vriendin van je is?
- Wat heeft je de vorige keer over de streep geholpen toen je...?
- Hoe krijg je het voor elkaar om elke keer toch weer als beste uit de bus te komen?

Uitzonderingsvragen

- Heb je ooit een soortgelijk probleem opgelost?
Hoe heb je dat gedaan?
En wat heb je nog meer ondernomen?
Wat maakte dat het toen makkelijker/sneller ging dan nu?
- Is je moeder ook wel eens vrolijk als je thuiskomt?
- Wanneer lukte het voor het laatst om een voldoende te halen?
Hoe heb je dat toen voor elkaar gekregen?
Wie hielp je daarbij?
- Wanneer zagen je vrienden voor het laatst dat het goed met je ging?
Wat zagen ze toen precies?

Toekomstgerichte vragen

- Probeer je eens voor te stellen dat al je problemen zijn opgelost. Wat zou er dan anders zijn?
- Wat is het kleinste/minste dat je zou kunnen doen om een stap dichterbij de oplossing te komen?
En als je dat doel bereikt hebt, wat zou dan de volgende stap kunnen zijn?
- Stel dat alles gaat zoals je wil dat het gaat. Hoe ziet je leven er over een jaar dan uit?

Triangulaire of relationele vragen

- Wat zou de juf/meester zeggen dat je anders doet, als je resultaten verbeteren?
- Hoe zullen je ouders reageren als het beter gaat?
- Hoe zullen je vriendjes reageren als ze horen dat het je is gelukt om die moeilijke som helemaal alleen te maken?
- Waaraan zullen je klasgenoten merken dat het nuttig is waar we mee bezig zijn?

Suggestieve vragen

- Zou het helpen als je een poosje naast iemand anders mocht zitten?
- Heb je er ooit aan gedacht om je tas op school te laten?
- Wat zal je vader wel niet denken als hij hoort dat je je werk af hebt gekregen?
- Hoe gaat het dan als je...?
- Zou het helpen wanneer...?
- Denk je niet dat het zal schelen als...?

Bijlage 2 – Vragen die specifiek gericht zijn op kinderen

1. Wat is je beste vak op school?
2. Waar ben je goed in?
3. Met wie vind je het leuk om om te gaan?
4. Is er een volwassene die je vertrouwt?
5. Met wie kun je praten en wie luistert er naar je?
6. Met wie voel je je verbonden?
7. Hoe werd je vriend(inn)en met je beste vriend(in)?
8. Welke andere vriend(inn)en heb je en hoe is je dat gelukt?
9. Wat vinden je vriend(inn)en/andere mensen leuk aan jou?
10. Hoe zou je die kwaliteiten kunnen gebruiken?
11. Hoe oud ben je? (Het beste is aan de hoge kant te schatten)
12. Hoe wil je dat je leven anders wordt, als jij het voor het zeggen zou mogen hebben?
13. Stel dat er vanavond bij jou thuis een tovenaars zou komen, die met zijn toverstokje zou kunnen toveren dat de nare dingen waar jij last van hebt over zouden zijn. Wat zou er dan morgenochtend anders zijn en wat zou je anders doen?
14. Je moet wel een erg goede reden hebben om... Vertel eens?
15. Wat doen je ouders/broer/juf/vrienden nu waarvan jij zegt dat het helpt?
16. Wat wil je dat ze doen, om je te helpen met...?
17. Welk verschil zou dat tussen jullie maken?
18. Vertel me eens meer over wat je deed in plaats van?
(probleemgedrag benoemen)
19. Hoe doe je dat? Wil je het me laten zien?
20. Wanneer bedacht je je dat je iets anders moest gaan doen?
21. Ben jij één van die kinderen die... Hoe doe je dat? Waar heb je dat geleerd?
22. Stel dat ik met je ouders/leerkracht zou praten, wat zouden zij dan zeggen dat er beter gaat?
23. Stel dat ik met je ouders/leerkracht zou praten, wat zouden zij dan zeggen hoe je dat voor elkaar gekregen hebt?
24. Wat zou je beste vriendje zeggen wat je anders zou willen?
25. Wat zou je beste vriendje zeggen dat er beter gaat en hoe je dat voor elkaar

hebt gekregen?

26. Hoe zou hij/zij kunnen helpen?

27. Zou je het een idee vinden om hem/haar een keer mee te nemen, om samen te kijken hoe hij/zij jou kan helpen?

28. Wat zou je beste vriend(in) zeggen over hoe jij bent?

29. Wat zouden je ouders zeggen over waar jij goed in bent? Al vind je het misschien een beetje gek om dat te vertellen?

30. Wat vindt je moeder/vader/meester leuk aan jou? Waar zijn ze trots op?

31. Wat zou je juf zeggen als ik haar vraag waar je goed in bent op school?

32. Hoe kun je je ouders verrassen?

33. Stel dat jullie thuis of op school zouden doen alsof er een wonder is gebeurd. Wat zou jij dan anders doen?

34. Als je drie wensen zou mogen doen met een toverstafje, wat zou je dan wensen?

35. Wat zou jij anders doen als die wensen zouden uitkomen? Wat zouden je ouders doen, de leerkracht, je vriendje?

36. Stel dat jij een goede dag mag ontwerpen (een goede dag thuis, op school). Wat zou iedereen dan volgens jou moeten doen om het een goede dag te laten zijn?

37. Stel dat ik ons tweeën naar de toekomst kon toveren, wat zouden we dan zien als we naar jou kijken?

38. Welk dier lijkt het meest op jou wanneer het goed met je gaat? Wat doet dat dier dan?

39. Welk dier lijkt het meest op jou wanneer het niet goed met je gaat? Wat doet het dier dan?

40. Welk dier zou je liever willen zijn?

41. Hoe kan je van het ene dier in het andere veranderen?

42. Wanneer lukt het je al om van het ene in het andere dier te veranderen? Hoe doe je dat?

43. Waaraan zien je ouders/juf/klasgenoten dat je in het andere (gewenste) dier verandert bent?

44. Welk verschil zou dat tussen jullie maken?

45. Stel dat je een tekening zou maken van hoe je graag wilt zijn, wat zou je dan tekenen? Dit kan natuurlijk ook echt getekend worden.

46. En als je ook een tekening maakt van het probleem nu, welke verschillen zie ik dan?
47. Hoe zou je willen dat het er thuis uit ziet? Kan je dat tekenen?
48. Je zegt dat je hier niet hoeft te zijn, wat maakt dat je hier niet hoeft te zijn?
49. Van wie is het idee dat je hier nu bent? Wat denk je dat ze anders willen zien?
50. Hoe denk jij hierover? Hoe zie jij dit?
51. Je hebt vast een goede reden om te zeggen dat ik je niet kan helpen. Vertel eens?
52. Hebben eerder wel eens mensen geprobeerd je te helpen? Wat hadden ze anders moeten doen zodat het wel nuttig was voor jou?
53. Hoe zou je je leraar/ouders paf kunnen laten staan?
54. Wat zouden je ouders zeggen dat ze moeten merken om te weten dat je hier niet meer hoeft te komen?
55. Stel dat je zou besluiten om die dingen te doen, wat zou er dan anders zijn tussen jou en hen?
56. Vertel me eens wat je goed doet, waardoor je kunt zeggen dat je geen hulp nodig hebt en hier niet hoeft te zijn?
57. Waar ben je goed in? Op school/thuis/sport/hobby's?
58. Welke dingen doe je waardoor je van mening bent dat het wel meevalt allemaal?

Bijlage 3 – Lege vragenlijst voor de leerkrachten

Vooraf: als je meer wilt weten over oplossingsgericht werken, kun je de brief lezen die ik aan de ouders van de 'proefkonijnen' heb gegeven. Deze heb ik onder de vragenlijst bijgevoegd.

1. Hoe reageerde het kind op de RT? Had het kind er zin in of juist niet? Keek het er tegenop? Vertelde het kind er in de klas over?
2. Heb je veranderingen gezien? Zo ja, welke? Denk hierbij bijvoorbeeld aan de motivatie, de betrokkenheid, afhankelijkheid, het zelfvertrouwen, het resultaat.
3. Welke verandering was het meest zichtbaar/merkbaar? Wat zag of merkte je?
4. Heb je het idee dat de oplossingsgerichte werkwijze (met name het betrekken van het kind bij het eigen leren) een positief effect heeft? Kun je uitleggen waarom je dat denkt?
5. Heb je nog iets toe te voegen?

Bijlage 4 – Brief voor de ouders

Utrecht, 3 maart 2010

Beste ouders van

Graag zou ik uw toestemming willen vragen voor het volgende.

Zoals u misschien weet, geef ik drie dagen remedial teaching op school. Dit betekent dat ik kinderen individueel of in een groepje begeleid in verschillende vakgebieden.

Vorig jaar ben ik begonnen met het volgen van de opleiding en dit schooljaar hoop ik deze af te ronden. Hiervoor ben ik bezig met een afstudeeronderzoek.

Ik onderzoek hoe verschillende aspecten van oplossingsgericht werken/coachen toe te passen zijn binnen remedial teaching. Oplossingsgericht werken houdt in dat er gekeken wordt naar een oplossing in plaats van naar een probleem. Het is een aanpak die steeds meer in opkomst is en heel goed aansluit bij de ontwikkeling van de school. Binnen remedial teaching betekent dit dat er samen met het kind doelen worden gesteld, we bekijken samen wat het kind wil verbeteren en vooral hoe. Ook worden de sterke kanten van het kind besproken en wordt er gekeken hoe we deze kunnen gebruiken om het doel te bereiken.

Naar mijn idee heeft deze manier van werken een positieve uitwerking op het zelfvertrouwen, de motivatie en de betrokkenheid van leerlingen.

Om dit te bewijzen, zal ik een aantal kinderen gaan volgen. Ik probeer verschillende technieken uit en bekijk welk effect het heeft. De kinderen die ik bij het onderzoek betrek, moeten enigszins kunnen reflecteren op zichzelf en kunnen communiceren.

Inmiddels heb ik een aantal ´proefkonijnen´ verzameld, die het zelf in ieder geval prima vinden om mee te werken aan het onderzoek. Zo ook uw kind!

Natuurlijk moet ik hiervoor uw toestemming hebben. De gegevens worden vertrouwelijk behandeld en als u wilt, kan de naam gefingeerd worden.

Als u toch bezwaar heeft, zou u dit dan zo snel mogelijk aan mij door willen geven? U kunt dan een briefje meegeven aan uw kind, dan komt dit vanzelf bij mij terecht.

Ik hoop dat ik u voldoende geïnformeerd heb, maar als u meer wilt weten, kan dat natuurlijk.

Op vrijdag sta ik voor groep 6/7B. Een mail sturen kan ook: noor.gremmen@ksu-utrecht.nl.

Alvast bedankt en met hartelijke groet,

Noor Gremmen

Bijlage 5 – Interview met Anja Donkers

Anja Donkers is al sinds 1985 in het onderwijs werkzaam. Achtereenvolgens was zij leerkracht, intern begeleider en remedial teacher. Op dit moment werkt ze als onderwijsadviseur en orthopedagoog bij Eduniek. Eduniek is een onderwijsbegeleidingsdienst voor scholen in Midden Nederland. Anja Donkers doet binnen deze dienst de leerlingzorg. Ze komt op veel scholen waar ze advies geeft en onderzoek doet.

Daarnaast organiseert ze samen met een collega het RT netwerk. Bij dit netwerk zijn verschillende RT'ers aangesloten die werkzaam zijn in Utrecht en omgeving. Tijdens deze bijeenkomsten wordt onder andere gesproken over nieuwe ontwikkelingen binnen het onderwijs en de RT, remediërende methodes en onderzoek. Er is ruimte voor intervisie en de deelnemende RT'ers kunnen zelf onderwerpen aandragen. Ten slotte geeft ze cursussen op het gebied van oplossingsgericht werken.

Hoe ben je met oplossingsgericht werken in aanraking gekomen?

Dat komt eigenlijk door een collega. Zij ging een opleiding volgen en zei: "Dit is echt iets voor jou, je moet meegaan!" Ik had nog nooit van oplossingsgericht werken gehoord, maar zij wel. We zijn samen die opleiding gaan doen en toen werd ik helemaal enthousiast. Ik maakte toen ook kennis met wat grotere namen als Therese Steiner, Insoo Kim Berg en Hans Cladder; zij kwamen daar lesgeven. Vervolgens ga je er over lezen en uitproberen in de praktijk en dan merk je dat het werkt.

Wat spreekt je hierin aan?

Dat diegene die met het probleem komt, zelf de oplossing aandraagt. Het wordt meer een gezamenlijkheid. Dat is heel anders dan wanneer de leerling of cliënt de oplossing uitvoert die de remedial teacher, therapeut of coach heeft bedacht. De leerlingen spelen een hele belangrijke rol in het vinden van oplossingen. Dat vind ik een heel mooi aspect. Een ander mooi aspect vind ik dat je niet zo in de problemen blijft hangen, maar veel sneller gericht bent op de oplossing. Tijdens mijn RT opleiding en de studie pedagogiek leerden we vooral de problemen analyseren. Daar waren we heel veel tijd aan kwijt en dan was er altijd te weinig tijd over voor de oplossing. Ik merkte in de praktijk dat wanneer ik die probleemanalyse niet had, ik toch vaak kwam met dezelfde oplossing. Er werd dus heel veel tijd gestoken in de

analyse, maar dat wil niet zeggen dat de uiteindelijke oplossing anders werd. In die zin denk ik dat we veel kritischer moeten zijn en ons moeten afvragen of die analyse altijd zo uitgebreid nodig is. Het oplossingsgericht werken heeft een andere insteek en dat spreekt me heel erg aan. Het geeft mij handvatten om het anders te doen op een manier die bij me past.

Hoe heb je het zelf toegepast binnen je werk?

Tijdens de opleiding ben ik het meteen uit gaan proberen. Toen was ik al onderwijsadviseur. Ik heb het toen met name uitgetoetst in gedragsproblematiek. Scholen hebben daar vaak het meeste moeite mee en vragen dan om hulp. Voor reken- en leesproblemen willen ze meestal advies, maar komen er vervolgens zelf wel uit. Gedragsproblemen zijn toch wel ingewikkeld. Op een gegeven moment heb ik gewoon voorgesteld dat ik het kind zou gaan begeleiden. Veel scholen vonden dit een goed idee en zo ben ik alles wat ik hoorde en las gaan uitproberen. Als onderwijsadviseur begeleiden wij over het algemeen geen kinderen, we begeleiden meer de leerkrachten. Maar ik merkte dat er toch vraag naar was op gedragsgebied. Vaak lopen leerkrachten op een gegeven moment vast als een kind moeilijk gedrag vertoont.

Welk effect had jouw manier van werken?

Het voordeel van mijn begeleiding was dat er iemand van buitenaf kwam voor dit kind. Dat heeft wel een rol gespeeld bij het succes. Je bent niet de eigen leerkracht, je hebt geen negatieve ervaringen met het kind en je bent er niet emotioneel bij betrokken. Ik kon vanaf een afstand, heel open met het kind in gesprek gaan en kijken naar wat goed ging. Dat is voor een leerkracht, die zo'n kind al goed kent en daar een bepaalde relatie mee heeft die niet goed is, lastiger. In zo'n situatie kun je beter de remedial teacher of de intern begeleider inzetten dan de leerkracht. In het proces speelt de leerkracht wel weer een grote rol.

Beschrijving van de eerste casus van Anja Donkers

“De begeleiding die ik inzette bij dit kind was gericht op het gedrag in de klas. We bespraken wat er goed ging in de klas en wat er niet zo goed ging, waar hij aan wilde werken. Het gedrag in de klas bespraken wij dan. “Hoe ga je dat doen?” Het was een jongen uit groep 7, een stoere knul op een school in Kanaleneiland. Hij sprak er over en wist heel goed te vertellen wat er goed ging en wat er niet zo goed ging en wat hij graag anders zou willen. Samen hebben we een plan gemaakt hoe hij dat aan ging pakken. Het lag helemaal bij hem. De ideeën kwamen ook van hem. Dat kan je wel een beetje sturen met de vragen die je stelt, maar hij moest vervolgens aan de slag in de klas. En dan is die leerkracht dus heel belangrijk, want die leerkracht moest kijken waar hij aan ging werken. Dat wist zij niet, dat was ons geheim. De juf moest proberen te raden waar hij mee aan de slag was gegaan, aan welke doelen hij werkte. Het was een jongen van 11, een zeer competitief ingestelde jongen en dit soort dingen vond hij geweldig, want hij hield wel van een spelletje. Hij vond het wel spannend, want het betekende dat hij wel heel goed moest laten zien waar hij aan werkte, anders raadde de juf het nooit! Dat is best ingewikkeld, maar hij heeft uitstekend zijn best gedaan. Hij had drie doelen gesteld. Als hij in de klas kwam, zou hij direct gaan zitten. Als er een vraag gesteld werd, zou hij zijn vinger opsteken. Het derde doel was dat hij pas iets zou zeggen als hij de beurt kreeg, als zijn naam genoemd werd. Hij had die drie doelen zelf op papier gezet, ook al hadden we dit niet afgesproken. Elke keer als hij zelf vond dat hij het goed had gedaan, zette hij een krul achter het doel. Een week later nam hij dat briefje mee om aan me te laten zien hoe vaak hij het goed gedaan had. Hij werkte aan zijn eigen doelen, niet aan de doelen van een ander.”

Waar heeft de oplossingsgerichte aanpak het meeste effect op volgens jou? Is dat de motivatie, het zelfvertrouwen, de resultaten of iets anders?

Het heeft het meeste effect wanneer de leerling zelf de doelen bepaalt. Die moeten heel concreet en simpel zijn. Daardoor krijg je een gemotiveerde houding. De motivatie is dus sowieso een heel duidelijk effect. De kinderen krijgen er (weer) zin in. Als het dan lukt, heeft het vervolgens een positief effect op het zelfvertrouwen. “Ik kan het zelf!” Dat stimuleer ik ook heel erg tijdens de gesprekken.

Soms zeggen ze dat het door mij komt, maar dat probeer ik dan terug te koppelen naar het kind. “Wie heeft het bedacht?, Wie heeft wat gedaan?, Wie heeft het werk gedaan?” Ik vind het belangrijk dat ze zien dat ze het zélf doen. Doordat ze zelf dingen veranderen, merken ze dat er een andere interactie ontstaat. Dat vind ik ook weer het mooie aan oplossingsgericht werken. Het is niet zo dat de juffrouw anders doet en het dan ineens wel goed gaat. Nee ik (het kind) doe anders, dus de juffrouw reageert anders.

Oplossingsgericht werken heeft dus invloed op de motivatie en het zelfvertrouwen,

maar ook op het resultaat. Zeker wanneer kinderen de motivatie verloren hebben. Bij kinderen die er al zo vaak tegenaan zijn gelopen dat het niet lukt, kan oplossingsgericht werken zeker een positieve wending geven. Verder denk ik dat het altijd goed is als een kind inzicht heeft in waar hij aan werkt. We houden de oplossing vaak in eigen hand en vergeten de kinderen te vertellen waar we mee bezig zijn. Als RT'er: waar werken we nou eigenlijk aan? Je komt voor rekenen, maar wat is je doel, wat wil je bereiken? Kinderen weten dit vaak heel goed, mits je hier bewust mee omgaat. Je moet ze de gelegenheid geven hier over na te denken en het met ze bespreken. Want als je er niet over praat, dan weten ze het niet.

Van welke technieken heb je met name gebruik gemaakt?

Ik maak altijd gebruik van de cirkeltechniek. Je tekent een binnen- en een buitencirkel. In de binnencirkel laat je het kind beschrijven wat er allemaal goed gaat. In de buitencirkel komt te staan wat het kind graag zou willen veranderen, wat zou hij anders willen? Dat maakt het heel concreet en het kind ziet dat er al heel veel wel goed gaat. En er komen een aantal dingen in de buitencirkel. Vervolgens laat je het kind kiezen waar hij het eerste aan wil werken. Natuurlijk stuur je daar wel een beetje in, want kinderen kunnen ook zeggen dat ze graag de beste voetballer van de wereld willen worden. Daar kun je natuurlijk niks mee. Die cirkeltechniek helpt mij wel in het gesprek.

Ook observeer ik altijd in de klas. Ik schrijf dan alleen maar op wat goed gaat. Daarna vertel ik aan het kind wat ik allemaal gezien heb aan goede dingen. Het mooie is dan dat de toon daardoor gezet wordt voor een positieve relatie. Kinderen met gedragsproblemen hebben vaak alleen maar gesprekken over wat niet goed gaat, met de leerkracht, IB'er, directeur, wie dan ook. Dan hebben wij het alleen maar over goede dingen en daar zijn die kinderen vaak wel verbaasd over. De observatie is de ingang, het bespreken van positief gedrag. Bijvoorbeeld: ik zag jou de klas in komen, je maakte even een praatje en ging toen rustig zitten en pakte een leesboek. Je bespreekt dus heel concreet het gedrag dat verwacht wordt van een kind. Over de wondervraag heb ik even moeten doen. Het voelde een beetje raar. We oefenden het eerst met elkaar als cursisten en daarna ben ik het gaan uitproberen. En ik kreeg gewoon een antwoord! Ik was heel verbaasd om te constateren dat het werkt.

De favoriete technieken van Anja Donkers zijn:

- *De cirkeltechniek*
- *De observatie in de klas*
- *De schaalvraag*
- *De wondervraag*
- *Het kind zelf de doelen laten bedenken*

Hoe bepaalde je welke technieken je zou gebruiken? Keek je hierbij naar het doel, het type kind, de leeftijd of naar iets anders?

De technieken kunnen altijd toegepast worden. De wondervraag gebruik ik de ene keer wel en de andere keer niet. Ik kijk dan toch wel een beetje naar het kind. De andere technieken gebruik ik altijd. De vragen die ik stel hebben te maken met wat ik al gehoord heb van de leerkracht. In het gesprek wil ik tot een doelformulering komen. De schaalvraag is daarbij heel belangrijk.

Denk je dat er bepaalde technieken zijn die vooral bruikbaar zijn voor het jonge of juist het oudere kind? Zo ja, zou je een paar voorbeelden kunnen geven?

Het zijn met name het soort vragen die je stelt die leeftijdsgebonden zijn. Daar stem je op af bij de leeftijd. Wat betreft de technieken: die kun je bij elke leeftijd toepassen. Neem bijvoorbeeld de schaalvraag. Die geef je anders vorm, maar het blijft een schaalvraag.

Denk je dat er een vakgebied (binnen de RT) is waarbij oplossingsgericht werken bij uitstek geschikt voor is?

Ik denk dat het voor alle vakgebieden heel geschikt is. In het ene vakgebied kun je meer bereiken dan in het andere. Je kunt ook stukjes van oplossingsgericht werken toepassen. Voorheen had ik moeite met gedragsproblematiek. Dan had ik vooral gesprekje met die leerlingen. Die vonden het leuk om bij mij te komen, ze hadden iemand om een relatie mee op te bouwen, maar daar loste ik het probleem in de klas echt niet mee op. Hoe ik me ook in de problematiek verdiepte, ik vond nooit houvast. Het oplossingsgericht werken heeft mij die houvast gegeven. Het is voor mij echt een toegevoegde waarde om meer met gedragsproblemen te kunnen doen. Ik zie hoe een andere manier van praten en kijken heel veel effect heeft.

Maar het kan natuurlijk ook toegepast worden bij het rekenen, lezen, eigenlijk bij ieder ander vakgebied.

Hoe zou je oplossingsgericht werken toe kunnen passen als je werkt met een groepje kinderen in plaats van met een individueel kind?

Ook in een groepje kun je het prima toepassen, alleen doe je er dan wat minder aspecten van. Je kunt wel direct met elkaar bespreken wat ze willen bereiken. Soms blijft het daarbij en soms kun je het nog een stukje uitbreiden. Probeer je niet tegen te laten houden door een groepje, kijk naar wat er wel kan! Dat vind ik weer het mooie van oplossingsgericht werken: kijk naar wat er wel kan.

Het voordeel van een groep is dat je met elkaar kunt uitwisselen. Als ze bijvoorbeeld ergens tegenaan lopen, kan heel goed besproken worden hoe een ander dat doet. Kinderen hebben vaak zulke goede oplossingen. Het werkt zeker zo goed als kinderen aan elkaar oplossingen geven, in plaats van jijzelf.

Denk je dat een kind bepaalde eigenschappen moet bezitten om het oplossingsgerichte werken succesvol te laten zijn? Zo ja, welke eigenschappen?

Ik denk dan meer aan eigenschappen die het oplossingsgerichte werken makkelijker maken. Als een kind na kan denken over zijn eigen gedrag, als een kind verbaal wat sterker is, dan gaat het wat makkelijker. Maar dat wil niet zeggen dat het anders onmogelijk is. Je kunt van te voren niet altijd zeggen of een kind die eigenschappen heeft of niet, want je wakkert het ook wel aan. Het verschil is dat je bij het ene kind verder komt dan bij het andere kind. Elke begeleiding ziet er anders uit. Dan kom ik weer terug bij wat ik eerder zei: er zijn altijd aspecten van oplossingsgericht werken die je er wel in kunt stoppen. Dan houd je het wat kleiner.

Denk je dat een RT'er bepaalde eigenschappen moet bezitten om oplossingsgericht te kunnen werken? Zo ja, welke eigenschappen?

In eerste instantie moet je vooral letten op je houding. Oplossingsgericht werken vraagt echt om een open houding. Je moet er vertrouwen in hebben dat de ander het weet. Je moet niet gaan kijken wat er allemaal in de kast staat aan remediërende methodes. Je gaat niet vertellen wat je zelf allemaal weet, dat is niet zo interessant. Het gaat om die ander. Dat is heel anders dan wanneer je de rol hebt van adviseur, wanneer er juist van je wordt gevraagd: vertel maar, wat zou jij doen. Nu moet je juist je mond houden en alleen maar vragen stellen. Niet de antwoorden horen die je wil horen, maar echt luisteren. Ook moet je op een andere manier kijken. Niet alleen

kijken naar de problemen en naar wat er allemaal niet goed gaat, kijk ook eens naar wat wel lukt, wat wel goed gaat. Dat is een bepaalde basishouding die heel belangrijk is, een voorwaarde. Die is te ontwikkelen. Wel denk ik dat het bij de een beter past dan bij de ander.

Toch is het voor iedereen goed om het eens uit te proberen. Je gaat anders kijken naar kinderen, je praat er over, dat kan al een hele verandering zijn. Het moet eigenlijk in de opleiding voor leerkracht en RT'er komen.

Eigenschappen van de oplossingsgerichte RT'er:

- *Een open houding*
- *Kunnen luisteren*
- *De ander als jouw gelijke kunnen zien*
- *Af kunnen wijken van hoe je het altijd doet*
- *Kunnen kijken naar de sterke kanten van de ander (wat gaat er goed)*
- *Respect tonen*
- *Feedback kunnen geven*

Heb je ook wel eens ervaren dat oplossingsgericht werken niet werkte?

Ik heb wel eens gehad dat het niet het effect had dat ik graag had gewild. Dat wil niet zeggen dat er geen stapje gezet werd, maar het was onvoldoende. Ik heb bijvoorbeeld wel eens een kind begeleid waarbij de problematiek te groot was. Dat kind had meer nodig, dat werd duidelijk na de begeleiding. Toch ben ik tevreden dat we het wel geprobeerd hebben. Het is goed om daarna een volgende stap te nemen.

Heb je enig idee welke factoren er mee speelden waardoor het niet werkte?

Anders gesteld: zijn er factoren die invloed hebben op het wel of niet slagen van deze aanpak?

Als het probleem te complex is, zoals bij het eerdere voorbeeld. Dat wil niet zeggen dat je oplossingsgericht werken niet kunt toepassen. Je moet kleinere stappen nemen en bekijken wat het kind nog meer nodig heeft. Dat kunnen medicijnen zijn of een andere plek binnen de school. Er moet gekeken worden naar de behoeften van het kind. Hierbij kan de intelligentie ook een rol spelen. Kinderen met een laag intelligentieniveau zijn verbaal minder sterk. Daarnaast is het voor hen vaak moeilijker om sociale situaties te begrijpen en hier mee om te gaan. Een SoVa-training kan dan helpen, al is dat vaak kortstondig. Toch kun je ook deze kinderen

zelf oplossingen laten bedenken. Dan is het verbaal wat minder, maar moet je meer doen met plaatjes en vooral met doen. Je bent meer bezig met het stellen van de juiste vragen dan met de technieken.

Hetzelfde geldt voor een reken- of leesprobleem. Het gaat niet vanzelf beter na oplossingsgericht werken. De motivatie en houding zal wel verbeteren, maar het wil niet zeggen dat het rekenprobleem over gaat. Daarnaast is natuurlijk veel meer nodig, op didactisch gebied.

De betrokkenheid vanuit de school is een hele belangrijke factor. Als begeleider ben je er maar eens in de week of twee weken, dus je bent afhankelijk van de betrokkenheid van de leerkracht, intern begeleider, directie. Die moeten het proces mede begeleiden. Hoe breder het gedragen wordt, hoe beter het is.

Je hebt een cursus ontwikkeld over oplossingsgericht werken binnen de RT.

Was hier expliciet vraag naar? Is dat nog steeds zo?

We hadden met een groepje (van Eduniek) de opleiding gevolgd en daar gingen we natuurlijk ook iets mee doen. Toen hebben we met dat groepje bedacht wat voor cursus we zouden kunnen ontwikkelen en voor welke doelgroep. Omdat ik zelf uit het onderwijs kom en het RT netwerk begeleid, zag ik direct mogelijkheid voor RT'ers. Die krijgen namelijk vooral te maken met zorgleerlingen. Ik had het idee dat oplossingsgericht werken juist voor de RT'ers een goed handvat zou zijn. Ik dacht ook: als ik toen (als RT'er) wist wat ik nu weet, dan had ik veel meer kunnen doen, dan had ik er veel meer uit kunnen halen. Of er nog steeds veel vraag naar is, weet ik eigenlijk niet. Wel denk ik dat oplossingsgericht werken een steeds breder draagvlak heeft, vooral in het onderwijs.

Wat was/is het doel van je cursus?

Ik wilde de cursisten kennis laten maken met oplossingsgericht werken. Ze laten ervaren wat het met hen zelf deed. Het was een hele praktische cursus. De cursisten moesten er direct mee aan de slag kunnen. De technieken van oplossingsgericht werken vormden eigenlijk maar een heel klein onderdeel. Het ging vooral om de houding, de manier van kijken en praten.

Kun je vertellen hoe de (oud-)cursisten oplossingsgericht werken toepassen in de praktijk?

Ik kan geen concrete voorbeelden noemen. Ik hoor natuurlijk wel eens wat in het RT netwerk en de verhalen zijn altijd enthousiast. Dat is leuk. In hoeverre ze zich hebben verder ontwikkeld of er mee door zijn gegaan kan ik niet zeggen.

Heb je het idee dat oplossingsgericht werken steeds meer toegepast gaat worden in de toekomst? Kan je uitleggen waarom?

Ik denk het wel. In de hulpverlening is het volgens mij niet meer weg te denken. Cliënten zijn mondiger geworden en daar past deze aanpak goed bij. In een aantal instellingen is het al aardig ingevoerd. Er zijn vaak minder sessies nodig met een goed effect. Het is in die zin dus ook kostenbesparend. Daarnaast hoeft het probleem niet helemaal geanalyseerd te worden. In het onderwijs zie je dat probleemoplossing vaak heel medisch gericht is: wat is het probleem? Wanneer is het precies begonnen? Dat zou toch wel een beetje anders kunnen. In plaats van voortdurend in te gaan op hoe lang het probleem al speelt en hoe vaak het voorkomt, kan er beter worden gekeken naar de momenten dat het beter gaat en hoe dat komt.. Ik denk dat oplossingsgericht werken past in het huidige tijdsbeeld. Mensen worden mondiger en een coachende aanpak past daarbij. Vooral in het onderwijs.

Zie je raakvlakken met de huidige veranderingen en vernieuwingen binnen het onderwijs, zoals handelingsgericht werken?

Ja, daar past het helemaal bij. Ook bij project afstemming is die benadering heel belangrijk. Alle instanties rondom het kind, de ouders, de leerkracht, wordt gevraagd wat ze graag zouden willen zien; wanneer zouden ze tevreden zijn? Er wordt gekeken vanuit onderwijsbehoeften; wat heeft dit kind nodig? Wat zou u kunnen betekenen in de begeleiding van dit kind, wat zou u kunnen doen? Daar past oplossingsgericht werken heel goed bij.

Bijlage 6 – Observaties van de RT'ers

RT'er 1

Deze RT'er heeft veel ervaring. Ze is jarenlang werkzaam in het onderwijs en heeft verschillende functies gehad. Ze vindt de functie van RT'er erg leuk en blijft zich professionaliseren door cursussen te volgen.

De wijk

De RT'er werkt op een school in de wijk Kanaleneiland, Utrecht. De wijk is gebouwd in de jaren zestig, als onderdeel van de grootschalige uitbreiding van de stad- en gemeente Utrecht in die tijd. Het is een typische naoorlogse wijk met veel eentonige semi-hoogbouw, rechte straten en veel groen. Kanaleneiland wordt tegenwoordig beschouwd als probleemwijk en is als zodanig opgenomen in de lijst van probleemwijken van oud-minister Van Der Laan. De samenstelling van de bevolking is bijzonder te noemen: 76% van de bevolking is van niet-Nederlandse afkomst (46 nationaliteiten), de werkloosheid is er hoog, de gezondheidstoestand gemiddeld aan de slechte kant en de criminaliteit is er hoog.¹

De school

De school heeft een groot plein, waar de verschillende gebouwen van de school aan grenzen. Als ik aankom, even voor half 9, zijn er al veel kinderen en ouders op het schoolplein. Er wordt gekletst en gespeeld. Er hangt een goede sfeer. Ik zie inderdaad maar enkele kinderen van Nederlandse afkomst.

Als ik aan wat meisjes vraag waar de ingang van de school is, brengen ze me er meteen naartoe. Ik bedank ze en ze lachen een beetje verlegen naar me.

De leerkrachten staan of zitten koffie te drinken. Ik word meteen opgevangen, de RT'er wordt geroepen en er wordt koffie aangeboden. De sfeer is ook in de school goed. Iedereen is vriendelijk en kletst met elkaar. Er hangen werkjes van kinderen en er is een hoek gecreëerd met het thema lente.

Als de bel gaat, komen de kinderen naar binnen. Rustig loopt iedereen naar zijn klaslokaal. Als ik samen met de RT'er naar de haar werkplek loop, valt me op dat ze veel aandacht heeft voor de kinderen en de ouders. Ze zegt iedereen gedag en

¹ Bron: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Kanaleneiland>

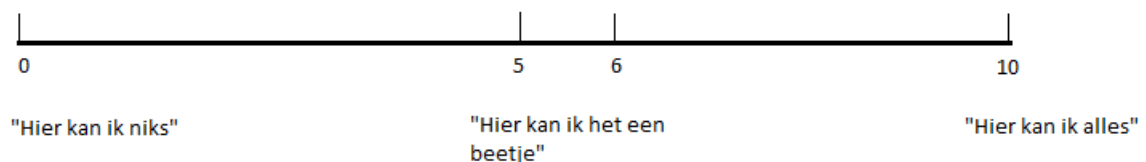
maakt hier en daar een praatje. Ik zie dat ze gerespecteerd wordt.

Observatie

Ik kies één sessie uit voor de beschrijving.

De leerling is een meisje van Turkse afkomst uit groep 2. Zij krijgt RT om haar spreekvaardigheid in korte zinnen te verbeteren. Als de RT'er en de leerling binnenkomen, kletsen we eerst een beetje. Ik vertel wat ik kom doen en ik vraag aan de leerling wat ze gaat oefenen. Ze vertelt het me in redelijk goede zinnen.

De RT'er komt terug op het afgesproken doel: goede zinnen maken. Ze bespreken dit aan de hand van de schaalvraag. De RT'er herhaalt de betekenis van de getallen: "Wat betekent de 0 ook alweer? En de 10?". De leerling benoemt de getallen en de RT'er bevestigt dat ze het goed heeft onthouden. Hierna stelt ze de vraag waar de leerling nu zit. Het meisje vindt dat ze op de helft zit, want ze kan het nu een beetje.

Het is te merken dat leerling gewend is aan de manier van werken.

De RT'er vraagt aan de leerling waar ze vandaag wil komen. De leerling geeft aan dat ze op de 6 wil komen, één stapje vooruit. Vervolgens vraagt de RT'er aan haar hoe ze dat wil doen. Hoe lang moet de zin dan worden? Op deze manier spreekt ze met het kind het doel van de sessie af. De leerling zegt dat ze zinnen van 6 woorden wil kunnen maken. De RT'er zegt dat ze dat een goed idee vindt. Ze gaat naast het kind zitten en vraagt of ze goed zit.

De RT'er maakt gebruik van de methode 'Picto'. Hierbij worden vaststaande pictogrammen gebruikt die achter elkaar worden gezet. Door de pictogrammen te benoemen, maakt het kind een zin.

De RT'er vraagt aan de leerling waar ze mee wil beginnen: met de korte zinnen of meteen met de lange zinnen? Ze kiest voor de lange zinnen.

Samen herhalen ze de betekenis van het vierkantje. Dit is vrij essentieel, aangezien het meerdere betekenissen kan hebben, namelijk een lidwoord of een voorzetsel.

Hierna beginnen ze met de zinnen. De leerling vindt het duidelijk erg leuk om te

oefenen. Het lukt haar om zinnen van 8 woorden te maken.

De RT'er stimuleert haar, moedigt aan, geeft complimenten en verbetert zonder een oordeel te vellen. Als het kind een woord verkeerd zegt, noemt de RT'er het juiste woord. Het kind herhaalt het juiste woord en gaat daarna uit zichzelf verder.

Na een aantal zinnen vraagt de RT'er aan de leerling hoe ze het vindt gaan. De leerling geeft aan dat ze de vierkantjes toch nog moeilijk vindt. De RT'er beaamt dat dit lastig is, doordat de vierkantjes verschillende woorden kunnen betekenen.

Vervolgens vraagt ze aan de leerling hoe ze het makkelijker zouden kunnen maken.

Hoe kan ze bij voorbeeld onthouden dat het vierkantje in die zin 'de' betekent? De

leerling stelt voor om het alle vierkantjes die 'de' betekenen blauw te kleuren. De

RT'er zegt dat ze het een goed idee vindt. Ze vraagt ze dat meteen in alle zinnen wil doen of zin voor zin. De leerling wil het graag per zin doen. De RT'er leest de zin op, terwijl de leerling de vierkantjes kleurt. Na de eerste zin vraagt de RT'er of dit genoeg helpt. De leerling bevestigt dit.

Nadat alle zinnen zijn gedaan, benadrukt de RT'er dat de leerling zelf voor een oplossing heeft gezorgd. Het meisje straalt en zegt dat ze het ook aan haar vader gaat leren. Ze zegt: "Als papa naar de dokter moet, moet hij ook goede zinnen in het Nederlands kunnen maken." De RT'er vraagt hoe ze dat zou willen doen. Het meisje vertelt dat ze de papieren met de picto's mee naar huis zal nemen. Dan zal ze eerst in het Turks uitleggen wat de plaatjes betekenen, "anders snapt hij het niet." Daarna kan ze het in het Nederlands uitleggen.

De RT'er sluit af door samen te vatten wat ze hebben gedaan en komt terug op de doelstelling. Ze vraagt aan de leerling of ze inderdaad een stapje vooruit is gekomen. Stralend antwoordt het kind dat het gelukt is: ze zit op de 6! Hierna kijken ze vooruit naar de volgende keer en brengt de RT'er haar terug naar de klas.

Het kind snapt heel goed waarom het belangrijk is dat ze zinnen leert maken. Het is zo belangrijk dat ze het zelfs aan haar vader wil leren! Ik vond het heel bijzonder dat ze met deze opmerking kwam. Een beter voorbeeld van een goede werkhouding kon ik niet krijgen. Er was in hoge mate sprake van motivatie, betrokkenheid, zelfvertrouwen en zelfstandigheid.

In de houding van de RT'er vielen mij de volgende zaken op. Ze benadert het kind zeer positief en laat het kind succes ervaren. Ze stelt zich geduldig op, is duidelijk en herhaalt veel, zonder dat het langdradig wordt. Ze laat het kind in haar waarde en

betreft haar bij de RT. Ze laat haar zelf beslissingen nemen en zoeken naar oplossingen. Ze luistert goed. Ze geeft complimenten die vooral gericht zijn op de houding van het kind. In de gespreksvoering is ze op het kind gericht. Er is een goede relatie tussen hen. Het kind voelt zich duidelijk op haar gemak en voelt zich serieus genomen.

RT'er 2

Deze RT'er is erg enthousiast. Ze heeft een open houding en vindt het leuk om nieuwe dingen uit te proberen. Ze geeft aan dat ze zich graag meer zou willen verdiepen in oplossingsgericht werken.

De wijk

Deze RT'er werkt op een school in de Utrechtse wijk Overvecht, een typische naoorlogse hoogbouwwijk. Overvecht is een wijk die vaak wordt omschreven als een grootschalige, multiculturele flatwijk. Overvecht als geheel huisvest voor 50,2% een allochtone bevolking (2007). De wijk kampt met relatief veel werkloosheid, armoede, en gezondheidsproblemen, alsmede criminaliteit en gezinnen afhankelijk van bijstand en andere sociale uitkeringen. Overvecht heeft sinds het begin van de 21e eeuw te maken met toenemende achterstand en kan wedijveren om de eerste plaats met Kanaleneiland. Welzijnsorganisaties hebben begin 2007 aan de alarmbel getrokken over dat steeds meer kinderen tussen de acht en twaalf jaar, vooral van Marokkaanse afkomst, moeilijk aanspreekbaar zijn en veel overlast veroorzaken. Daarnaast vormt criminaliteit onder de oudere jeugd een probleem, zoals drugshandel, verscheidene soorten inbraken en andere vormen van grotere criminaliteit.²

De school

De school staat in een rustige straat in de wijk. Als ik aankom, is de kleine pauze net afgelopen. De kinderen staan per klas in de rij bij de voordeur. De pleinwacht laat de kinderen per groep naar binnen gaan. Ik loop er achteraan en kom al meteen de RT'er tegen. Ze neemt me mee naar de lerarenkamer waar we een kopje koffie drinken. We praten over RT en oplossingsgericht werken. Af en toe komt er iemand

² Bron: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Overvecht_\(wijk\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Overvecht_(wijk))

binnenlopen. Iedereen is vriendelijk en belangstellend.

Er zitten ruim 275 kinderen op de school, verdeeld over 13 groepen. Ook op deze school zitten overwegend kinderen met een niet-Nederlandse afkomst.

De RT'er heeft haar eigen ruimte. Er passen precies een tafel, stoelen en twee computers in.

Observatie

De RT'er geeft aan dat ze zich graag meer zou willen verdiepen in oplossingsgericht werken. Ze probeert gebruik te maken van oplossingsgerichte technieken, maar zou het, net als ik, fijn vinden om te zien hoe anderen het aanpakken. We spreken af om dit tijdens de eerstvolgende bijeenkomst van het RT netwerk te bespreken.

In de eerste groep zitten vier kinderen uit groep 3, voor technisch lezen. De RT'er vraagt aan ze hoe het lezen in de klas de afgelopen week ging. Wat ging er goed? Waar was je trots op?

Hierna introduceert ze de schaalvraag. Voor deze groep kinderen is het nieuw. Op een vel papier trekt ze 4 lijnen en zet de 0 en de 10 erbij. Ze vraagt: "Hoe goed vind jij zelf dat je kunt lezen?" Ze geeft het papier aan het eerste kind en vraagt haar om een streepje te zetten en te verwoorden waarom ze het streepje juist op die plek zet. Hierna mogen de andere kinderen hetzelfde doen. Twee kinderen lijken het aardig in te kunnen schatten. De twee andere kinderen lijken zichzelf erg hoog in te schatten. Na de schaalvraag starten ze met lezen. Ze hebben allemaal hun boekje van Veilig Leren Lezen mee genomen. Om de beurt lezen de kinderen twee regels. Na twee bladzijden stoppen ze met dit onderdeel. De RT'er pakt *het Kwaliteitspel*³ erbij. Ze geeft ieder kind een kaartje met een compliment erop, bijvoorbeeld 'volhouden' en 'organiseren'. Ze legt uit waarom ze vindt dat het kind juist dit kaartje verdient en refereert hierbij aan de houding tijdens het lezen.

Hierna komt ze terug op de schaalvraag: "Klopte het wat je dacht?" Een kind vindt dat ze zichzelf te laag had ingeschat. De rest is tevreden.

De kinderen worden wat onrustig, dus besluit de RT'er om tussendoor het spel 'Letters ballen' te spelen. We lopen naar de gang waar ze vier kaartjes met klanken (o.a. b, d) tegen de muur zet. Om de beurt mogen de kinderen de bal naar de

³ Voor meer informatie:

http://www.kwaliteitspel.nl/index.php?option=com_content&task=view&id=10&Itemid=19

kaartjes rollen en de klank noemen die op het kaartje staat. Na de beweging, sluit de RT'er de sessie af met het voor- en nalezen van rijtjes woorden.

Nu komen er twee kinderen uit groep 4. In verband met de hoeveelheid tekst, vertel ik alleen over de jongen waarbij de RT gericht is op gedrag, schrijven en spelling. De RT'er heeft samen met hem doelen gesteld. Ze vraagt of hij ze nog weet. Hij weet het nog: op zijn plek blijven zitten, het werk mooi en goed maken en goed luisteren naar de juf. De afspraken zijn op papier gezet en ondertekend door de leerling en de RT'er. Ze haalt de schaalvraag erbij en vraagt aan hem waar hij zat, waar hij wilde komen en waar hij nu zit. De leerling is op het moment vooral trots op het schrijven, dat gaat veel beter. Hij vindt dat hij met schrijven al bijna op het punt is dat hij als einddoel had bedacht. De RT'er bevestigt dat het schrijven inderdaad heel goed gaat. Ze vertelt dat ze een gesprekje heeft gehad met de juf en dat zij ook ziet dat hij beter zijn best doet. Ze zegt: "Zie je zelf ook dat het heel goed gaat met jou?". De leerling trekt zijn schouders op, lacht een beetje en zegt dat het blijven zitten op zijn plek nog niet zo goed gaat.

De RT'er snijdt het onderwerp spelling aan. "Hoe wil je je spelling verbeteren?"

De leerling wil dat doen door de hele dag achter de computer woordjes te typen. De RT'er beaamt dat dit vast goed zou zijn, maar dat het jammer genoeg niet kan. Ze vraagt: "bedoel je eigenlijk dat je meer wil oefenen?"

De leerling gaat aan het werk in zijn schrijfschrift. Vandaag is de hoofdletter Q aan de beurt. De RT'er laat zien hoe hij de Q moet schrijven en benadrukt dat hij de rustig moet werken. Als de bladzijde af is, geeft ze hem complimenten over zijn werkhouding en de mooie letters. Als beloning mag hij nog even op de computer.

Ik vond het goed dat de RT'er ook in een groep aspecten van oplossingsgericht werken gebruikte. Ook al hadden de kinderen nog geen ervaring met de schaalvraag, het lukte toch aardig om hen na te laten denken over het lezen.

De houding van de jongen die onder andere RT kreeg voor gedrag, viel me op een positieve manier op. Hij hield van een grap, maar kon echt goed nadenken over zijn houding en gedrag in de klas. Ik vond hem gemotiveerd en betrokken bij de RT.

In de houding van de RT'er vielen mij de volgende zaken op. Ze benadert de kinderen positief en geeft ze complimenten. Ze laat ze zelf ook nadenken over wat er goed ging. Ze geeft complimenten die gericht zijn op de houding van de kinderen. Ook al heeft ze nog niet veel ervaring met de oplossingsgerichte werkwijze, ze probeert het wel uit. Ze is duidelijk en gaat over op een andere werkvorm als ze merkt dat de kinderen hun aandacht er niet meer bij kunnen houden.

De tweede leerling betreft ze bij het vaststellen van de doelen en afspraken. Ze benoemt wat goed gaat. Zijn niet-haalbare idee om de hele dag woordjes te typen op de computer, verwoordt ze positief: je bedoelt dus eigenlijk dat je meer wil oefenen? Ze beloont hem nadat hij goed heeft gewerkt.

Bijlage 7 – Complete logboek van Levy (uit Parnassys)

Datum: 03-09-09

Materialen: Boek: Weerwolvenfeest

Evaluatie: Besproken wat de verwachtingen zijn, wat hij wil leren en bereiken. Levy wil over 2 maanden een AVI niveau omhoog zijn gegaan. Vervolgens is er een boek gekozen. We hebben het boek bekeken en besproken wat we verwachten van het verhaal. 4 bladzijden gelezen. Daarna blz. 10 met stopwatch. Tijd: 1.12. Volgende keer tijd verbeteren!

Opmerkingen: Vragen naar lijst met moeilijke woorden, opnieuw blz. 10 lezen met stopwatch. Tijd verbeterd? Levy mag thuis of in de klas oefenen voor lezen.

Datum: 10-09-09

Materialen: Boek: Weerwolvenfeest, moeilijke woorden lijst

Evaluatie: blz. 10 gelezen in 1.02

Levy heeft vooral moeite met langere woorden. Zegt af en toe andere woorden dan er staan. Wil vooral snel lezen. Gaan nu aandacht besteden aan precies lezen en proberen te letten op de toon.

Opmerkingen: blz. 24 met stopwatch (57 sec)

Start periode 1

Datum: 01-10-09 geen RT ivm bioscoop

Datum: 08-10-09

Materialen: Boek: Weerwolvenfeest, boek + luisterCD (Zoeklicht dyslexie serie).

Evaluatie: samen doel gesteld: letten op leestekens. Dit gaat Levy doen door de tekst van te voren vluchtig door te kijken om te zien welke leestekens er staan. Meteen uitgetoet. Levy las nu mooi op toon. Leest kleine fouten, maar verbetert zichzelf. Gaf aan dat hij voorheen te weinig las thuis, maar dat hij dat nu wel doet, half uur per dag. Gefeliciteerd en gezegd dat hij waarschijnlijk hard vooruit gaat als hij blijft oefenen. Is gemotiveerd, prima!

Datum: 15-10-09

Materialen: Boek: Weerwolvenfeest, boek + luisterCD (Zoeklicht dyslexie serie).

Evaluatie: Levy heeft een flink stuk hardop gelezen. Hij ging nu te gehaast, lette minder op de leestekens Als hij rust neemt, gaat het zoveel beter! Ook belangrijk om thuis iedere dag even te lezen.

Luc Koning: wisselrijtjes met 1 lettergrepige MKM woorden eind b/d. Ging beter nadat we dezelfde rijen herhaalden.

Tot slot hebben we het doel vastgesteld: AVI M6 halen!

Opm: ook oefenen met leestrainer.

Datum: 29-10-09 geen RT ivm zieke Noor

Datum: 05-11-09

Materialen: Boek: Weerwolvenfeest

Evaluatie: Levy heeft een flink stuk hardop gelezen. Hij las veel rustiger en preciezer. Even aandacht besteed aan leestekens. Hij leest mooi op toon.

Opm: Volgende week gaan we een tussentoets doen van Leestrainer.

Datum: 12-11-09

Materialen: leestrainer: cito leestempo oefenen

Evaluatie: tempo moet nog iets omhoog

Datum: 26-11-09

Materialen: AVI toets, leesbladen Luc Koning

Evaluatie: AVI M6B alvast een keer gedaan. Levy leest nog net iets te traag. Wel leest hij nauwkeurig. Nu moeilijke woorden oefenen met leesbladen Luc Koning. Starten met woorden als 'zoëven'.

Datum: 03-12-09

Materialen: leesblad Luc Koning 'zoëven', Boek: Weerwolvenfeest

Evaluatie: woorden met trema geoefend. Daarna gelezen uit het boek. Levy is gemotiveerd en gaat vooruit. Hij heeft meer rust en ademt rustig. Volgende week nog een keer de woorden met trema, daarna door met woorden op -isch.

Datum: 10-12-09 geen RT ivm invallen voor Annet

Datum: 17-12-09 geen RT ivm kerstviering

Datum: 07-01-10

Materialen: leesblad Luc Koning 'zoëven' , Boek: Weerwolvenfeest

Evaluatie: Levy had weinig geoefend in de vakantie. Vandaar dat we een week langer doorgaan met woorden met een trema. Daarna dus door met –isch. 2 hoofdstukken gelezen uit het boek. Levy moest weer even inkomen, ging soms te gehaast. Tot slot op leestrainer.nl een tekst uitgeprint om nog een keer te oefenen voor AVI.

Datum: 12-01-10 geen RT ivm toetsen LVS

Evaluatie periode 1 - 01-09-2009 - 22-01-2010

Het doel is deels bereikt. Levy is een AVI niveau omhoog gegaan en beheerst E5. Hij mag oefenen in M6. Zijn motivatie is verbeterd, maar het blijft belangrijk om hem te stimuleren en samen met hem doelen te stellen. Het vloeiend lezen wordt minder naarmate de woorden in de tekst langer worden. Levy wordt dan onzeker en gaat hikkelen.

We willen de RT graag voortzetten.

Periode 2.

Doel: langere woorden vlotter kunnen lezen, (in overleg met Levy), lezen met intonatie

Materiaal: leesboek, leesbladen Luc Koning

Datum: 16-02-10

Evaluatie: We hebben eerst besproken waar we deze periode aan gaan werken. Hierna heeft Levy een stuk gelezen uit Dolfje Weerwolfje. Het was weer even inkomen. Levy verbetert zichzelf, hij heeft over het algemeen door wanneer hij een fout leest. Vervolgens heeft hij zelf een nieuw blad van Luc Koning uitgekozen. Hij koos voor woorden die eindigen op -tie. We hebben het blad samen doorgenomen om zeker te weten dat Levy de woorden goed uitspreekt. Ook hebben we de betekenis besproken, aangezien niet alle woorden bekend zijn bij hem.

Samen gemaakte afspraak: Levy oefent 3 a 4 keer per week. 2 keer leest hij in een boek en 2 keer oefent hij met de woordenbladen. Dit doe hij voordat hij gaat slapen.

Datum: 02-03-10

Evaluatie: We hebben eerst het woordenblad doorgenomen. Levy twijfelt soms aan zichzelf. Als hij thuis oefent (zie afspraak!), zal het beter gaan en zal het twijfelen minder worden.

Daarna heeft Levy hardop gelezen uit zijn boek. Weer aandacht besteed aan rust nemen na een punt, intonatie. Dit ging na een tijdje beter.

Evt. opm.: boek is uit, Levy zoekt zelf een nieuw boek uit op M6/E6 niveau. woordenboek meenemen voor betekenis woorden van het woordenblad.

Datum: 09-03-10

Materialen: woorden op -tie

Evaluatie: Levy had goed geoefend. Het was te merken: de woorden kwamen er heel soepel uit! Ook het lezen van de woorden in de tekst ging goed. Nieuw blad uitgekozen: woorden op -lijk.

Evt. opm.: volgende week weer lezen uit leesboek

Datum: 16-03-10

Materialen: woorden op -lijk, nieuw boek: De Kameleon heeft succes

Evaluatie: Levy las de woorden achter elkaar goed en vloeiend op. Meteen door met een nieuw woordenblad dus: nu woorden op -ig. Hij deed er 1.42 om ze hardop te lezen. Kijken hoe dit volgende week gaat. Begonnen in het nieuwe boek (niveau E6). Langere zinnen en moeilijke woorden. Levy vindt het goed: een uitdaging. Prima. Gaat erg goed vooruit.

Datum: 23-03-10

Materialen: woorden op -ig, boek

Evaluatie: Levy leest de woorden 52 seconde. Af en toe hapert hij, maar de meeste woorden komen er vloeiend uit. Voor volgende week heeft hij een herhalingsblad van Luc Koning gekregen en oefent hij nog wel het verhaal met woorden op -ig.

Tijdens het lezen van het boek, ging Levy ineens weer erg haperen. Ik heb het idee dat dit komt door het lettertype. Hij gaat thuis in zijn eigen boeken van de Kameleon kijken of de letters daarin beter leesbaar zijn. Zo ja, dan neemt hij dit boek mee naar school.

Datum: 30-03-10

Materialen: woordenlijst door elkaar, AVI M6

Evaluatie: Levy was zijn spullen vergeten... Daarom eerst AVI M6 kaart gelezen om te zien of hij vooruit is gegaan. Levy doet er 6 seconde te lang over, maar maakt 6 fouten (mag er 9 maken). Er is wel een vooruitgang te horen in de langere, moeilijke woorden. Die komen er vrij soepel uit. Hij maakt vergissingen in kleine woorden (verandert de in het....)

Hij deed 1.06 over het lezen van de woorden.

Volgende keer: Levy neemt boek van thuis mee. Oefent het woordenblad helemaal

Oefent ook 1 keer in de klas met Sylvan en oefent 2 a 3 keer thuis (in overleg met moeder)

Datum: 06-04-10 geen RT ivm studiedag

Datum: 13-04-10

Materialen: woordenlijst door elkaar, Kameleon vindt de schat

Evaluatie: Levy las in 0.43 de woorden die hij geoefend had. De volgende keer doen we alle woorden.

Hij heeft een boek van thuis meegenomen met goede letters. Hij las erg mooi op toon en lette goed op de leestekens. Wel maakte hij veel vergissingen in de 'kleine' woorden. Ik heb een stuk voorgelezen waarbij ik expres fouten maakte. Levy moest me verbeteren. Daarna las Levy zelf en hield ik bij hoeveel foutjes hij maakte in de kleine woorden. Een paar maar. Hij lette er nu extra op.

Afspreken met Suzanne dat hij op vrijdag tijd krijgt om te oefenen met Sylvan (met de stopwatch)

Datum: 20-04-10 geen RT ivm workshops themamiddag

Datum: 27-04-10

Materiaal: woordenblad 33, boek, stopwatch

Evaluatie: Levy las de woorden in 1.02. Hij ging vlot en grotendeels goed. Bij het verhaal op de achterkant ging hij in eerste instantie te snel. Toen ik hem daarop wees, las hij rustiger en ging het een stuk beter.

Nieuw blad met woorden op 's.

Bij het lezen uit het boek ging Levy letten op het goed lezen van korte woorden en op de interpunctie.

Hij lette hier inderdaad op. Opvallend is dat Levy de langere en ingewikkelde woorden probleemloos voorleest...

Bijlage 8 – Complete vragenlijst leerkrachten

Hoe reageerde het kind op de RT? Had het kind er zin in of juist niet? Keek het er tegenop? Vertelde het kind er in de klas over?

Leerkracht 1: In de klas heeft Levy dit afgelopen half jaar meer interesse in het lezen getoond. De RT heeft hij ooit vervelend gevonden, integendeel; hij vond het jammer als het een keer niet kon doorgaan. In de klas heeft hij niets verteld over wat hij tijdens de RT heeft gedaan.

Leerkracht 2: Marit vond het aan het begin, toen ik het vertelde, een beetje spannend. Volgens mij is dat het onzekere en niet weten wat er precies gaat gebeuren. Na de eerste keer mee te zijn geweest met jou heb ik haar gevraagd wat ze had gedaan. Ze was, en is nog steeds, heel enthousiast! Ook kan ik dat zien aan haar gezicht als ze terugkomt van 'jouw half uurtje' maar ook zeker als ze met jou meegaat. Ze vertelt alles tot in detail wat jullie doen en kijkt uit naar de volgende keer.

Leerkracht 3: Verena was steeds wel blij als ze RT kreeg en gaf aan dat ze er veel aan had. "Nu snap ik alles helemaal," zei ze wel eens, al bleek dat dan niet direct...

Leerkracht 4: Anne had altijd veel zin in de RT. Ze was er de dag zelf al volop mee bezig. Na de RT vertelde zij de afspraken die met Noor gemaakt waren.

Leerkracht 5: Cato had heeeeeeel erg veel zin om naar de RT te gaan. Elke donderdagochtend stond ze 's morgens vroeg al bij mij met haar wiebelkontje te dansen, om te zeggen dat ze vandaag weer naar juf Noor mocht! Wanneer ze 's morgens naar handvaardigheid mocht, dan mocht ze 's middags naar juf Noor. Regelmatig heeft ze gezegd dat donderdag echt haar lievelingsdag is! Wanneer ze juf Noor in de gang zag, dan zwaaide ze uitbundig. Iedereen in de klas mocht horen dat ze RT had en wat ze had gedaan. De RT was aan het eind van de dag en soms betekende dit, dat Cato niet mee kon doen aan een andere leuke les. Dit was totaal geen probleem voor haar. RT ging voor alles!

Leerkracht 6: Jip had veel zin in de RT. Ze leerde daar veel en ze begreep vaak daarna de stof wat beter. Af en toe mopperde ze wel een beetje omdat ze bang was dat ze haar andere werk niet af zou krijgen, door werkvermindering ging dat beter. Na een tijdje had ze ook steeds minder omdat ze de stof beter begreep en daardoor ook sneller haar werk af had.

Nathalie ging altijd vrolijk mee naar de RT, ze vond het fijn dat ze even met juf Noor kon kletsen en dat ze daar wat van leerde was natuurlijk mooi meegenomen.

Heb je veranderingen gezien? Zo ja, welke? Denk hierbij bijvoorbeeld aan de motivatie, de betrokkenheid, afhankelijkheid, het zelfvertrouwen, het resultaat.

Leerkracht 1: Er zijn aardig wat dingen veranderd bij Levy. Allereerst is zijn motivatie om beter te kunnen lezen toegenomen. Aan het doel dat hij tijdens de RT voor zichzelf heeft gesteld (een AVI-niveau omhoog) werkte hij ook duidelijk in de klas. Hij was in het begin van het jaar erg onzeker en durfde haast niks voor te lezen voor hele groep. Nu steekt hij vaker zijn vinger omhoog en geniet er zichtbaar van als hij een stukje goed heeft voorgelezen. Toch is hij nog wel eens onzeker, helemaal als een woord of stukje tekst lezen niet helemaal lukt. Aan het resultaat is ook goed te zien hoe Levy is vooruit gegaan: hij leest een stuk sneller en met minder fouten.

Leerkracht 2: Afgelopen week heb ik gemerkt dat zij aan rekenen helemaal niets heeft gedaan! Tot mijn verbazing. Haar schrift is, op 4 enkele sommetjes na, helemaal leeg. We zijn dan ook vanaf vorige week (19 april) begonnen in een nieuw schrift, dus dat valt op. Ik heb haar hier 2 keer op aangesproken en ze geeft aan dat ze het vergeten is. Raadsel?! Op vrijdag heb ik haar nogmaals bij me geroepen voor uitleg waarom ze niets heeft gedaan. Ze heeft niet echt een reden. Van mij moest ze het maken tijdens de tv, ook toen kwam er niets van terecht. Wéér bij me geroepen en erover gepraat. Er komt weinig zinnigs uit. Jammer dat de kopieermachine kapot was/is, anders was het huiswerk. Ben benieuwd voor aankomende week...

Leerkracht 3: Haar zelfvertrouwen is gegroeid. Bovendien kreeg ze in de RT-tijd stof af waar ze in haar eentje meer tijd voor nodig zou hebben en dat gaf haar een prettig gevoel. Qua resultaat (op de langere termijn) lijkt het echter weinig te hebben opgeleverd.

Leerkracht 4: Ik zag niet meteen resultaten tijdens de toetsen, maar tijdens de lessen begrijpend lezen, had ze meer zelfvertrouwen en snapte ze de strategieën beter.

Leerkracht 5: Ik heb vooral een grote verandering gezien op het gebied van motivatie: Cato vertelde mij voorheen regelmatig dat ze rekenen niet zo leuk vond. Vaak zuchtte ze wanneer het heel wat sommetjes waren. Om Cato gemotiveerd te houden verminderden we regelmatig het rekenwerk. Sinds de RT begon Cato met meer plezier aan het rekenwerk. Ze vond het minder erg wanneer het niet afkwam. Ze wist me te vertellen dat je van extra oefenen slim wordt. Zelfs in de pauze (of tijdens andere vrije momenten) wilde Cato soms sommetjes maken. Rekenwerk verminderen vond Cato nog altijd fijn, maar als we gingen kijken dan gebeurde het ook wel eens dat Cato toch de sommetjes gemaakt had die we eigenlijk geschrapt hadden. (Omdat ze zo leuk waren!) Cato is betrokken bij alle lessen, ook bij de (voor haar wat moeilijke) rekenlessen. Cato haar zelfvertrouwen is door de RT gegroeid. Hierdoor maakte ze met meer plezier de sommen!

Leerkracht 6: Ik heb bij Jip zeker veranderingen gezien met name haar zelfvertrouwen in gegroeid. Natuurlijk zijn ook haar resultaten beter geworden, maar ik denk dat het veel met elkaar te maken heeft gehad.

Ik heb bij Nathalie een verandering gezien in haar sociaal emotionele houding. Maar ook aan haar resultaten in de klas merkte je dat ze al eerder les had gehad.

Welke verandering was het meest zichtbaar/merkbaar? Wat zag of merkte je?

Leerkracht 1: Het mooiste om te zien was Levy's groei in motivatie en zelfvertrouwen in de loop van het jaar. Hoewel hij een hekel aan lezen had, leest hij nu steeds meer. Dit kwam ook terug in het tienminutengesprek met zijn ouders. Vroeger konden ze hem niet aan lezen krijgen, nu wil hij 's avonds niet meer stoppen. Zijn vooruitgang in vaardigheden was ook goed te merken, maar dit was het leukst om te zien.

Leerkracht 2: Doordat zij met rekenen helemaal niet onzeker hoeft te zijn, ze maakt tenslotte alles goed, heeft ze niet helemaal de zekerheid dat ze het kan. Jij hebt op haar ingesproken en ik ook, met een gekkigheidje. Volgens mij heeft ze het nu wel door. Ik blijf het herhalen in de klas voor d'r om zo alle onzekerheid weg te nemen op

dit vakgebied. Maar het meest zichtbare is wel het niet maken van haar werk haha!

Leerkracht 3: Haar zelfvertrouwen: het idee wel te kunnen rekenen. Dit had ze vaak vooral direct na de RT en verzwakte dan vaak weer op latere momenten.

Leerkracht 4: Haar enthousiasme in het vak, die er eerst niet was. Toen was er alleen onzekerheid.

Leerkracht 5: Cato vond de extra aandacht van juf Noor fijn. Cato is altijd een heel vrolijk en uitbundig meisje. Soms (hoofdzakelijk bij rekenen) werd ze meer ingetogen. De extra aandacht van juf Noor zorgde ervoor dat Cato ook tijdens de rekenles zichzelf kon zijn.

Leerkracht 6: Haar (Jips) zelfvertrouwen werd duidelijk doordat ze steeds vaker antwoord gaf tijdens de lessen. Ze wist het gewoon en kon het ook nog aan andere kinderen uit de klas uitleggen. Haar resultaten werden duidelijk door middel van de toetsen.

Bij Nathalie was het vooral te merken aan haar opstelling naar andere kinderen. In het begin van het schooljaar moest ik alles met haar oplossen, naar mate het schooljaar vorderde ging ze steeds meer alleen oplossen. Tegenwoordig mailt ze me zelfs wanneer ze ergens een probleem mee heeft.

Bij de andere vakken merk je het aan het feit dat ze taal steeds makkelijker vindt, spelling blijft lastig maar ze past wel steeds beter de regels toe en bij rekenen maakt ze een grote sprong. Ze kan zelfs al breuken en sommen onder elkaar!

Heb je het idee dat de oplossingsgerichte werkwijze (met name het betrekken van het kind bij het eigen leren) een positief effect heeft? Kun je uitleggen waarom je dat denkt?

Leerkracht 1: Ik weet zeker dat het oplossingsgericht werken een positief effect op Levy heeft gehad. Hij heeft zichzelf doelen leren stellen en deed er alles aan om deze doelen te bereiken. Het is een goede leerling voor deze werkwijze; hij kan ergens helemaal voor gaan als hij maar gemotiveerd is. Deze aanpak zorgde ervoor dat z'n motivatie weer omhoog ging.

Leerkracht 2: Wat jij al omschrijft in je brief naar ouders (wat ik trouwens een erg goede brief vind;)), het positief benaderen van 'het probleem' bij een kind, werkt denk ik alleen maar mee tijdens het remediëren. Een kind weet wat er verwacht wordt van hem/haar omdat zij er zelf over hebben nagedacht met jou. Ze zijn actief betrokken bij het proces om het leerprobleem minder groot te maken. En zo krijg je ook meer zelfvertrouwen, een wisselwerking. Voorheen, en nog steeds wel, was het altijd meegaan met de juf voor extra ondersteuning en doen wat er gezegd wordt. Ze volgen dus gewoon zonder er bij stil te staan wat ze nu precies aan het doen zijn. De leerlingen worden nu erg bewust van hun eigen leren en kunnen.

Leerkracht 3: Op het zelfvertrouwen, het enthousiasme en de motivatie wel. Dat is ook logisch, natuurlijk, als je uitgaat van dat wat een kind wel goed kan. Dit is denk ik wel de basis om leerachterstanden te verkleinen, al zie ik daar op deze korte termijn nog geen vorderingen in. Op de lange termijn zal het denk ik zeker effect hebben op de prestaties.

Leerkracht 4: Ik denk dat dit bij Anne zeker effect had, omdat ze een meisje is, die altijd doet wat haar verteld wordt. Zelf logisch nadenken is echt een opgave voor haar. Met deze manier van werken, bevorder je niet alleen het desbetreffende vak, maar leer je ook hoe je bij andere vakken zelfstandig problemen kunt oplossen.

Leerkracht 5: Ik denk zeker dat dit effect heeft. Het is voor een kind altijd fijn wanneer je kijkt naar wat het WEL kan, en niet de nadruk te leggen op iets wat het kind niet kan. Wanneer het kind betrokken wordt bij het eigen leren, ziet het sneller resultaat. Ze kunnen het! Ik denk dat ze meer het gevoel hebben dat ze het zelf in de hand hebben en dat ze zelf hun vooruitgang hebben geboekt. Het zelfvertrouwen groeit, waardoor ze gemotiveerder aan het werk kunnen gaan in de klas. En als we dat bereiken dan gaan de resultaten meestal vanzelf omhoog. Het belangrijkste is, dat kinderen met een goed gevoel naar school gaan. Een fijn plekje hebben op school is noodzakelijk om (zoveel mogelijk) te leren.

Leerkracht 6: Ik denk dat het bij Jip zeker heeft geholpen. Ze wist namelijk precies wat ze aan het doen was en ook waarvoor ze het gedaan heeft. Dat motiveerde gelijk. Aan het begin vertelde ze namelijk welk doel ze zelf gesteld heeft en hoe

graag ze dat ook wilde behalen.

Ik denk dat het voor Nathalie heel goed is om samen met Noor te bespreken wat ze wil verbeteren en ook waarom. Op die manier is het duidelijker en weet ze ook waarvoor ze het zo doet.

Heb je nog iets toe te voegen?

Leerkracht 1: Een goede manier om de kinderen bij hun eigen leerproces te betrekken. Ik weet niet zeker of het voor iedereen een goede aanpak is, maar het is zeker een heel goede manier voor vele leerlingen.

Leerkracht 2: Dat ik je een leuke, gezellige, lieve, spontane, hulpzame collega vind! Succes met je afstuderen en we proosten als je klaar bent hé?!

Leerkracht 5: Noor, heel erg bedankt! Cato heeft een supertijd bij je gehad. Dat ene momentje in de week, samen met jou, heeft haar echt goed gedaan! Ik hoop dat er vaker op deze manier met kinderen gewerkt zal worden, zodat ook zij ervaren dat het niet erg is als je iets niet zo goed kan. Samen komen we wel tot een oplossing!

Leerkracht 6: Alleen dat je onderzoek bij Jip goede resultaten heeft opgeleverd. Ga zo door!